

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN GAZETECİLİĞE ETKİLERİ

BAŞAK GEZMEN

İKSAD
Publishing House

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELERİN GAZETECİLİĞE ETKİLERİ

BAŞAK GEZMEN

Copyright © 2019 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
distributed, or transmitted in any form or by
any means, including photocopying, recording, or other electronic or
mechanical methods, without the prior written permission of the publisher,
except in the case of
brief quotations embodied in critical reviews and certain other
noncommercial uses permitted by copyright law. Institution Of Economic
Development And Social
Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

kongreiksad@gmail.com

www.iksad.net

www.iksad.org.tr

www.iksadkongre.org

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2019©

ISBN: 978-605-7695-71-0

Cover Design: İbrahim Kaya

September / 2019

Ankara / Turkey

Size = 16 x 24 cm

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	1
GİRİŞ	3
1. BÖLÜM: YAZILI BASIN	7
1.1. Gazete Yayıncılığı	7
1.1.1. Kitle Haberleşme Aracı Olarak Gazete Kavramı	7
1.1.1.1. Gazete Tanımları	8
1.1.1.2. Gazete Çeşitleri	9
1.1.1.3. Gazetenin Görevi	13
1.1.1.4. Gazete Okumanın Nedenleri	14
1.1.2. Gazetecinin Tanımları	15
1.1.3. Gazete İşlevini Gören Kitle İletişim Araçları	15
1.1.4. Gazetecilikte Haber Verme İşlevi	15
1.1.4.1. Haber Kavramı ve Özellikleri	16
1.1.4.2. Haber Değerleri	18
1.1.4.2.1. Gerçeklik	19
1.1.4.2.2. Yenilik	19
1.1.4.2.3. İlginçlik	20
1.1.4.2.4. Önemlilik	21
1.1.4.2.5. Anlaşılabilirlik	21
1.1.4.2.6. Kamu Yararı	21
1.1.4.2.7. Konuyla Anlatım Arasındaki Düşünsel Bağlılık	22
1.1.4.2.8. Eleştiri	22
1.1.5. Eşik Bekçiliği	24
1.1.6. Gündem Oluşturma Rolü	24
1.1.7. Haberde Fotoğraf Unsuru	26
1.1.8. Redaksiyon	26

1.1.9. Dünden Bugüne Gazete.....	28
1.2. Dergi Yayıncılığı.....	34
2 BÖLÜM: İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELER VE ELEKTRONİK BASIN	37
2.1. Teknoloji	37
2.2. Radyo	39
2.2.1. Radyonun İcadı ve Gelişimi	39
2.2.2. Türkiye'de Radyoculuk ve Gelişimi.....	40
2.2.3. Radyo Haberinin Özellikleri	41
2.3. Televizyon.....	42
2.3.1. Televizyonun İcadı ve Gelişimi	43
2.3.2. Türkiye'de Televizyon Yayıncılığına Genel Bakış	44
2.3.3. Televizyon Yayıncılığının Etkileri.....	45
2.4. Teknolojik Gelişmelerin Gazete Yayıncılığına Etkileri	48
2.4.1. Basım Tekniğinin Gelişim Süreci.....	48
2.4.2. Matbaacılığın Önemi	50
2.4.3. Baskı Teknikleri.....	51
2.4.3.1. Tipo Baskı	51
2.4.3.2. Ofset Baskı.....	54
2.4.3.3. Fleksografik Baskı	57
2.4.4. Baskı Öncesi Hazırlık Çalışmalarındaki Gelişmeler	58
2.4.5. Bilgisayarlı Gazetecilik	61
2.4.6. Elektronik Gazetecilik	67
2.4.6.1. Elektronik Arşiv.....	70
2.4.6.2. Ekranlı Gazete.....	71
2.4.7. Faks Gazeteciliği	73
2.4.8. Uydu İletişimi.....	76
2.4.9. İnternet.....	78

2.4.9.1. İnternetin Tarihçesine Genel Bir Bakış	78
2.4.9.2. İnternet Gazeteciliği	80
2.4.9.3. İnternetin Kitle İletişim Araçları Üzerindeki Etkileri	81
2.4.10. Cep Telefonlarının Haber Amaçlı Servisleri	85
2.4.11. Elektronik Basının Öne Çıkması	86
2.4.11.1. Haberde Ses ve Görüntü Unsuru.....	87
2.4.11.2. Radyo ve Hızlı Haber	87
2.4.11.3. Elektronik Basında Zaman Değeri.....	88
2.4.12. Yazılı ve Elektronik Basının Karşılaştırılması	88
2.4.13. Yeni Teknolojilerin Gazeteciliğe Olumsuz Etkileri	90
3. BÖLÜM: GLOBALLEŞEN DÜNYADA GAZETECİLİĞİN KONUMU	95
3.1. Elit "Seçkin" Gazeteciliğinden "Kitle" Gazeteciliğine Geçiş	95
3.2. Küreselleşme Süreci ve Medyanın Rolü	96
3.2.1.Küreselleşme Kavramına Genel Bir Bakış.....	96
3.2.2.Küreselleşen Dünyada Medya Tekelleri	100
3.2.3.Küreselleşme - Medya İlişkisi	103
3.3.Geleceğin Gazetesi	107
SONUÇ.....	111
KAYNAKÇA	116

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu kitap 2002 yılında yayınlanan “İletişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Gazeteciliğe Etkileri” konulu tezden türetilmiştir. Kitapta 2000 li yıllara kadar olan dönemde küreselleşme eksenini çerçevesinde gazeteciliğin değişim ve dönüşümleri tarihsel gelişimiyle ele alınmaktadır. Bu bağlamda kitap, gazeteciliğin yeni iletişim teknolojileri ışığındaki gelişmeleri noktasında, ilk dönemler ve 2000 li yıllara kadar olan süreç açısından kaynak teşkil etmektedir. Araştırmamda desteğini esirgemeyen danışmanım Prof.Dr. Yasemin Giritli İnceoğlu’na, araştırmamın yazımı öncesinde ve döneminde gerek manevi gerekse maddi yardımlarını esirgemeyen tüm arkadaşlarıma ve meslektaşlarıma, ve tüm aileme teşekkürü bir borç bilirim. Dr. Başak GEZMEN/ İstanbul, 2019

GİRİŞ

Son yıllarda, iletişim alanında, teknolojik açıdan büyük gelişmeler kaydedilmektedir. Yeni teknolojik uygulamalarla hızla değişen ve gelişen üretim olgusunun dışında kalmak, artık günümüzde çağın dışında kalmakla aynı anlama geliyor. Gazetecilik de içinde bulunduğu bu gelişmelerden etkilenmektedir.

Gazete yüzyıllar boyunca en etkili kitle iletişim aracı olmuştur. Daha sonra ortaya çıkan kitle iletişim araçlarına ve onların hızlı gelişimine rağmen halen varlığını ve etkisini sürdürmektedir. Çünkü gazetenin seslenebileceği en küçük okur gruplarına hiçbir iletişim aracı seslenememektedir.

Böylesine önemli olan gazete, yüzyılımızın sonlarına doğru hızlı bir değişim süreci içerisine girmiştir. Bu değişimin en önemli nedeni ise iletişim teknolojilerindeki baş döndürücü gelişmeler ve bu gelişmelerin modern toplum yapısında köklü değişimlere yol açmasıdır.

Özellikle bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerle, yazılı basın, gazete ve gazetecilik alanlarında çalışma koşulları ve ortamları ile uygulama yöntemleri değişmektedir.

Günümüzde haberleşme tekniği ile bilgisayarlararası haberleşme tekniği, birbirine yaklaşıyor. Yeni iletişim sistemi olağanüstü olanaklar tanıyor.

Bu olanaklar sadece gazetelerin teknik servislerini ve hazırlanma yöntemlerini etkilememekte, elektronik gazete, teleteks, ekranlı gazete,

faks gazeteciliği gibi alternatif iletişim araçlarının ve yöntemlerinin oluşmasına da yol açmaktadır.

İntemetin kullanımının yaygınlaşması gazeteciliğe istenilen kaynak ve haberlere hızla ulaşılması açısından birçok avantaj sağlarken, bu bilgi bombardımanının kontrolü ve doğru bilgi akışının sağlanması konulan gündemdedir. Bunun sebebi bu kadar geniş kapsamlı bir alanda her türlü bilginin denetimsizce yer almasıdır. Tartışılan bir diğer konu ise bu bilgilerin doğruluğunun kimler tarafından sağlanacağıdır.

"İletişim Teknolojisindeki Gelişmelerin Gazeteciliğe Etkileri" başlıklı tez çalışmasında iletişim alanlarındaki yeniliklerin gazetecilik üzerindeki etkileri ve bu etkilerin olumlu ve olumsuz tüm sonuçlan incelenecektir.

Kitap çalışmasının başlangıcında konu bazında kaynak derlemesi yapılmış, eski ve yeni tüm kaynaklar araştırılmış, dergi ve gazetelerde genel bir tarama yapılarak, konuya ilişkin makale ve yazılar toplanmış kütüphanelerden bu konuyla ilgili tez çalışmaları olup olmadığı araştırılmıştır. Tüm bu çalışmalar sonucunda elde edilen kaynaklar derlenmiş ve konu bölümlere ayrılmıştır.

Yazılı basının ele alınacağı birinci bölümde gazete ve dergi yayıncılığına genel bir bakış atılacak, gazete, gazeteci ve gazete yayıncılığında önemli bir öğe olan haber kavramları belli başlı özellikleriyle ayrıntılara girilmeksizin incelenecek, gazetenin hem ekonomik hem de sosyal olarak bugün ulaştığı noktaya gelinceye kadar nasıl bir evrimden geçtiği üzerinde durulacak, dergi yayıncılığına da

ana hatlarıyla değinilecektir.(Ayrıntılara girilmemesinin nedeni bu kavramların oldukça geniş kapsamlı oluşu ve tezin asıl temasının teknolojik gelişmelerin etkileri olmasından kaynaklanmaktadır.)

"İletişim Teknolojisindeki Gelişmeler ve Elektronik Basın" adlı ikinci bölümde, teknoloji kavramının açıklanmasından sonra, basım tekniğinin gelişim süreci, Gutenberg'den bugüne nerelere gelindiği, baskı tekniklerindeki son gelişmeler değerlendirilecek, iletişim teknolojilerinin gelişimi üzerinde durulacak ve bu teknolojiler tanıtılacaktır. Yeni iletişim teknolojilerinin gazetecilikte kullanımı, yeri ve etkileri incelenecektir.

Son bölümde ise çağımıza damgası vuran küreselleşme kavramı, medyayla ilişkisi ele alınarak, küreselleşmenin olumlu olumsuz etkileri incelenecektir. Gazetenin geleceği adlı kısımda gazetenin aktarılan yeni teknolojilerle ileride ne gibi bir konum alacağı üzerine tahminler ve incelemelere yer verilecektir.

1. BÖLÜM

YAZILI BASIN

"Yazı, ses ya da görüntü aracılığıyla, iletişim kurmayı sağlayan yazılı (gazete ve dergi) ve elektronik basın (radyo, televizyon, sinema ve film), İnternet, hypermedia, bilgisayar, video, haberleşme uydusu, frekans dağılımı, kitap, slayt, multivizyon, faks, tele-foto, radyo-foto, telefon, vb. gibi kitle araçlarının tümüne medya denilmektedir."¹ Medya tanımında geçen yazılı basın bağlamında gazete ve derginin kitle iletişim araçları içinde ayrı bir önemi ve yeri olduğu yadsınamaz. Gazete ve dergi köklerinin daha eskilere dayanması ve kalıcılığı açısından, bütün gelişim ve değişimlere karşın, önceliğini ve önemini korumaktadır.

1.1. Gazete Yayıncılığı

1.1.1. Kitle Haberleşme Aracı Olarak Gazete Kavramı

İtalyanca "gazetta" sözcüğünden gelen ve Fransa'da ilk kez 1631'de yayınlanan "La Gazetta" nedeniyle de yaygınlık kazanan gazete, çağdaş toplumların kitle iletişim araçlarının en önemlilerinden biridir. Gazetenin önemi, basılı yazı ve resimleri kolayca yaydığı kadar, saklanabilir olmasından da doğmaktadır. öte yandan kamuoyu oluşturmak ve kamuoyunun sözcülüğünü yapmak görevleri basını, demokrasilerin dayandığı "güç"lerden biri durumuna getirmiş, bir

¹ A Rıdvan Bülbül, Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar, Nobel Yayıncılık, Ankara,2001, s.2.

sanayi dalı olmasına karşın, basına kamu görevi yapma özelliği kazandırmıştır.²

1.1.1.1. Gazete Tanımları

Akademik tanımı: "Gazete, taze haberleri, en geniş alanda, en kısa zamanda basılı olarak naklederken, olaylar önünde genel kamuoyuna yol gösteren ve yine olaylar önünde genel kamuoyunun etkisi altında kalan bir kuruluştur".³

"Gazete her türlü okura, politika, ekonomi, kültür ve daha başka konularda haber ve bilgi vermek üzere belirli zaman aralıklarıyla çıkarılan büyücek boyutlu, basılı kağıttır".⁴

Gazete; memleket ve dünya olaylarını geniş bir okuyucu kitlesine, bildirmek, onların siyasi, fikri, içtimai ve iktisadi alanlarda ilerlemesini sağlamak maksadıyla muntazam bir şekilde günlük olarak yayımlanan bir vasıtaadır.⁵

Lenin'e göre gazete; "İhtilalin en güçlü silahıdır".

Arthur Miller'e göre; "İyi bir gazete bir ulusun kendisiyle iletişim kurmasıdır".

² Nevzad Dağlı.Gazete Yayımlama Teknikleri, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1995, s.13.

³ Bülbül, a.g.e., s.15.

⁴ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınlan, İstanbul 1992, s.527.

⁵ Hasan Refik Ertuğ, Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi, [y.y.], İstanbul, 1970, s.8

Ziya Gökalp'e göre: "Hergün herkesin ayağına giden ve herkesin anlayabileceği dersleri okutan canlı bir okuldur".

Ahmet Emin Yalman'a göre: "Günlük olaylara ilişkin haberleri bunlara ilişkin yorumları kapsayan ve bir haftayı aşmayan aralıklarla çokça basılan ve belirli eder karşılığında isteyenlere satılan bir yayının aracıdır".⁶

1.1.1.2. Gazete Çeşitleri

Dünya Gazeteciliği dört şekilde faaliyettedir:

A-Haber Gazeteciliği

B-Fikir Gazeteciliği

C-Parti Gazeteciliği

O-Rejim Gazeteciliği

A- Haber Gazeteciliği: Siyasi hiçbir tarafı olmayan, kar maksadı ile çıkan gazetelerdir. Bunlar haber vermek, ilan toplamak suretiyle fazla kazanmayı düşünürler. Haber gazeteciliği insanoğlundaki olayları etrafa yaymak, olanı biteni birbirlerine duyurmak ihtiyacından faydalanmaktadır, halkın eğitimi ile ilgisi mevcut değildir.

B-Fikir Gazeteciliği: Bu tip gazeteciliğe opinyon gazeteciliği de denilmektedir. Fikir gazeteciliği Fransız İhtilaliyle başlamıştır. Hürriyet, milliyet ve demokrasi fikirleri bu gazetelerde hakim olmuştur.

⁶ Bülbül, a.g.e., ss.15-16.

Sosyal, ekonomik ve felsefi problemlerin müdafaaları bu gazeteler meydan getirmiştir. Devrin tarihlerinde bu gazeteciliğin yeri büyüktür.

C-Parti Gazeteciliği: Bu gazeteler daha ziyade doktrinlere dayanmıştır. Ondokuzuncu asırda Avrupa'da ekonomik bir gelişme baş gösterince, işverenlerle iş alanların hakları problemi ortaya çıktı, sağ ve sol cereyanlar doğdu. Gruplar ekonomik doktrinlere dayanıyordu. İşte bir kısım gazeteler liberal partilerinin ilkelerini, bir kısmı da sosyalizm ilkelerini müdafaa ettiler.

D-Rejim Gazeteciliği: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen rejim gazeteleri, devrim yaparak iktidara gelen totaliter partiler tarafından rejimlerini ayakta tutmak ve devamını sağlamak üzere çıkarıldılar. Gayelerini ve programlarını müdafaa eder, muhalefete yer vermezlerdi. Bunlar rejimlerinin devamını temin etmek üzere rejim gazeteciliğine önem vermektedirler. Rejim gazeteciliğinin en kuvvetli şekli Sovyet Sosyalist Şuraları hükümetinde görülmüştür.

Ülkemizde ilk gazete 1831'de devlet tarafından haber gazeteciliği şeklinde resmi bir gazete olarak neşr olundu. 1840'da özel olarak çıkan gazeteler fikir gazeteciliği yaptılar. Gazetelere sansür konulunca, fikir gazeteleri Avrupa'da çıkarıldı. Hürriyet rejimini müdafaa ettiler. İkinci Meşrutiyet gazeteciliği ise parti gazeteciliğine önem verdi, muhaliflerine göz açtırmadı.

Cumhuriyet devrinde Türk basını hürriyet rejimi içinde, daha ziyade fikir ve ictihad gazeteciliği ve bir kısım gazeteler de haber gazeteciliği şeklinde yayınlarına devam etmişlerdir. Teknik bakımdan Türk gazeteciliği en yüksek devreye ulaşmıştır.⁷

Gazeteler içeriklerine göre de sınıflandırılabilir. İçeriklerine göre gazeteler kitle, fikir gazeteciliği, boyutlarına göre, yayın sürelerine, dağıtımlarına göre, dil bakımından ve yayın saatlerine göre sınıflandırılırlar. Kitle gazetelerinde eğlendirici ve dinlendirici haber ve yazınsal türler öne çıkmaktadır. Magazin, sansasyonel ve bulvar gazeteleri başlıca örneklerini oluşturmaktadır. Fikir gazeteleri ciddi içerikli haber ve yazılara yer vermektedirler. Çeşitli görüş, düşünce ve fikirlerin yer aldığı, fıkra, makale ve diğer yazınsal türler ön plandadır. Bu gazeteciliğin en önemli ürünlerinden biri ortaya çıkardığı gerçekler ve olaylara getirdiği yorumlarla tarih yazıcılarına ışık tutan referans gazetesidir. Ülkemizde; Cumhuriyet, Radikal ve Yeni Şafak fikir gazeteciliğinin örnekleri arasındadır.

Basılı buldukları kağıdın boy ve cinsine göre adlandırılan boyutlarına göre gazeteler tabloid (içerik bakımından magazin gazeteleriyle örtüşüp, genelde dergi boyutundadır), duvar gazetelerinden (çoğunlukla okul, demek ve sendikalar tarafından düzenlenerek duvarlara asılmaktadır) oluşmaktadır.

⁷ Enver Behnan Şapolyo, Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basım, [y.y], Ankara, 969,ss.6-10

Yayın sürelerine göre gazeteler günlük ve günlük olmayan gazeteleri kapsamaktadır. Günaşırı ve haftalıklar, günlük gazetelerden sonra en yaygın olanlarıdır. Dağıtımlarına göre gazeteler ise Türkçe yayınlanan ve yabancı dillerde yayınlanan gazeteler olmak üzere iki sınıfa ayrılmaktadır. Sabah ve akşam gazeteleri ile gece postalan yayın saatlerine göre gazeteleri oluştururlar.

Gazeteler ilgi alanlarına göre de türlere ayrılmaktadır.

- Spor gazeteleri
- Ekonomi gazeteleri (finans, borsa haberleri)
- İşçi gazeteleri
- Mizah gazeteleri
- Meslek gazeteleri (tanın, maliye, çalışma vb.)
- Özel Sektör kuruluşlarında yayınlanan tanıtma ve iletişim kurmaya yönelik gazeteler
- Kamu yayınlan (Resmi gazete başta olmak üzere)
- Kadın gazeteleri.⁸

⁸ Bülbul a.g.e., ss.17-20.

1.1.1.3. Gazetenin Görevi

Sosyal bir kuruluş olarak gazetenin dört önemli işlevi vardır:

1. Haber vermek,
2. Öğretmek,
3. Vakit geçirtmek, dinlendirmek, eğlendirmek,
4. İlan ve reklamlarıyla, ekonomi, ticari ve sanayi alanlarında gelişmeyi sağlayıcı uygun ortamlar oluşturmaktadır.⁹

Gazete bir haber aracı olup, hem halkı eğitmekte hem kamuoyu oluşturmakta ve hem de kamuoyuna yön vermektedir. Bir haber toplama ve yayma aracı olan gazetelerin demokrasilerde iki önemli görevi daha vardır:

"a) Gazete kamu ihtiyaçlarını, kamu yararına uygun bir biçimde kamuoyuna ve yöneticilere duyuran bir haber aracı olarak bir kamu hizmeti gerçekleştirmektedir.

b) Diğer yandan yöneticilerin kamu ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile aldıkları tedbirleri halka zamanında ulaştırıp, genel yönetime yardımcı olarak yine bir kamu hizmeti görür."¹⁰

Bazı toplumlarda basının bütün sorumluluklarını dört maddede özetlemek olasıdır:

⁹ Bülbül, Genel Gazetecilik Bilgileri, 2.b.,Nobel Yayıncılık, Ankara, 2000, s.38.

¹⁰ M.Nuri İnuğur, Basın ve Yayın Tarihi, 2.b., Der Yayınlan, İstanbul, 1993, s.23.

- Toplumun resmi organlarına karşı yasalarla belirlenmiş sorumlulukları vardır.
- Görev anlayışı, kitleye saygı bağlamında topluma karşı sorumlulukları bulunmaktadır.
- Kendi kendine kabullendirilmiş sorumluluk, özdenetim, daha geniş anlamda bireysel sorumlulukları da yüklenmiştir.
- Gerçek anlamda bir gaz tecinin kuşkusuz okurlarına karşı da sorumluluğu olduğu gözden irak tutulmamalıdır.¹¹

1.1.1.4. Gazete Okumanın Nedenleri

Ünsal Oskay, "Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş" adlı kitabında gazetenin kullanım nedenlerini kamu işleri hakkında bilgi vermek, günlük yaşantının rutinini kolaylaştıran bilgileri veren bir haber ve bilgi aracı olmak, dinlendirici bir araç yerine geçmek kişileri daha geniş bir ortamda değişik insan, kurum ve düşüncelerle temas imkanı sağlayan bir araç olarak iş görmek, sırf bir şeyler okumuş olmak için duyulan okuma ihtiyacının giderilmesine yarayan bir araç olarak iş görme olarak belirtmektedir.¹²

¹¹ Bülbül Genel Gazetecilik Bilgileri, ss.39-40.

¹² Ünsal Oskay, Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, Der Yayınları, İstanbul, 1992, s.137.

1.1.2. Gazetecinin Tanımları

Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde gazeteci, gazeteye yazı yazmayı, haber toplayıp vermeyi veya gazetenin yazı işlerinde çalışmayı iş edinen kimse olarak tanımlanmaktadır.¹³ Hasan Refik Ertuğ, gazetecileri bir gazetenin haber, yorum, fikir resim gibi çeşitli konulardaki malzemesini toplayan, yazan, çizen, çeken ve bu malzemeyi, belli şekiller altında okuyucular için tertip ve tanzim eden kişiler olarak tanımlamaktadır.¹⁴

1.1.3. Gazete İşlevini Gören Kitle İletişim Araçları

Gazetelerin yanında radyonun daha sonra da televizyonun gazeteciliğe kaymasıyla, bazı yeni terimler gazetecilik diline girmiştir. Gazeteler, dergiler için yazılı basın, radyo ve televizyon için sözlü ve elektronik basın terimleri kullanılmaya başlanmıştır.

Gazetelerin sürdüğü gazetecilik anlayışı, radyo ve televizyona da yansımakla beraber gazetecilikte rol oynayan araçların yapısal özellikleri nedeniyle bazı farklılıklar mevcuttur.¹⁵

1.1.4. Gazetecilikte Haber Verme İşlevi

Gazete yayıncılığında en önemli öge haberdur. Olayları habere dönüştürme işini üstlenen gazetenin temel işlevi de haberleri okuyucuya ulaştırmaktır. Gazete haber demektir ve haberin gazete sütunlarına en iyi şekilde yansıtılması zorunluluğu vardır. "Gazete bir

¹³ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, s.527.

¹⁴ Ertuğ, a.g.e., s.9

¹⁵ Oya Tokgöz, Temel Gazetecilik, 4.b., İmge Yayıncılık, Ankara, 2000, s.88.

fabrikadır ve bütün fabrikalar gibi bir takım iptidai maddeleri alır, bunları mamul hale koyar ve piyasaya dökerek karı ile satar. Fakat bu fabrikadan çıkan mal ile diğer fabrikalardan çıkan mallar arasında şöyle bir fark mevcuttur:

Gazete denen fabrikada elle tutulan ilk maddeler arasına elle tutulamayan bir madde de girer ve bu malı sattırır, bu elle tutulmayan madde, "haber"dir.¹⁶

1.1.4.1. Haber Kavramı ve Özellikleri

Arapça bir sözcük olan haber, Osmanlıca-Türkçe sözlüğünde "Bir olayda bulunmayanlara onun hakkında verilen bilgi" şeklinde tanımlanıyor.¹⁷ Günümüze kadar "haber"in pek çok tanımı yapılmıştır. Bunlardan bazıların şöyle sıralamak mümkündür:

Haber;

- "Acele kaleme alınmış edebiyattır."
- "Bir kimse, bir yerdeki olaylar hakkındaki bilgilerdir."
- "Çeşitli olayların, belirli bir yer ve zaman içinde gerçekleşmesine olay, bunun bilmeyenlere aktarılmasına da haber denir."
- "Gazetelerde, dergilerde, televizyonlarda, radyolarda yayımlanan bilgilerdir."
- "Gerçeğin toplumsal kurgusudur."

¹⁶ Cevat Fehmi Başkut, Gazetecilik Dersleri, Sermet Matbaası, İstanbul, 1967,s. 10.

¹⁷ Dağlı, a.g.e., s.44.

- "Haber muayyen bir zamana ait hadiseleri vaktinde bildiren, muayyen adette eşhası alakadar eden ve kıymeti, alakadar ettiği şahısların adediyle orantılı olan şeydir."
- "Haber tarihin kabaca yazılmış ilk müsveddesidir." (Benjamin Bradlee)"¹⁸

İlk gazetecilik kitaplarından biri olan Tennessee Üniversitesinden Stanley Johnson ve Julian Harriss'in hazırladıkları "The Complete Reporter"da yazarlar haber tanımlarım şöyle sıralıyorlar:

- "Haber okuyucunun ilgileneceği olaydır."
- "Haber gazeteye basıldığında okuyucuya yararlı olacağı düşünülen olaydır."
- "Haber, okuyucunun bilmek istediğidir."
- "Haber, insanların yakın zamanda olan, keşifler, görüşler ve okuyucuların etkilenecekleri ya da ilgilenecekleri konulardır."

Bu tanımlamalarda haber ile okuyucu arasındaki bağa dikkat çekilmiş, haber okuyucu yararına bir gazetecilik ürünü olarak tanımlanmıştır.

Warren Breed (1956) haberin tanımlayıcı özelliklerini şöyle sıralamıştır: Satılabilir, yapay, basit, tarafsız, eylem merkezli, ilginç, kurgulanmış, Mac Bride Raporu'nun iletişimin işlevlerinin ele alındığı "Çağdaş Boyut" bölümünde de haber; bireysel toplumsal ulusal ve uluslararası durumlara akılcı bir biçimde kavramak ve gerekli kararları

¹⁸ Atilla Girgin, Haber Yazma Teknikleri "Haberci Adayının El Kitabı", İnkılap Yayınları, İstanbul, 1998, s.13.

alabilmek için zorunlu olan, veri, olgu, mesaj, görüş ve yorumların türü olarak tanımlanırken, bu tümleşik yapıyı oluştunak için yapılan, toplama, depolama, işleme ve dağıtma işine ise habercilik denilmektedir.

James Watson ise haberi üretim aşamasında değerlendirirken, "haber bir ileti formudur ve toplumla anahtar bağlantılar kurmamızı sağlar. Bugünün gerçeğini açıklayan söylemi ile olanı aktarmadan çok gerçeği, kendi formu içinde yeniden kurar, kaçınılmaz olarak da olanı yeniden kurarak aktarır diyerek haberi eleştirel bir bakışla ele almaktadır.¹⁹

1.1.4.2. Haber Değerleri

Çeşitli olgu ve olayların haber haline getirilmesinde, bazı temel değerlerin yer alması gerekmektedir. Bunlara genelde haber değerleri adı verilmektedir.²⁰ Haber değeri, kitle iletişim araçları yetkililerinin, eylem, ya da söylemlerin üretimi, seçimi, biçimlendirilmesi ve yayımlanması sırasında kullandıkları profesyonel kodlar; endüstrileşmiş haber kuruluşlarının üretim aşamasında kullandıkları fonnat, habercinin kişisel değer yargısının yanına, yine haberciler tarafından getirilen başka değer yargılarıdır.

¹⁹ Nurdoğan Rigel, İleti Tasarımında Haber, Der Yayınevi, İstanbul, 2000, ss.178
179.

²⁰ Tokgöz, a.g.e., s.176.

Haber tanımlarında sıkça tekrarlanan 5 temel öge bulunmaktadır.
Bunlar:

1.1.4.2.1. Gerçeklik

Haberin olmazsa olmaz nitelikli, temel ilkesi gerçekliktir. Haberin gerçekliği, daha doğrusu gerçeğe en yakın anlatımı, haber kaynağının güvenilirliğinin yam sıra habercinin kişilik yapısına, deneyimlerine, kişisel ya da toplumsal beklentilerine, etik değerlerine bağlıdır.

"Gerçeklik olayın varlığının gerçek olması anlamına gelir. Yayın içeriğiyle haberde ileri sürülen iddiaların gerçeğe uygunluğu, gazetecinin haberi yayınlama hakkı bakımından aranan koşuldur. Haber gerçeğe uygunsa, kamu yaran ve toplumsal ilgi gerçekleştirilmiş ve gazeteci görevini yerine getirmiş sayılır. Gerçek olan yayının içerik açısından "haber niteliği taşıması ve "yayımlanabilir" olması da zorunludur. Önemli olan "haber" niteliğindeki olayın doğması ve varlığıdır. Haberin bu iddialara ya da "gerçeklik unsuruna" uygun olarak verilmesi gerekir."²¹

1.1.4.2.2. Yenilik (Güncellik)

Güncellik zamansal yakınlıktır. Haberin yeni ya da güncel olması iki biçimde görülür:

a) Ya eylem ya da söylem yeni gerçekleşmiştir. Bu tür haberler genelde rutin ya da "spontane" (kendiliğinden meydana gelen haberlerdir).

²¹ Girgin, Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İnkılap Yayınları, İstanbul,2000, ss.78-81

b) Ya da, eylem ya da söylem eski olsa bile, yeni fark edilmiş ve yeni ortaya çıkarılmıştır: Daha başka bir deyişle, "unutulmuş ihmal görmüş bir bilgi" gün ışığına çıkarılmış ona yenilik kazandırılmıştır."

Güncel olan her türlü olay basın yoluyla kamuoyuna aktarılır. Böylece güncel olaylar, "haberle" duyurulmakla, kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunur.²²

1.1.4.2.3. İlginçlik (İlgi Uyandırma)

İlgi çekmek, kişisel ya da toplumsal gereksinimlere cevap vermektir. Kişiler genelde, kendilerini birinci derece ilgilendirdiğini düşündükleri sorunlara ilgi göstermektedirler. Gelişen teknolojiyle de, kişilerin ilgi alanlarının genişlediği bir gerçektir.²³

Cari Warren da, Gazetecinin El Kitabı adlı kitabında haberin, okurun ilgisini, daha başka bir deyimle iştahasını uyandırması gerekliliğini dile getirmektedir.²⁴ Amaç sıradanlıktan kurtulma, olağandışı eylem ya da söylemler arayışıdır. İnsan için ilginç, önemli ve hatta garip her şey haberdur. Köpeğin insanı ısırması haber değildir ama insanın köpeği ısırması haberdur.²⁵

²² a.g.e., s.82

²³ a.g.e., s.85

²⁴ Carl Warren, Gazetecinin El Kitabı, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları:5, İstanbul, 1964, s.47.

²⁵ Nezh Demirkent, Sayfa Sayfa Gazetecilik, Altın Kitaplar Yayınevi, [y.y.], 1982, s.239

1.1.4.2.4. Önemlilik (Önemli Sayılma)

Önemlilik, olayla ilgili yargıya varmak için sonuç değeri kadar ön plandadır. Olayları önemli yapan etkenler arasında ünlü kişiler, sayılar, çelişkiler, garip olaylar, buluşlar, değişiklikler vb yer almaktadır.²⁶ Önemlilik ögesinde iki alt başlık yer almaktadır: "Olayın ölçüsü" ve "olayın sonuçları". Bir trafik kazasının çok sayıda ölü ve yaralıyla sonuçlanması olayın ölçüsüne; yem bir yasanın yurttaşlar üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkileri ise olayın sonuçlarına örnek gösterilebilir.

1.1.4.2.5. Anlaşılrlık (Anlam Taşıma)

Haber özelliği taşıyan bir olay kurgulandılırken, kelimelerin ve cümlelerin yanı sıra haberin bir bütünlük içinde de anlam taşımasına dikkat edilmeli, anlaşılrlığı kolaylaştırmak için cümleler kısa tutulmalıdır. Bilinmeyen kelime ve anlaşılmayan cümle, devrik cümlelerden kaçınılmalıdır. Haberci ayrıca haberin hedef kitle tarafından doğru anlaşılabilmesi için gereksiz ayrıntı, dikkat dağıtıcı unsurlardan kaçınılmalıdır.²⁷

1.1.4.2.6. Kamu Yararı

Habere konu olan bazı olaylarda, kişilik haklarına saldırıda bulunulmuş olsa dahi kişinin hakları feda edilebilir. Yani kamu yararı, kişilik

²⁶ Bülül, Genel Gazetecilik Bilgileri, s.115

²⁷ Girgin, Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, s.86

haklarından daha üstün tutulabilir. Kamu yaran yoksa, gazeteci için "haber verme hakkından söz edilemez."²⁸

1.1.4.2.7. Konuyla Anlatım Arasında Düşünsel Bağlılık

"Haber vermek, eleştirmek, yorum yapmak hakkı, gazeteciler ve yazarlar için basın hak ve özgürlüğünün en doğal sonucudur. Basın bu özgürlüğünü kullanarak bir çeşit kamu görevi yerine getirir.

Yasal fonksiyonun yönelik bulunduğu "amaç"a ulaşabilmek için en uygun ve en elverişli araç kullanılmalı, "uygun amaç" için "uygun araç" seçilmelidir. Şayet haberin verilişinde, yapılan yorumda gerçekte ilgisi bulunmayan, yaran olmayan, beyan ve niteleme, değerlendirmelere gidilerek, haberin içeriği ile uygun düşmeyen, küçültücü, toplumun bir kesiminde ya da özellikle yalın bir okuyucu da kuşku ve husumet yaratıcı dil, ifade ve niteleme kullanılacak olursa, artık kişilik haklarıyla çatışan basın özgürlüğüne üstünlük tanımak imkansız hale gelir ve Borçlar Kanunu'nun 4911 maddesinin unsurları teşekkül eder ..."²⁹

1.1.4.2.8. Eleştiri

Türk Dil Kurumu sözlüğünde· eleştiri bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle inceleyip, açıklamak, anlaşılmasını sağlamak ve değerlendirmek amacıyla yazılan yazı türü, tenkit, kritik olarak tanımlanmaktadır.³⁰

²⁸ a.g.e., s.88

²⁹ a.g.e., s.89

³⁰ Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, s.451.

Gazetede köşe yazarının düşüncesini açıklamaktaki eleştiri hakkı ise, "somut bir olayın kamuoyuna aksettirilmesi dışında, olayla ilgili düşünce ve değerlendirmelerin açıklanması olanaklarını ve hakkını ifade eder. Eleştiri ve inceleme hakkının sınırları da gerçeklik, objektiflik ve sübjektiflik hak çerçevesiyle çizilmelidir. "Haber vermek/eleştirmek hakkı" bir ayrıcalık ya da imtiyaz değildir. Eleştirme hakkı da, eğer eleştiri gerçeklere uygun ise hukuka uygun sayılır. Eleştirme hakkı, toplumsal ilgi varsa kullanılır. Güncel olmalıdır.³¹

1.1.5. Eşik Bekçiliği

Hangi enformasyonun iletişim zincirinden geçeceğini ve ne ölçüde aslına sadık olarak yeniden üretileceğini kararlaştıran kişi ya da kurum, geniş anlamıyla okuyucu ya da izleyicinin bizzat kendisi eşik bekçisi olarak düşünülebilir. Ancak kitle iletişim araçlarının gerçek eşik bekçileri yazı işleri müdürleri, editörler ve genel yayın yönetmenleridirler.

Bu tanımda sözü edilen eşik bekçileri, hangi enformasyonun insanlara ne şekilde ulaşacaklarına karar verdiklerinden gerçekleri de kitle iletişim araçlarının tutumlarının oluşmasına etkilerini belirleyici olabilir.

Yerel kamuoyu önderleri de birer eşik bekçisidirler. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin bir özelliği olarak kitle iletişim araçlarının rolünü belirler ölçüde yerel kamuoyu önderleri tarafından paylaşılmaktadır. Bu ülkelerde geniş halk yığınlarının fakir, eğitimsiz

³¹ Girgin, Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, s.90.

olmaları ve iletişim araçlarına yeterince ulaşamamaları nedeniyle bu araçların iletilerine daha açık durumda bulunan kamuoyu önderleri iletileri edinip halkın anlayacağı düzeyde basitleştirerek ve kendi bakış açılarını katarak onlara aktarmaktadırlar.

Görüldüğü gibi ister gelişmiş ister az gelişmiş ülkelerde olsun kitle iletişim araçlarının halk üzerindeki etkileri doğrudan değil, dolaylı biçimdedir. Ayrıca kişinin yeni iletileri eski mevcut tutumları ve kanaatlerinin süzgecinden geçirerek benimsenmesi sebebiyle iletişimin tek tek bireyler üzerindeki etkileri yavaş ve sınırlı olmaktadır.³²

Medya Organizasyonuna yayın periyodu içinde gelen, haber, yorum ve görsel malzemenin, söz konusu medyanın yayın kimliği ve yayın politikasına uygun olarak seçilmesini (içeriği belirlemedeki seçiciliği sağlama) gerçekleştirilen eşik bekçileri (gatekeeper) haber akışını sağlayan kapıyı açarlar ya da haberin dışarı sızmasını önlemek için kapalı tutarlar. Elbette ki haber kaynakları da eşik bekçisi olarak nitelendirilebilir. Eğer bilgiyi vermeyi reddederlerse, haber de olmayacaktır.³³

1.1.6. Gündem Oluşturma Rolü

Gündem oluşturma, medyanın haberleri sunuş yoluyla, tüketiciyi manipüle etme (etkileyerek yönlendirme) yöntemlerinden biridir. Bu

³² Mahmut Oktay, İletişimciler İçin Davranış Bilimlerine Giriş, Der Yayınevi, İstanbul, 2000.

³³ Rigel, a.g.e., ss.22-23.

yolla halkın düşünceleri bir yönde toplanır, çözüm gerektiren bir konu üzerinde kamuoyu yaratılır.

Bu arada Amerikalı araştırmacılar Shoemaker ile Reese "Mediating the Message Theories of Influences on Mass Media Content" (1991) başlıklı çalışmalarında, medyanın gündemini etkileyen 5 ana kategoriyi öne sürmüşlerdir. Bunlar medya çalışanlarından kaynaklanan etkiler, medya tek düzenliğinden kaynaklanan etkiler, içerik üzerindeki örgütsel etkiler (medya örgütleri para kazanma amaçlarını içerik üzerinde sayısız değişiklikler yaparak ortaya koyabilmektedirler), içeriğe medya örgütlerinin dışından gelen etkiler (belli çıkar gruplarının medya kapsamında yer alabilmek için olay yaratmalarını ya da iftira ve müstehcenlikle ilgili yasalarla doğrudan içeriği düzenleyen hükümleri içerir) ve son olarak da ideolojinin yarattığı etkidir.

"İdeoloji toplum seviyesinde bir olguyu tanımlar. ABD'de ideolojinin temel taşları "kapitalist ekonomik sistemin özel mülkiyetin, kişisel girişimcilik yoluyla kar etme amacının ve serbest pazarların değerine inanmak" olarak tanımlanabilir. Bu ideolojinin medyanın kapsamını çeşitli yönlerle etkilemesi mümkündür. "Günden Yaratma" rolü seçim dönemlerinde medyanın gündeminde olumlu mesajlarla yer alması gereken siyasetçiler açısından büyük önem taşır. Bu durumda medyanın yaratıcı bölümüne düşen görev "objektiflikten" sapmamaktır.³⁴

³⁴ a.g.e., ss.25 -27.

1.1.7. Haberde Fotoğraf Unsuru

Avrupa basını fotoğraftan giderek uzaklaşarak kapladığı yere yazı koymayı daha uygun görmekte; Türk basım ise daha çok magazine kayma eğilimi gösterdiğinden adeta fotoğraflarla dolup taşmaktadır. Magazin türü ve karışımı gazetelerde fikir gazetelerine göre çok daha fazla yer alan fotoğraf unsuru tamamen ortadan kaldırılmış değildir.

Gazetecilikte fotoğraf, haberi destekleyici ve güçlendirici ayn bir araç olarak nitelendirilir. Bir olayın duyulmasına tamkılık ederek olayı belgeleme, yansıtılan bir görünüşü, bir olguyu, bir durumu ya da bir davranışı destekleme, bir iletinin somutlaşmasını, inandırıcılığını sağlama özellikleri arasındadır.

Her fotoğrafın mutlaka alt yazısı olmalıdır. Fotoğraf alt yazısı türlerinden birini oluşturmaktadır. Haberin önemli noktaları, hatta değişik ayrıntıları, fotoğraf alt yazısına yerleştirilmekte, unutulan önemli yerler, fotoğraf alt yazılarına konularak eksik tamamlanmaktadır.³⁵

1.1.8. Redaksiyon

Yeniden yazım işlemine redaksiyon, bu işi yapan kişilere de 'redaktör' adı verilmektedir. Haber müdürüne bağlı olarak, çalışan redaktörler gündem toplantısında sayfaları belirlenmiş haberleri sayfa planındaki hacimlerine göre tekrar yazarlar. Redaksiyon işlemi ilk kez yararlı bir çalışma olarak gören ABD' de New York Evening Post Gazetesi Yazı

³⁵ Bülbül, Genel Gazetecilik Bilgileri, s.65.

İşleri Müdürü Charles Chapin 'dir. Muhabirlerin haber toplama işleminden soma, gazetede yazı işleri müdürüne telefonla bildirmesini şart koşmuştur ve muhabirlerin haberlerini bildirdikten soma büroya dönerek haberlerini yazmalarının gerekli olmadığını öne sürmüştür.³⁶ Siegfried Weischenberg 'e göre teknoloji ve elektronikteki baş döndürücü gelişmeler gazetecilikte de yeni bir çalışma tarzının doğmasına zemin hazırlamıştır. Hataların ortadan kaldırılabilmesi için, haber kavramının önemli bir kapıdan geçmesi gerekmektedir bu kapıdan geçişi redaktörler sağlamaktadır. Gazeteciye bir dekorasyoncuya benzeten ve gazeteciliği bir sanat olarak gören Weischenberg redaksiyonun sadece düzeltme yapmak için değil bilgi kümelerini düzenli ve çarpıcı hale getirmek için gerekli olduğunu savunmaktadır.³⁷

Redaktörler haberleri okuyup gözden geçirdikten soma sözcüklerin doğru kullanılıp kullanılmaması gibi teknik hataların olup olmadığını saptarlar, herhangi bir hata varsa düzeltirler. Kuşku uyandıran haberlerin doğruluğunu araştırıp, doğruluğu kesin görülmeyen haberleri yayına almazlar.

Haberleri sayfa düzeni, ayrılan yer veya süre açısından kısaltıp uzatabildikleri gibi gerekli gördükleri yerlerde ekleme veya çıkarma da yapabilirler. Basın organlarının yayın politikalarına uygun haber yapılmasını sağlayıp, haberin içeriğinde suç teşkil eden, basın ve diğer yasalara hatta gelenek ve göreneklere aykırılık olup olmadığını da

³⁶ Rige a.g.e.,ss.41-42.

³⁷ Siegfried Weischenberg ,Journalistik, Westdeutscher Verlag,Germany,1995,s.14 .

redaktörler incelerler.³⁸ Yazılı basında fotoğraf alt yazılarım elektronik basında görüntü düzenini gözetimden geçirmek de redaktörlerin görevleri arasındadır. Ölümsüzleştirilen gazetecilerin aksine redaktörler isimsiz gazetecilerdir.³⁹

1.1.9. Dünden Bugüne Gazete

Basın günümüzdeki sürecin bir parçaya dönüşüncüye kadar çok karmaşık ve uzun bir evrim geçirmiştir. Bu uzun evrim, iki toplumsal olguya bağlı olarak değişir. Okuma-yazmanın batı toplumlarında yaygınlaşması ve basım teknolojisindeki aşamalar. Bu iki olgunun birbiri üzerinde etkili oldukları açıktır.⁴⁰

Yazının bulunmasından Sezar Dönemi Roma İmparatorluğu'nun duvar gazetelerine, el yazması gazetelerden Gutenberg'in matbaayı icat etmesine kadar, insanlar belki olayları bizler kadar erken izlemiyorlardı, ama temelde hep aynı ihtiyaç yatıyordu. İnsanoğlu her zaman kendi dışındaki insanlar ve olaylar hakkında bilgi sahibi olma ihtiyacı duydu. İşte bu haber alına ihtiyacı ilkel şekillerle çıkarılan gazetelerden günümüzün ileri teknolojisiyle, bizlere ulaştırılan gazetelere kadar sürdü.⁴¹

³⁸ Bülbül, Haber'in Anatomisi ve Temel Yaklaşımları, s. 100.

³⁹ Rigel a.g.e., s. 44.

⁴⁰ Murat Aj "Basım Teknolojisindeki Yeniliklerin Basım Hayatına Etkisi" (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, BYYO, İstanbul, 1986), s.134.

⁴¹ Mete Çubukçu, "Zorluklara Göğüs Geren Bir Yayın Aracı ve Dördüncü Kuvvet", Gazete Nedir? Ne değildir? Ve Basım Özgürlüğü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No:26, İstanbul,[y.y],ss.13-14.

Gazetecilik yapan iletişim araçları arasında gazete, otomobil ve uçak kullanmadan önce, tıpkı demiryolunun sahip olduğu tekele sahipti denebilir. Tren nasıl bir zamanlar ulaşımda egemen olduysa, gazete de enformasyon alanında egemen olmuş, kendi teknolojisini geliştirmiştir.⁴²

İlk gazetenin nerede ve kimler tarafından çıkarıldığı hakkındaki araştırmalara günümüzde de devam edilmektedir.

Bazı kaynaklara göre:

Dünyanın en eski eserlerini çatısı altında toplanmış bulunan Louvre Müzesi'ndeki III. Tomes ve Turen'de de III. Ramses devirlerine ait papirüs gazeteler dünyanın en eski gazeteleri sayılmaktadır.

Birinci gazetenin Milattan 1750 yıl öncesine ait olduğu da iddia edilmektedir. Heredot'ta, Firavunlara hücum eden mizah gazetelerinin özelliklerine dair 15 sayfalık bir açıklama yapar.

Meşhur İsrail Tarihçisi Flaviüs Jesepe de, Babilonyalılar da günlük olayları kaydeden vakanüvisler bulunduğunu, bunların bazılarının şehrin önemli yerlerine, sonradan fırınlanmış çamur tabletlerde bildiriler ve doğal ve sosyal olaylar kaydedildiğini açıklar. Bunlara ilk duvar gazeteleri denilebilir.⁴³

⁴² Aji, a.g.e, ss.135-136.

⁴³ Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi-Osmanlı İmparatorluğu Dönem Oral Yayınlan,[y.y],[y.y], ss.23-24.

Gazetenin en başta gelen özelliği düzenli olarak yayınlanmasıdır. Bu duruma göre ilk gazeteciliğin izlerini Roma'da buluyoruz. Caesar İ.Ö. 48-44 yılları arasında Senatodaki zabıtalardan yayınlanmasını istemiş ve "Acta Senatus" adındaki bu zabıtalardan yayınlanmasıyla süreli politik haberler verilmeye başlanmıştı. Caesar daha sonra bugünkü anlamıyla günlük gazeteciliği biraz daha yaklaşılarak ayrıca "Acta Diaria Publica Populi Romani" adıyla resmi bir gazete de yayınlanmıştı. Bunda günlük olayların, Roma bayramlarının, orduların zaferlerinin haberleri yer almaktaydı. Caesar'ın bu ilk gazeteleri elle kopya edilirdi ve böylece çoğaltılırdı. Yeryüzünde belki de ilk basılı gazete 911 yılında Çin'de doğmuştur. "King-pau" adındaki bu risale 1351 yılından sonra süreli yayınlanmaya başladı.⁴⁴

1450' ye doğru Avrupa'da, sosyal yapının değişimi, ekonomik gereksinimlerin artması ve bunların belli bir teknolojiyle birleşmesi sonucu basımevi belirmiş ve çok kısa sürede kıtanın büyük kentlerine yayılmıştır.

Önce haber yaprakları, 1605'de ilk süreli yayın, 1660'da ilk günlük gazete çıkarılmıştır. Gelişim öylesine hızlı ve köklü oldu ki, ünlü Fransız yazar Rabelais 1530'da şöyle diyordu: "Artık okumayan kalmadı. Hırsızlar, cellatlar, meyhaneciler, seyisler ve halkın aşağı

⁴⁴ Orhan Remzi Üreğir, Gazete ve Gazeteci "Gazete Okuyucusunun Kitabı", Mars Matbaası, Ankara, 1969, s.11.

tabakası bile eskinin doktor ve alimlerden daha bilgili. Kadınlar ve çocuklar bile okuyor".⁴⁵

On beşinci yüzyıl sonrasında gelişen basın teknolojisi, özellikle on yedinci yüzyıldan başlayarak dönemin burjuva devrimlerinin bireyci, özgürlükçü ve eşitlikçi, demokratik katılmaya yönelik ekonomik yapılanmasına uygun düşmektedir. Herkes düşüncelerini yayabilmelidir ve her düşünce yaymak isteyen bir gazete çıkarmak girişiminde bulunabilmelidir. Bunlar liberal düşünce sisteminin kaçınılmaz sonuçlarıdır.⁴⁶

On dokuzuncu yüzyıl ortalarına doğru basında büyük gelişimler oldu politik özgürlük ortamı oldukça ayrıcalıklı kural oldu. Basın üzerindeki vergiler kalktı. Haberler gazetelere telgrafla ve daha sonra telefonla hızla gelmeye başladı. Baskı işlemleri yapılandıktan daha süratle yapılmaya başladı. Demiryolları gazeteleri kasaba ve köylere kadar ulaştırdı.⁴⁷ Özellikle gazeteler, günümüzde de kendisini bir temel yanılğı olarak sürdüren bir denklem oluşturacaktır. Düşünce açıklanması sahibi = gazete sahibi, bu denklem bir dış görünüm olarak Fransız Devrimi'nin akıncı gazeteleri ya da 500 \$ borçlu kurulan ilk ABD gazetesi için doğrudur. Toplumda düşüncelerini yaymak isteyen aydın, partiden yardım alarak, evini satarak ya da borçlu ilkel bir basımevinde gazetesini basmakta, kendi yazdığı yazılarla dolu gazeteyi

⁴⁵ Orhan Koloğlu, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın, İletişim Yayınlan, İstanbul, 1992, s.7.

⁴⁶ Ersan İlal, Yiğinsal İletim Araçları ve Toplum, 3.b., Der Yayınlan, İstanbul, 1997, s.42.

⁴⁷ Cengiz Tekiz, (ed), İnsan İletişiminin Boyutları, Ankara Üniversitesi Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No:3, Eskişehir, 1988, ss.29-30.

belki de kendisi ve yakınları köşe başlarında dağıtmakta ve satıştan kazanılan paralara eklenen yeni yardımlarla yayım sürdürmektedir. Amaç kar değil, düşüncenin yayınlanmasıdır. Oysa günümüzde denklem tümüyle bozulmuştur. Gazete sahibi kar amacına yönelik bir şirkettir, daha çok satışa dayanan bir reklam geliri ilişkisi temeli oluşturmaktadır. Düşüncelerini yaymak isteyen kişiler reklamlardan yer kalırsa ve yapı izin verirse gazetelere girebilmektedirler.⁴⁸

Bu yapıya varana kadar gelen dönüşümler basım teknolojisinde etkilerini on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllar boyunca gösterirler; özellikle buharlı baskı makinelerine (1830) ve rotatifleri (1846) geçiş yapısal dönüşümün kilometre taşlarını oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte, basının yapısındaki temel dönüşümü getiren gelişme teknoloji değil, ekonomiktir. On dokuzuncu yüzyılın sonuna gelindiğinde, batının kapitalist toplumda sanayileşmenin getirdiği "mass production-yığınsal üretim", arz patlaması ve tüketim toplumuna geçiş aşamasında tüketicinin kamçılanması ve reklam sisteminin çok önemli bir parçasına dönüşecektir. Bu aşamaya kadar gazetelerde küçük bedeller karşılığında yer alan ve gelirlerin çok küçük bir bölümünü karşılayan reklamlar birdenbire gazetelerin en büyük gelir kaynağı olmakta ve basının yapısını değiştirmektedirler. Bu büyük geliri elde etmek isteyen gazeteler, daha çok basmak zorundadırlar. Bu değişim, teknolojik gelişmeleri de hızlandıracaktır. Örneğin, İngiltere'de Northcliffe'in başı çektiği büyük kuruluşları, saatte 200.000 baskı yapabilen rotatifleri ve

⁴⁸ Ilal, a.g.e., s.7.

dizgiyi on kat hızlandıran lino type dizgi makineleri kullanarak, gazete maliyetlerini düşürmekte ve çok satan, yığın gazetelerini başlatmaktadırlar.

Böylece, daha çok basan daha çok reklam geliri ve kar elde edecek, daha çok basmak olanağı getirecek, bu da daha çok reklam getirecektir. Bu kısır döngü, gazeteyi bir tüketim malına dönüştürecek ve amaç bilgi, haber iletimi değil, kar olacaktır. Bir yandan reklam gelirleri için gazetenin gelirlerinin% 70'ine varan oranlara yükselirken, diğer yandan gazetenin içeriği de etkilenecek, reklamlar büyük yer kaplayacaklardır. Burada, yalnızca belirli düşüncelere yalan olanları değil, reklamı yapılan malı satın alacak herkese yönelebilmek amacı gazetelerin ideolojik yapılarını da etkileyecek, akıncı gazetecilerin kavgacı gazeteleri ve "parti gazetelerinden" , "tarafsız" ve dolayısıyla herkesin okuduğu, ucuz, giderek bulvar gazetelerine geçilecektir. "Objektif"lik kavramı işte böyle bir gelişmenin ürünüdür.

Batı dünyasını 1960-1970'li yıllar arasında, elektronik araçlar işgal edince, gazete kendini tekrar tanımlamak zorunda kalmıştır. Eskiden aşın derecede çoğulcu rekabete dayanan gazete endüstrisi, günümüzde tekelci bir kimliğe bürünmüştür. Ucuz bir meta olarak satılan gazetenin hammaddesi olan kağıt pahalılaşmış, endüstrisi ise emeğin yoğun bir şekilde kullanımını gerektirmiştir. Gazete bilgisayarlaşınca, toplumda önemli bir kitle iletişim aracı olmak için savaş vermeye başlamıştır.

Günümüzde basın artık kendisini toplumsal-ekonomik koşullara uydurmuştur. Teknolojik açıdan saatte yüzbinler basabilen bunu anında bütün dünyaya yayabilen bir yapıya, ekonomik açıdan reklam

gelirlerine ve bu reklamları veren büyük özel girişime kendi şirketleriyle de bağlı bir yapıya, içerik açısından da tüketimi kamçılayan çok satma eğilimleri, "insanın köpek ısırmasını" temel alan haberleri ve lotaryaları-kuponlarıyla artık basın da tüketim toplumunun isteklerine, yapısal değişikliklerle uyum sağlamıştır.⁴⁹

1.2. Dergi Yayıncılığı

Yazılı basının kitle iletişim araçlarından biri de dergidir. Dergileri gazetelerden ayıran en önemli özellikleri; gazetelerin günlük olmasına karşın, dergilerin yayın süreçlerinin aralıklı olmasıdır. En fazla haftalık dergiler yayınlanmakta, haftalık dergileri yoğunluk açısından onbeş günlük ve aylıklar izlemektedir. Üç aylık, altı aylık, yıllık yayınlanan dergiler de vardır.⁵⁰

İngiltere'nin dışındaki çoğu Avrupa ülkelerinde ve ABD'de genellikle günlük gazetelerin Pazar günkü baskıları ilave verirler. Bunlar eğlence, spor renkli basılan magazin ekleridir. Amerikan Pazar gazeteleri devamlı olarak güldürü ekleri de verirler. Büyük haftalık magazinlerde politikada spora, modadan sanata kadar her şey hakkında yazılar ve makaleler yer alır. Bu magazin dergilerinde bol bol fotoğraflı ve çok çeşitli renkli sayfalar yer alır. ABD'de "Life" ve "Look", Fransa'da Paris-Match en bilinen örneklerdendir.

⁴⁹ Orhan Hançeroğlu, Düşünce Tarihi, Büyük Fikir Kitapları Dizisi: 8, 3.b., İstanbul, 1977, s.19

⁵⁰ Bülbül, Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar, s.43.

İngiltere'de "General Interest" denilen magazin türleri kadın okurları hedef almaktadır. Moda, güzellik, romantik hikayeler ve ev hanımlarına ilişkin konular ağırlıklı olarak yer almaktadır. Birçok ülkede çocuklara ve 13-19 yaşları arasındaki gruplara yönelik dergiler de yayınlanmaktadır. Bu dergilerde ise komedi, çizgi roman, eğlence oyunları, 13-19 yaşları arasındaki kitlenin gereksinimlerini problemlerini ele alan vb. konular yayınlanmaktadır.

Bir başka tür haftalık süreli yayın da sosyal politik ve kültürel görüşleri içeren yayınlardır. Fransa'da "L'Express", ABD'de "New Republic", İngiltere'de "The Economist" bu tip yayınlar arasındadır. Sanata ilişkin onbeş de bir ya da aylık olarak yayınlanan dergiler de vardır. Bilim, teknik, magazin konularındaki süreli yayınlar da binlercedir. Tıp haftalıkları, mesleki ilerlemeler yeni denemeler ve doktorlar arası söyleşiler gibi konular ele alan İngiltere'deki "New Scientist" bilim dergilerindedir. Özel bilim alanlarına seslenen okuyucusu sınırlı süreli yayınlar da vardır.

Süreli yayınların bir bölümü de hukukçular, çiftçi-endüstrici, din grupları, öğretmenlere ve eğitimcilere seslenen çeşitli spor alanlarının izleyicilerini ilgilendiren, pul, fotoğraf, bahçe sanatları ve diğer hobileri duyuran çok özel yayınlardır.

1956'da yapılan UNESCO araştırmalarında faaliyet alanlarına göre süreli yayınlar taranmıştır. Bu araştırma sonuçlarına göre İtalya 5107 yayınlara tüm ülkelerin önünde gelmektedir. Bu sayının 146'sı genel

literatüre ilişkin, 199'u politik içerikli, 1487'si teknik bilim alanlarına ilişkin yayınlardır.⁵¹

Ülkemizde dergiciliğin 110 yılı aşan bir tarihi vardır. Zafer Toprak ilk Türkçe derginin Yakayı Tıbbiye (1849-1851) olduğunu ve bunun 28 sayı çıktığını yazıyor, kadınlar için ilk sürekli ya Terakki Gazetesi'nin 1868'de yayınladığı "Kadınlara Mahsus Gazete"dir. İlk çocuk gazetesine 1869'da rastlanılmaktadır. Mümeyyiz isimli gazete Sıtkı Efendi tarafından çıkarılmaktadır. İlk karikatürler 1867'de Arif Arifaki adlı bir yayıncının çıkardığı İstanbul adlı bir dergide yayınlanmıştır.⁵²

⁵¹ Tekiz, a.g.e., ss.36-38.

⁵² Hıfzı Topuz,100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi ,2.b.,Gerçek Yayınlan, İstanbul ,1995,ss.220-221.

İKİNCİ BÖLÜM:

İLETİŞİM TEKNOLOJİSİNDEKİ GELİŞMELER VE ELEKTRONİK BASIN

2.1. Teknoloji Kavramı

Teknolojik yeniliklerle doğaya egemen olma savaşı veren insanoğlu, sürekli yeni teknolojiler keşfetme ve üretme uğraşı içindedir. Varoluşundan bu yana varlığını sürdürebilme mücadelesinde, doğayı teknik dönüşüme uğratmak için başta doğrudan kendisi olmak üzere birçok araç kullanma gereksinimi duyan insanoğlu, ürettiği bu araçlarla doğayla mücadelesinde başarıya ulaşmıştır.

İnsanın insanca özelliklerinden biri de tekniktir. İlgüdülerinin eksikliğini nasıl zekasıyla gideriyorsa, organlarının eksikliğini de teknikle giderir.⁵³

Teknoloji, insanı öteki canlılardan ayıran ve doğaya uyumunu sağlayan bir ögedir. Toplum kavramının geleneksel olarak yalnızca bireylerin bir toplamını değil, aynı zamanda aralarındaki ilişkileri de anlatmak üzere kullanılması gibi, teknoloji de, hem bir toplum tarafından kullanılan alet ve makineleri, hem de bunların kullanımları sonucu ortaya çıkan aralarındaki ilişkileri kapsayan soyut bir kavram olarak tanımlanacaktır.⁵⁴

⁵³ Mehmet Özçağlayan, Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim, Alfa Yayıncılık, Bursa, 1998, s.4

⁵⁴ David Dickson, Alternatif Teknoloji, çev. Nezih Erdoğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992, ss.28-29.

Kanadalı iktisatçı Harold Innis'e göre, "Teknolojik araçların çoğu insanın fiziksel yeteneklerini geliştirmek çabası içindedir. İletişim teknolojisi düşüncenin, bilincin, insanın nadir kavramsal yeteneklerinin uzantısıdır; dolayısıyla, geniş anlamda simgesel temsil biçimlerini içeren iletişim araçları, gerçek düşüncenin, beynin uzantısıdır".⁵⁵

"Çağdaş batı tarihi, iletişimin egemenliğinin ve basın üzerine kurulmuş bilgi tekelinin tarihidir. Basının gelişimi, ortaçağ kilisesinin zamansal tekeline saldırdı. Basın, milliyetçiliğin ve imparatorlukların gelişimini sağladı, bütün kurumlara girdi. Laik toplumun yaratılmasında en etkili güç oldu, sözlü geleneğin önde gelen ahlak, değer ve metafiziğini yeraltına itti, dini ekonominin ve devletin gereksinimlerini karşılayacak şekilde değiştirdi" diyen Innis bu düşüncesiyle de insanı teknolojinin edilgen ögesi haline getirmiştir.⁵⁶

İletişim teorisyeni, Mc Luhan, "araç mesajdır" görüşü ile teknolojinin toplum üzerindeki etkisini özetlerken, bu konudaki negatif yaklaşım sahiplerinden Herbert Marcuse ise "teknolojinin özgürleştirici gücü nesnelere araçlaştırılmasına, özgürlüğe vurulan bir pranga, insanın araçlaştırılmasına dönüşmektedir" diyordu.⁵⁷

Teknoloji içinde doğduğu ve geliştiği toplumdaki bağımsız değildir ve toplumsal yapının en önemli belirleyicilerinden biridir. Teknolojinin altında ise icat ve keşif ile bunların topluma mal edilmesi için gerekli

⁵⁵ Korkmaz Alemdar ve İrfan Erdoğan, İletişim ve Toplum, Bilgi Yayınları, Ankara, 1990, s. 153.

⁵⁶ a.g.e., s.155.

⁵⁷ Herbert Marcuse, Tek Boyutlu İnsan, [y.y], Londra, 1968, s.131.

süreçler yatar. Ülkelerin ekonomik gelişme veya kalkınması bir bakıma yeni teknolojileri bulma, geliştirme, üretme, uygulama ve sosyo-kültürel boyutları ile bunlara uyum gösterme süreçleri anlamına gelmektedir.⁵⁸

2.2. Radyo

2.2.1. Radyonun İcadı ve Gelişimi

Radyo, birçok keşiflerde olduğu gibi tesadüfi veya tek bir kişi tarafından bulunmamış, birçok bilim adamının uzun süren çalışmaları sonucunda ortaya çıkmıştır. Radyonun faydalandığı elektro magnetik dalgalar üzerindeki çalışmalar 19. yy başlarında, tanınmış İngiliz fizikçi Michael Faraday ve ondan sonra öğrencisi James Clark Maxwell'in teorik etütleriyle başlamıştır. Maxwell, elektromagnetik dalgaların ısı ve ışık dalgalan gibi yalıtkan bir ortamda yayılabileceğini öne sürmüştür.

Bu dalgalar, 19. yüzyılın sonuna doğru, Alınan fizikçisi Heinrich Rodolphe Hertz tarafından elde edilmiştir. Radyonun geliştirilmesi 1877 yılında Oliver Lodge tarafından mevce reseptörünün geliştirilmesi ile sağlanmıştır. Marconi ve Papow da aynı zamanlarda bağımsız olarak iki telsiz sistemini tamamladılar. Müzik ve sözün ses dalgalan aracılığı ile aktarılması 1906 yılında telsiz aracılığı ile sağlandı.

Radyonun sürekli olarak kullanılması ve bir kitle iletişim aracı olarak kullanılmaya başlanması 1920'den sonra gerçekleşir. Sürekli ilk radyo

⁵⁸ Ozçağlayan, a.g.e., s.16.

vericisi 2 Kasım 1920'de Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışmaya Pitaburg' da KOKA adlı bir istasyonda (R) başlamıştır. 1922 yılında İngiltere'de, Fransa'da ve Sovyetler Birliği'nde, 1923 yılında ise Almanya'da radyo yayınlan başlamış, sonra sırasıyla 1927 yılına kadar Arjantin, Avustralya, İtalya, Japonya, Norveç, Yeni Zelanda, Hollanda, İsveç, İsviçre, Çekoslovakya, Güney Afrika Birliği gibi ülkelerde radyo yayınlan başlamıştır.

Edwin Armstrong günümüzde de kullanılan radyo alıcılarını Birinci Dünya Savaşı sırasında tasarlamış, genç mühendis 1933 yılında da frekans modülasyonunu (FM bandım) bularak bu alanda en büyük devrimi yapmıştır.⁵⁹

2.2.2. Türkiye'de Radyoculuk ve Gelişimi

Türkiye' de ilk radyo yayını 1927 yılında, Ankara ve İstanbul' da kurulan beşer kilovatlık telsiz istasyonlarından yapılmıştır. Bu telsiz istasyonlarını bir Fransız Şirketi kurmuş ve istasyonlar o zamanın ölçülerine göre, Avrupa'nın güçlü radyo postaları arasında sayılmıştır.⁶⁰

7 ilde kurulan il radyolarının tarih sırasına göre kuruluşları şöyledir:

1961 yılının Eylül ayında İstanbul, Aralık ayında İzmir, 1962 yılının Mart ayında Ankara, Nisan ayında Adana, Haziran ayında Antalya, Ağustos ayında Gaziantep, 1963 Şubat ayında Kars ve 1964 yılında Van. İlk radyo yayınları "Türk-Telsiz-Telefon Anonim Şirketi"

⁵⁹ Ali Kaptan, Radyo-Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma Röportaj Teknikleri, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınlan No:32, İstanbul, 1999, ss.18-19.

⁶⁰ Jale Sarmaşık, Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni "1927-2000", Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınlan, İstanbul, 2000, s. 1.

tarafından başlatılmış, 1937 yılında çıkarılan bir kanunla (3222 sayılı kanun) radyo istasyonlarının işletilmesi PTT'ye verilmiştir. Bu radyoların işletme yetkisi daha sonraları özellikleri ve önemi nedeniyle, 1940 yılında "Matbuat Umum Müdürlüğü"ne verilmiştir.

1943 yılında (4475 sayılı kanunla) Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü adı ile Matbuat Umum Müdürlüğüyle yeniden örgütlenmiş, radyo yönetimi de bu yeni örgütüm içinde kurulan Radyo Dairesi ile Radyo Heyetine verilmiştir. Radyo kuruluşları 1958 yılında kurulan Basın- Yayın ve Turizm Bakanlığına bağlanır.⁶¹

1961 Anayasasının getirdiği yeni anlayış ve ilkeler ışığında da Anayasanın 121. maddesinde, radyo ve televizyon istasyonlarının idaresi özerk bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenleneceği öngörülmüş ve Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu kurulmuştur.⁶²

2.2.3. Radyo Haberinin Özellikleri

Radyo haberinin en belirgin özelliklerinden biri anlık olmasıdır. Bugün hala en hızlı ileticiye sahiptir (sesin ve dalgaların hızı değişmemiştir). Değişiklikler ve belirlemeler güncelliğin gelişimiyle aynı ritimde yapılır; radyo tekniğinin (alt yapı, personel, programların arasında konan yayınlar) uygulanması hem kardeşi hem rakibi olan televizyona göre daha kolaydır.

⁶¹ Ünal Uyguç, Radyo ve Televizyon Haberciliği Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3406, İstanbul, 1987, ss.24-25.

⁶² Sarmaşık, a.g.e., s.159.

Radyo haberi evrenseldir, herhangi bir dildeki dil yetisi açık, basit, özlü kısa ve imgelemi besleyerek seçilmiş deyimler, biçimlerle kitlelerin anlayacağı türden olmalıdır. Görevi sürekli hareket halinde olmaktır, bu nedenle değişim içerisinde. Herhangi bir teknoloji ya da ağır ve zahmetli dekorlar gerektirmeksizin yerle doğrudan temas halindedir.

Radyo haberi etkileşim içerisinde, çünkü aktarılan ileti ve teknik dinleyici tarafından kolayca algılanır. Sözcükler dinleyicinin kendine özgü özelliklerine göre, görme ve imgeleme olanağı tanır.⁶³

2.3. Televizyon

Televizyon, günümüzde, diğer toplumlarda olduğu gibi bizim toplumumuzda da etkili ve yaygın bir kültür üretme aracıdır. Batılı ülkeler 19. yüzyılın ortalarından başlayarak sanayileşmelerini tamamlamışlar bu da beraberinde kitle kültürü olgusunu getirmiştir. Sanayileşme öncesinde elit bir çevrede (aristokrat ve saray çevreleri) üretilen ve tüketilen kültür ürünleri, günümüzde artık yığınsal olarak üretilmekle ve yığınsal olarak tüketilmektedir. Kültür ürünleri bugün mekanik olarak çoğaltılarak yeniden üretilmektedir. Televizyon aracılığıyla kültür endüstrisi, ses ve görüntü boyutlarıyla beraberinde köklü felsefi, ideolojik ve siyasal sorunlar getirmiştir.⁶⁴

⁶³ Marie France Cubadda ve Guy Ribareau, Radyo Teknikleri "Radyoda Haber", çev: Aslı Yapar, Gülelda Yücedoğan, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1998, s.5.

⁶⁴ Özden Cankaya., "Türkiye'de Televizyonculuğun Gelişimi ve Bugünkü Durumu", Marmara İletişim Dergisi, Sayı:2, Nisan 1993, s.221.

2.3.1. Televizyonun İcadı ve Gelişimi

Bugün teknolojinin geliştirdiği en önemli kitle haberleşme araçları arasında olan televizyon Fransızca bir kelime olup, anlamı da "sabit veya hareketli cisimlerin kalıcı olmayan görüntülerin elektrik yolu ile uzağa iletimidir.

Francis When; Who Invented Television? başlıklı makalesinde, The Times Gazetesi'nin 28 Ocak 1926'daki yazısında John Logie Baird'in Londra'nın eğlence merkezlerinden biri olan Soho'da bir laboratuarda bilim adamları ve diğer birçok konuğun önünde yapmış olduğu gösteriden bahsetmektedir. John Logie Baird fotoğraf makinesinden bozma bir alıcı ile görüntüyü saptamış ve ekranı 8 cm. eninde 5 cm. yüksekliğinde bir alet olan ilk televizyonu gösterime sunmuştur.

John Logie Baird'in bu buluşu televizyonun başlangıcı olarak görülse de, Baird aslında yalnız değildi.⁶⁵ 19. yüzyılın başlarında VOLTA ve FARADAY çalışmaları sonucu elektrik bulunmuş, 1873 yılında İrlandalı telgrafçı MA Y, televizyonla ilgili ilk teknik bulunuşu gerçekleştirmiş ve ışık dalgalarını elektrik akımına çevirme yollarını bulmuştur. Bu buluştan sonra, Carey, Senlecg ve Leblanc gibi bilginler de çeşitli projeler ortaya atmışlarsa da 1884 yılında Paul Nipkov adlı bir Alman öğrenci, bir görüntüyü, küçük delikli kartonla satır satır izleyen bir tarama cihazı yapmıştır.

⁶⁵ Francis When, " Who Invented Television?", Television, Television Century Publishing, London, [y.y.],s. 11

1923 yılında Amerikalı bilgin Jenkins, daha sonra da İskoç bilgin John Baird, Nipkov'un bu projesini, sonradan bulunan tüpler ve Hertz dalgalarını da kullanarak başarıya ulaştılar.

İlk düzenli televizyon yayınlarını kısa adı BBC olan (British Broadcasting Corporation)'ın başlattığı kabul edilir. Fransa'da 1936, Rusya'da 1937'de, Almanya'da 1938'de başlayan televizyon yayınlarını bazı semtlerden izlemek mümkün oluyordu. Japonya'da ise televizyon yayıncılığı İkinci Dünya Savaşı sonrası 1953 yılında başlayabilmiştir.⁶⁶

2.3.2. Türkiye'de Televizyon Yayıncılığına Genel Bir Bakış

Türkiye'de televizyonculuğun tarihi (eğitim amacıyla İstanbul'da İstanbul Teknik Üniversitesi'nin yaptığı düzensiz yayınlar sayılmazsa) herkesin bildiği gibi Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'yla başlar.⁶⁷

1968 yılında TRT bünyesinde Devlet Tekeli olarak başlayan televizyon yayınları, teknik gelişimini 1980'li yıllara kadar tamamlamış, 1980'li yılların sonuna doğru kanal sayısını 5'e çıkararak; uydu teknolojisinden yararlanarak yalnız ülke için değil, Avrupa, Asya ve Afrika ülkelerine de televizyon yayınlarını ulaştırmıştır. Böylece Türkiye, uydu yolu ile televizyon yayınlarını biraz geç de olsa kullanmaya başlamıştır. TRT, Türkiye sınırlarını aşarak, Avrupa ülkelerinden izlenmeye başlanmıştır.⁶⁸

⁶⁶ Kaptan, a.g.e., ss.27-28.

⁶⁷ Erol Mutlu, Televizyon ve Toplum, TRT Yayınları, Ankara, 1999, s.39.

⁶⁸ Aysel Aziz, Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının Son 30 Yılı, TRT Yayınları, Ankara, 1999, s.8.

1 Ekim 1990 tarihinde yurt dışından yapılan Magic Box Star 1 Kanalı'nın yayınlarıyla devlet tekeli fiilen kırılmıştır. Star 1 'in yayınlarını takiben ticari radyoların da yayınlarına başlamasıyla yaşanan frekans karmaşası ve satış düşüklükleri plak-kaset şirketleri ve sanatçıların tepkisine yol açmıştır.

Ticari radyo ve televizyonların; yürürlükteki düzenlemelerin yetersizliğinden dolayı ortaya çıkan başıboş kuralsız ilkesiz kamu düzeni ve huzurunu bozacak yayınları yeni bir yasal düzenleme gerektirmiş 10 Temmuz 1993 tarihinde 3913 sayılı "2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 133' üncü maddesinin değiştirilmesi ile ilgili kanun yürürlüğe girmiş, özel radyo ve televizyonlar yasallaştırılmıştır.

20 Nisan 1994 tarihinde yürürlüğe giren 3984 sayılı Radyo ve Televizyon Kuruluşları ve Yayınları Hakkında Kanunu ile ticari radyo ve televizyonlar hukuki rejime kavuşmuş oldular.⁶⁹

2.3.3. Televizyon Yayıncılığının Etkileri

Günümüzde teknolojinin hızlı gelişimiyle sınırlarının nerede başlayıp nerede bittiği belli olmayan sınır ötesi televizyon yayınları gündeme geldi. Televizyon artık ulusal sınırlar kapsamında değil uluslararası düzeyde yer almaktadır.

1920'li yıllardan sonra televizyonun dört bir yana dağılışıyla yeni tartışmalar gündeme geliyor. Bazıları televizyonu yeni bir eğlence aracı

⁶⁹ Sarmaşık, a.g.e., ss.160-161.

olarak görürken bazılarına göre ise televizyon kitle uyuşturucu bir afyondur.⁷⁰

Nurçay Türkoğlu İletişim Dergisindeki makalesinde insanların çok etkili bir kitle iletişim aracı olan televizyonla gerçeklere ulaşmak yerine, kendilerine sunulan yapay bir dünyayı izlediklerini belirtmekte, televizyon izleyicilerinin gerek Körfez · Savaşı'ndaki olayları, gerekse kendi yaşamlarından uzak soap-operaları izlerlerken, aslında medya tekellerinin ve bunların arkasındaki metropol ülkelerdeki egemenlik yapısının kurguladığı ideolojik bir "dünya tasvirini" izlemekte olduklarını dile getirmektedir.

Oysa Türkoğlu'nun da belirttiği üzere çağdaş teknoloji özgür iletişim için birçok olanak sağlamıştır. Televizyon, toplum içinde çeşitli grup ve toplulukların özgürce duygu ve düşüncelerini açıklayarak iletişimde bulunmalarını sağlamak yerine, uluslararası tekellerin etkisiyle yayın yaparak "evrensel bir köy" olmaktadır.⁷¹

Levent Kılıç'ın Cogito Dergisinde yayınlanan Televizyon ya da "Görüntü Çöplüğü" adlı yazısında televizyonun olumsuz etkilerinin yanı sıra olumlu etkileri de ele alınmıştır.

Televizyon çağdaş yaşamın en görünen ve gizemli gerçeğidir. Hayatın içindedir, hem yoğun ilgi hem de yoğun tepki olmasıyla da gizemlidir. Çift yönlü bir gizem insanlığın ufkunu geliştirir, bilgisini artırır,

⁷⁰ Ülkü Kuranel "Radyo ve Tv' de Habercilik", Genç Gazeteciler Eğitim Semineri, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No: 19, İstanbul, 1986, s.24.

⁷¹ Nurçay Türkoğlu, "Seyirlik Ölümler", Marmara İletişim Dergisi, Sayı:2, Nisan 1993, s.234.

eğlenceyi günün her saatinde ulaşılabilen bir olgu haline getirmiştir. En niteliksiz yayın bile ekrana bir tür bilgi yansıtır. Özellikle onunla büyüyen çocuklara çok şeyler öğretmiştir. Evlerine gelerek insanların dış dünyaya açılmalarını sağlamıştır, insanların yaşama biçimlerini ve gelenekselleşmiş alışkanlıklarını değiştirmiştir. Sporu ve sanatı ekrana getirerek insanların hayatlarını zenginleştirmiştir.⁷²

Avrupa ülkelerinde yaşayan bir kişi ortalama olarak haftada yirmibeş - yirmialtı saat televizyon izlemektedir. Tiyatro izlemek, kitap okumak, çevresindekilerle bir şeyler paylaşmak gibi ekranın oluşturduğu ortamdan çok farklı iletişim ortamlarını hiç denemeden unutmuştur.

Televizyon, izleyiciler adına kendi doğrularını ortaya koyarak dünyayı kategorileştirir. Çerçeve çizer, olayları genişletir ya da daraltır.⁷³

Neil Postman ise televizyonun bir cazibe merkezi olarak hayatımızın başköşesine oturduğunu ve sayıları oldukça fazla olan ve yirmi dört saat yayın yapan kanallarla tam bir görüntü sarhoşluğu yaşadığımızı dile getirmektedir.

Postman'a göre televizyondaki haber programları bir eğitim düşünme ya da katarsis değil, bir eğlenme çerçevesi sunar hale gelmektedir. "Okunacak: haber toplama ve dinlenecek yayın yapmanın yerini bakılacak haberleri ekrana getirme" almıştır. Yaşanan gösteri çağında müthiş bir enformasyon bombardımanı sürmekte; bu durum insanları

⁷² Levent Kılıç, "Televizyon ya da "Görüntü Çöplüğü" ", Cogito Dergisi, Sayı:2, Güz 1994, s.60.

⁷³ Kılıç, a.g.m., ss.54-56.

parçalara ayırıp tepkisiz bir hale getirmekle ve algılama ve muhakeme yeteneğini azaltılmaktadır.⁷⁴

2.4. İletişim Teknolojilerindeki Yeniliklerin Gazete Yayıncılığına Etkisi

İçinde yaşadığımız yüzyılda, teknolojilerindeki hızlı gelişmeler büyük sıçramalar kaydetmiştir. Gazetecilik de, içinde bulunduğu bu gelişmelerden etkilenmiştir. İşte bu bölümde bu teknik gelişmeler ve gazetecilik açısından önemleri incelenecektir.

2.4.1. Basım Tekniğinin Gelişim Süreci

Basım tekniği oluşmadan önce, oluşumunda bazı önemli teknik olanakların sağlanması çok büyük rol oynamış, başlıca etken olmuştur. Bu teknik olanaklar yazı, kağıt ve matbaanın icadıdır. Canlı varlıklar içinde en gelişmiş tür olan insanın özellikleri arasında kültür yaratmak, yarattığı kültürü yaşatmak ve yaymak önemli bir yer tutar. Kültürün yaratılması, yaşatılması ve yayılması da insanlararası iletişime bağlıdır.

İnsan yaşamında hava ve su ne kadar önemliyse yazma ve okuma da o derecede önemli sayılabilecek bir ihtiyaçtır. Önceleri mağara duvarlarındaki resimlerin üstlendiği iletişim görevini, sonraları pişirilmiş kil tabletler üzerindeki işaretler sürdürmüştü; kağıdın bulunması ile de görev, tarihsel şansını yakalayan yazının olmuştur. Yazı, iletişimin sağlanması, kültürün yaşatılması ve yayılmasında en önemli rolü üstlenen aktördür. Basım işlemini kısaca tariflersek, bir

⁷⁴ Neil Postman, Televizyon: Öldüren Eğlence, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1994, s.100.

yazının, resim ya da şeklini kağıt, karton, kumaş ve benzeri gibi malzemelerin üzerine çeşitli yöntem ve makinelerle renkli ya da renksiz nakledilip çoğaltılma işlemidir.

Şimdi bu işlem nereden doğdu ve bu kadar önemli sayılabilecek bir ihtiyaç olarak insanlığın yaşamında nasıl yer alıyor, sorularını cevaplamamız gerekiyor.

Bilindiği gibi basını işlemi buhınmadao önceki dönemlerde, mağara devrinin ilk insanları, anlatım ve haberleşme için duvarlara yaptıkları hayvan ve ağaç resimlerini kullanmışlardır.⁷⁵

Kağıdın, Alınan asıllı kuyumcu kalfası Johann Guttenberg tarafından kullanılmasından önceki dönemlerde önemini kanıtlaması oldukça güçlü. Çünkü elle yazılması ya da oyma tahtalarla basılması kullanımını oldukça kısıtlıyordu. Doğal olarak bu yargıya 1430 yılından sonra varıldığını da belirtmek gerekir.

Guttenberg'in 1430 yılında getirdiği en önemli yenilik hadleri hareketli duruma sokmak ve bu harflerden satırlar ve sayfalar yapmaktı. Farklı metaller kullanarak yaptığı harfler içinde en uygunu içerisine antimuan karıştırılmış kurşun olmuştu. Bu hadler ne demir hadler gibi kağıdı ezecek kadar sert, ne de kurşun harfler gibi kendisi ezilecek kadar yumuşaktı.

Tamamen el becerisi ve insan gücü ile çalışan ilk matbaanın makineye dönüşmesi yine Alınan asıllı Frederich Koenig tarafından

⁷⁵ M. Niyazi Yeşil, Baskı Sistemleri Temel Kavramları, [y.y], İstanbul,1996,ss.9-10.

gerçekleştirilmiştir. Koenig demir ve tahtadan yaptığı baskı makinesinde, baskı kalıbı ile kağıdı daha çabuk ve üstelik de daha az emekle karşılaştırabiliyordu.⁷⁶

2.4.2. Matbaacılığın Önemi

Fikirlerin topluma yansıtılabilmesinde matbaacılığın büyük önemi olduğunu kabul etmek gerekir. Fikrin savunulabilir hale gelmesi için artık, mutlaka kağıda dökülmesi gereklidir. Eski Roma'da, Atina'da büyük hatipler topluluklara karşı yaptıkları konuşmalarla halkı etkileyebiliyorlardı. Bugün bu olanak kalmamıştır. O kadar ki dinlediğiniz bir konuşmayı tekrar tekrar okuma ihtiyacı duyduğunuz günler ve olaylar çok olmuştur.

Orta çağlarda matbaacılığa karşı çıkanlar, insanlar arasındaki haberleşmenin belgesel değer kazanmasından ve zaman içinde kuvvet kavınmasından endişe etmişlerdi. Aslında matbaacılık, fikirleri yaymaktan daha çok, koruyan bir iş koludur. Dün olduğu gibi bugün de geleceğe bırakmak istediğiniz her şeyi, kağıda dökmeniz lazımdır. Bu nedenle matbaalara tehlikeli makineler gözüyle bakılamaz. Yayıncılık ile baskıcılık arasındaki büyük farklılık da budur. Yayıncılığı sınırlamak isteyenler olabilir, ama matbaacılığın sınırlanması düşünülemez. En kötü şartlar altında bile matbaacılık yaşayacaktır. İşte bu nedenlerden ötürü yazılı basın-televizyon tartışmalarında matbaanın gücü ortaya çıkmaktadır. Çünkü televizyon gelecek kuşaklara yeterli belgeseli

⁷⁶ Dağlı, a.g.e, s.59.

bırakmayacak, buna karşılık matbaalarda basılan kağıtların her biri arşiv belgesi olarak saklanacaktır.⁷⁷

2.4.3. Baskı Teknikleri

İlk insanın mağara duvarlarında resim yapma anlayışıyla başlayan ve yüzyıllar boyu yaşanan evrim sonunda bugün beş tür baskı uygulaması şekillenmiştir. Ancak bu bölümde gazete basımında daha çok kullanılan Tipo, Ofset ve yeniden gündeme gelen Flexrografik baskı çeşitlerine, yeni yöntemleri, makineleri ve dizgi sistemleri ile birlikte değinilecektir.

2.4.3.1. Tipo Baskı

Tipo sisteminde kağıt, mürekkebi harf çıkıntılarında almaktadır. Harf çıkıntıları üzerinde yuvarlanan merdanelerin bulaştırdığı mürekkep, ağır bir silindir kazanın altında kağıtla buluşarak harflerin ve işaretlerin kopyasını kağıda çıkarılmasını sağlar. Bu sistemde kullanılan harflerin biçimini açıklamak için, daktilo yazı makinesindeki harf biçimlerini göz önüne getirmek yeterli olacaktır. Tipo baskıda, yazı dizme makineleri bulunmadan önce Guttenberg' den günümüze kadar elle dizgicilik yapılıyordu.

Tipo, baskıda kullanılan ve teknolojik gelişmeye paralel olarak geliştirilen bir sistemdir.

⁷⁷ Demirkent, a.g.e, ss.213-214.

Sıcak dizgi, ya tek satır halinde dizgi yapan Linotype ve Intertype makineler şeklindedir, ya da dizgi işlerini harfleri tek tek dökerek yapan Monotype adı verilen makinelerdir.⁷⁸

Linotype ya da Intertype sistem dizgi makinelerinde yazı dizme, matris denilen harf kalıplarının klavye yoluyla sıcak metal önüne getirilip karşılaştırılmasıyla yapılır. Belli uzunluklara göre ayarlanmış satırlar birikerek gazete sayfalarını oluştururlar.

Tek tek harf dizen monotype dizgi makinelerinde sıcak dizgi işlemi iki aşamada gerçekleşir. Birinci aşamada klavye yoluyla bir banta şifreli delikler açılır. İkinci aşamada da bu delikli bant harf kalıplarım bulunduğu döküm makinelerine takılarak metal harfler elde edilir.

Monotype sistem makineler daha çok kitap ve benzeri materyallerin dizilmesinde kullanılır. Blok satır dizen makinelerin ise gazete, dergi gibi sütun esasına göre düzenleme yapılan yayın organlarında kullanılması uygun olur.⁷⁹

Türkiye'de en yaygın olan sistem bu sistemdir. Son onbeş yılda özellikle Almanya' da teknolojik gelişmelerin etkisiyle hizmet dışına çıkan yüzlerce Tipo baskı makinesi bedelsiz ithalat çerçevesinde ülkemize girmiştir.

⁷⁸ Yeşil, a.g.e, ss.39-40.

⁷⁹ Dağlı, a.g.e, s.60

Tipo baskı sisteminin Avrupa'da teknolojisi yok denecek kadar azalmış olup, yerine daha modem makineler gelmiştir.⁸⁰

Fransa'da hala kurşun (dökme harf) kullanan son ulusal günlük gazete olan "Le Monde"un ofset baskısına geçişi ile büyük çaplı basında tipografi 1989'da sona ermiştir.⁸¹ Gazete sorumlularının ofsetle eş kaliteye ulaşıldığı konusunda güvence verdiği "anilox tipo" sistemi, çok akışkan bir mürekkep içinde hareket eden silindir sisteminden ibarettir. İngiliz "The Guardian", anilox ti poyu benimsemiştir. Anilox tipo, fireyi de önemli ölçüde azaltmıştır.

Tipo baskı sisteminin en gelişmiş makinesi rotatif makineler, genellikle yüksek tirajlı gazete ve dergilerde kullanılmaktadır. Bugün saatte 50 bin hatta 60 bin devir yapan rotatifler vardır. Modern bir rotatif üzerinde her şeyi bilgisayar kontrol etmektedir. Kağıdın gerginliğini, duyun hidrojenini, mürekkebin debisi, dört renkli baskı yönteminin saptanması, formaların birleştirilmesi, çıkışta nüshaların sayımı. Hatta sayfaları, formadaki yerlerini alacak biçimde baskıya hazırlama (sayfalama), bir bilgisayar tarafından programlanmakta ve gerçekleştirilmektedir.

⁸⁰ Oktay Duran, "Basım Sanayimiz ve Kağıt-Kartonun Ülkemizdeki Durumu," (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik ve Halkla İlişkiler M. Y.O., İstanbul, 1989), s.13

⁸¹ Jean Marie Charon, Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.116.

Bu otomatikleşme sayesinde, mesleklerinin amacı rotatif olan basım elemanlarının -bobinciden baskı ustasına kadar- sayısı, Fransa'da 80'li yıllarda, eşdeğer bir tiraj için yüzde 20 ile 30 oranında azalmıştır.⁸²

2.4.3.2. Ofset Baskı

Bu sistemde kağıda yapacak yani mürekkep verecek ve vermeyecek yüzeyler aynı seviyede tutulmuştur. Sistem, yağlı olan mürekkebin suyla karışmaması ve onu itmesi, sulu alanların mürekkebi kabul etmemesi ilkesinden yararlanılarak geliştirilmiştir.⁸³

Tipografi yöntemi gibi klasik ofset de rotatif üzerinde kurumama üstünlüğüne sahip yağlı mürekkep kullanmaktadır, ama sakınca kağıt üzerinde de kurumamasındadır. Bunu görmek için gazete okuyucularının ellerine bakmak yeter.

O halde yeni yöntemler, eritici bazda oldukça akıcı mürekkepler kullanımına, hatta amin yardımıyla suda yoğunluğu azaltılmış reçine kullanımına dayanmaktadır. Çok akışkan bir mürekkep içinde hareket eden silindir sistemine geçen "anilox tipo" gibi "anilox ofset" yönteminin kullanımı da söz konusudur. Bu silindir, sadece ince bir mürekkep katmam bir kazıyıcı tarafından silinmektedir. Bu ince tabaka, daha sonra yazıcı - imprimant - parçalar üzerinde toplanmaktadır.⁸⁴

Bir anlamda yine klavyelerin başı çektiği bu sistemde, sıcak metal yerini harf basan torlara, film şeritlerine, disklere ve bilgisayarlara

⁸² a.g.e., s.118.

⁸³ Yeşil, a.g.e., s.19.

⁸⁴ Charon, a.g.e. , s.117.

bırakmıştır. Sistemde çok kısa aralarla birbirini izleyen yenilikler çağdaş gelişmenin hızına ayak uydurmaya çalışmaktadır.

Soğuk dizgide birinci nesil olarak adlandırılan toplu dizgi makineleri ve manyetik bantlı dizgi makineleri 1970'li yıllarda yerini yavaş yavaş foto dizgi makinelerine bırakmaya başlamışlardır.

İkinci nesil adı verilen, dakikada 80 satır dizebilen ve karakter şablonlarıyla yeni karakterler oluşturan ekranlı fotodizgi makineleri, güçlü iç bellek sistemleriyle bir milyon karakter kapasitesinde olan bilgi tutma plakalarını basım dünyasının hizmetine sunalı bir hayli zaman geçmiştir.

Üçüncü neslin elektronik dizgi sistemleriyle bilgisayar kendi varlığını basım dünyasına iyice kanıtlamış olmaktadır. Bu dizgi makineleri milyonlarca karakter tutma kapasitesi olan bellek birimleriyle, resim ve özel işaretler dahil olmak üzere bir gazete sayfasını tümüyle yaratmaya yetecek güçte olduklarını göstermişlerdir. Elektronik bilgisayarlı dizgi sistemlerinin geliştirilmesi yazıların dizilme zamanını kısaltmış, değişik karakterde yazı uygulamaları için büyük esneklik getirmiştir.

Ofset sistemde dizgiden çıkan yazıların hemen baskı makinesine girmesi henüz tam anlamıyla ve en ekonomik biçimiyle gerçekleştirilememiştir. Dizginin önce film haline getirilmesi, sonra da alüminyum, çinko ve benzeri madeni plakalara geçirilmesi gereklidir. Bu işlemler de teknolojinin sağladığı olanaklarla günden güne gelişmekte ve kolaylaşmaktadır. Önceleri kurşun olarak dökülen ve

ağırlıkları ortalama 24 kg. olan gazete kalıplan, bugünkü gelişme düzeyinde 350 gr. 'lık alüminyum plakalar haline gelmiştir.

Ofset dizgesinde siyah dışındaki renkleri de sokan "kroma" makinesi, bulunuşundan çok kısa bir süre soma, basında renkli bir dünya yaratma başarısını gösterebilmiştir. Bu makine, bilgisayar desteğinde en küçük renk ayırımlarını görerek "aslinin aynısını" yaratmada önemli bir işlev yüklenmiş bulunmaktadır.⁸⁵

Günümüzde, yüksek tirajlı gazeteler için geliştirilmiş olan çift kazanlı ve çift ofset makineleri, saatteki baskı sayılarını yüz bin dolaylarına çıkarmışlardır.

Yoğun iş çıkaran günümüz ofset baskı makinelerinin en büyük özelliği, baskı sistemlerinin bilgisayar denetiminde olmasıdır. Makinenin operatörü bir kumanda masası başında su, mürekkep, kağıt akışı ayarlarını sürekli denetleyebilmekte, oluşacak en küçük amayı anında fark edebilmektedir.

Bilgisayar destekli basım makinelerinin ulaştığı bu düzey, özellikle Guttenberg teknolojisine dönülüp bakıldığında, oldukça çarpıcı görünmektedir. Ama ne var ki, bilimsel ve teknik gelişme kendini yaşamın yalnızca bu alanına adanmış değildir. Belki de, bilgisayarların manyetik karttan, yakın bir gelecekte, basım ürünlerinin yerini alacak ve basım dünyasının mürekkep kokan gürültüsü, hoş bir seda olarak kalacaktır.

⁸⁵ Dağlı, a.g.e .• s.62.

2.4.3.3. Fleksografik Baskı

Yumuşak (kauçuk ya da plastik madde) kabartma baskı elemanları ve akıcı mürekkeple yapılan baskı yöntemi, fleksografi, tekrar ortaya çıkmaktadır.

Bir orijinal şeklin mürekkepli görüntüsü olarak baskı materyali üzerinde çoğaltılmasıdır. Mürekkepli görüntünün baskı malzemesine transferi uygun bir mürekkep taşıyıcı malzeme ile mümkündür. Görüntünün olduğu yerler mürekkeplenecek ve görüntüsüz yerler mürekkepsiz kalacaktır.

En büyük Amerikan günlük gazetelerinden "Miami Herald" ve aynı şekilde "Telegraph and News de Macon (Georgie)" ve "Courier Journal de Lousville (Kentucky)", bu yöntemi benimsemişlerdir.

Bugün piyasadaki en küçük boyutlu flekso baskısı makinesini İngilizler üretmiştir. Bu makineler, 1 metrekareden daha az yer kaplıyor.⁸⁶

Baskı makinelerinde son gelişme digital renkli yazıcılarıdır. Yüksek hızda, A4 boyutunda renkli imajları bilgisayar tabanlı grafik dizayn, fotoğrafçılık, multi-medya ürünleri, yayıncılık, prezentasyon ve baskı önizlemenin yanında medikal, mühendislik ve bilimsel uygulama alanlarında da sunuyor. Bu makineleri maksimum seçim esnekliği sağlayacak şekilde dizayn edilmiş olup, geniş bir opsiyon seçeneği ile de desteklenmiştir. Kullanıcılar ihtiyaçlarına en uygun konfigürasyonu

⁸⁶ "Piyasadaki En Küçük Filekso Baskı Makinesi", Baskı ve Kağıt Dünyası, (Aylık Sektöre! Gazete, İhlas Yayıncılık, Sayı:5, İstanbul, 1999

hassas bir şekilde seçebilirler. Mükemmel kalite, yüksek hızda baskı için bu makineler tercih edilebilirler.⁸⁷

2.4.4. Baskı Öncesi Hazırlık Çalışmalarındaki Gelişmeler

Bugün, "Baskı öncesi" terimi, sözcüklerin ve resimlerin hazırlanmasından matbaa makinelerinin baskı plakalarına konana dek, kamera çalışmalarını, renk ayırımı, rötuşlarını, sayfa montajlarını ve kalır yapımlarını içermektedir.

Johann Guttenberg 1450'de ilk sayfayı makineden çekip aldığı anda, büyük bir olasılıkla ilk söylediği sözler "şuraya biraz daha mürekkep gerekiyor" idi. Bu anlamda, değiştirilebilir karakterlerle ilk defa baskı makinesini icad etmiyor, aynı zamanda ilk kez baskı öncesi düzeltmeleri yapıyordu.⁸⁸

Matbaanın ilk günlerinde, baskı öncesi, basit bir takım işlemlerden oluşmaktaydı. Elle kağıtların beslendiği tek renkli bir baskıda, makineden sadece birkaç deneme baskısı alınması yeterliydi.

Batı dünyasında, tüm matbaa tarihi boyunca, "renkli baskı" yorum ve dikkat çekici bir öge katan kırmızı başlık özelliğinden başka bir şey olmamıştır. Daha çok renk istendiğinde ressamın elleriyle boyamışlardır. Doğuda, çok renkli baskı çok daha ilerideydi.

⁸⁷ "Dijital Renkli Yazıcı", Erel Erdem Elektronik San. Tic. Ltd. Şti'nin Ücretsiz Tanıtım Bültenidir, Sayı:5, İstanbul, 1999, S.26

⁸⁸ "Masaüstü Yayıncılıkta Baskı Öncesi Çalışmalar", Bilgisayar Magazin, Sayı: 1 O, Kasım 1991, s.92

Tfun bu olaylarda, baskılar küçük miktarlarda olmakta ve düzeltmeleri yapabilmek ve makineyi istenen baskı kalitesine ayarlayabilmek için önce birkaç örnek baskı almak gerekmekteydi. Ancak matbaa su ve buharla çalışan devasa makinelere dönüşünce, basılı metnin istenildiği gibi çıkması için makineyi ayarlamak temel bir sorunu oluşturdu. Yıllarca sonra tipografi mekaniği, fotoğrafçılık ve baskı konusundaki sürekli gelişimler sonucunda sorun hala çözülebilmiş değildir.

1980'li yılların başında masaüstü bilgisayarlar yayıncılık dünyasına girmiştir. Son yıllarda yaygınlaşan bir soğuk dizgi sistemi olan masaüstü yayıncılık sistemi, özel olarak "Kişisel Bilgisayar"ın (Personel Computer) kullanılması ve çıkışların kağıt üzerinde lazer yazıcısından alınması şeklinde açıklanabilir.

Masaüstü yayıncılıkta bilgisayar üzerine metin dizilir, tashih edilir, sayfa mizanpajı yapılarak lazer yazıcısından beyaz kağıt üzerine çıkış alınır. Sistemin bir özelliği bilgisayar ekranında görülen unsurların olduğu gibi yazıcısından alınabilmesi diğer bir özelliği ise işlem komutlarının yazıyla olması ve komutların "Mouse" adı verilen kumanda aracı vasıtasıyla seçilebilmesidir. Mouse kullanımı, sistemi önemli ölçüde pratik hale getirmektedir.⁸⁹

Baskı öncesi işlerin masaüstü iş istasyonları ile gerçekleştirilmesinin en büyük nedeni, bu işlerin birçoğunun daha önce hiçbir zaman büyük baskı makineleriyle gerçekleştirilemiyor olmasıydı. Bantlama, maskeleme, tıramlama, kırpma, resimleri ve metinleri baskıya

⁸⁹ Yeşil, a.g.e., s.55.

hazırlamak için desinatörler tarafından yıllarca elle yapılması gereken işlerdi. Bu işlerin otomasyonu, masaüstü bilgisayarların baskı öncesi işleri üstlenmesine neden olmuştur. Masaüstü yayıncılık sistemlerinin kullanımı ile ilgili eğitimler masaüstü yayıncılık yazılım ve donanım üreticileri tarafından verilmektedir.

Masaüstü yayıncılık günlük gazetelerin yam sıra haftalık olarak yayınlanan dergi ve gazetelerin yayınlanmasında da kullanılmaktadır. Gazetelere göre daha kısıtlı olanakları olan haftalık yayınların hazırlık maliyetleri masaüstü sayesinde azalmıştır.

Özellikle dört renk ayırmalı film çıkışı en son yeniliktir ve masaüstü baskı hazırlıkların yürüten iyimsere göre bu nokta da durmayacaktır. Şu sıralarda masaüstü sistemlerde gerçekleştirilen işlerin kalitesi etkili olmakla birlikte, belirli birtakım baskı işleri için gereksinimler her zaman yüksek değildir. Standart özelliklerinin dışında, gelecekte baskı öncesi hazırlık makinelerinin yerini almasını sağlayacaktır.

Baskı öncesi hazırlıklarında önemli olan bir öge de, elemanların eğitilmesidir. Masaüstü çıktı cihazları PageMaker veya Illustrator gibi bir masaüstü yayıncılık yazılımına aşına herhangi biri tarafından kullanılabilir. Ancak 50 000 ila 100 000 \$ arasındaki yüksek kapasiteli baskı öncesi makineleri çok karmaşık ve özel eğitim gerektiren ve renk uyumu konularında deneyimli insanlara gereksinim vardır.⁹⁰

⁹⁰ "Masaüstü Yayıncılıkta Baskı Öncesi Çalışmalar", Bilgisayar Magazin, Sayı: 1 O, Kasım 1991, s.94.

Masaüstü bilgisayar sistemlerinin daha güçlü baskı öncesi hazırlık sistemleriyle bir işbirliği ile daha entegre bir şekilde çalışmalarını gerekmektedir. Masaüstü bilgisayarlar olarak gerek mikrolar gerekse iş istasyonları, CPU çevrimleri ile daha hızlı ve daha güçlenerek tüm renkli pikselleri ultra yüksek çözünürlüklü ekranlara taşımakta ve film, renk ayrımı kalitesini çok yükseltmektedirler. Yine masaüstü yayıncılığının esnekliği ve ekonomikliğini kaliteyle birleştiren sistemlerin ortaya çıkması olası görünmektedir. Bu noktada, bu tür sistemlerin nasıl çalışacakları veya ne kadar iyi çalışacaklarını tahmin etmek çok zor gözükmektedir.⁹¹

2.4.5. Bilgisayarlı Gazetecilik

Önceleri birbirlerine yabancı olan iletişim ve bilişim dünyaları 1960'lı yıllardan itibaren ortak ilgi alanlarına sahip olmaya başladı. Bu ortaklık günümüze kadar artmış ve artmaktadır. Günümüzde telefon santrallerinin kontrolünden iletişim ağlarına ve oradan sayısal iletişime kadar her konuda bilgisayarlardan ve diğer iletişim teknolojilerinden faydalanılmaktadır.⁹²

Günümüzde bir iletişim patlamasından bahsetmek yerindedir. Özellikle de, gazetecilik yapan kitle iletişim araçları, insanın içinde yaşadığı dünyayı tanımlama yönünden büyük bir yarış vermektedir.

İletişim patlamasını hızlandıran etkenlerden en önemlisi hiç kuşkusuz, pek çok alanda olduğu gibi elektronik teknoloji ve bilgisayarların

⁹¹ a.g.e., s ..99

⁹² Eldeniz, a.g.e., s.24.

iletişim alanında da yaygın olarak kullanılması olmuştur. Enformasyondan çeşitli şekillerde yararlanmak için arşivleme, depolama, geri çağırma bakımından olduğu kadar, dizgi ve baskı işlemlerinde elektronik teknolojisi ve bilgisayarlardan yararlanma ile yazı, baskı da değişebilir harflerin kullanımı arasındaki benzerlik irdelenerek, enformasyonun depolanmasında geçilen üç değişik teknolojik devrim, çeşitli açılardan değerlendirilmeye çalışılmaktadır.⁹³

Dakikada 57 kelime yazabilen daktilolar dakikada 12 kelime geçen haber ajanslarının hızına karşı koyamaz hale geldiğinde artık pek çok gazete haber merkezinde, daktilolar, kağıtlar dizi dizi kalemler ortadan kaybolmaya başlamıştır.

Telefon, faks, fotokopi, printer ve bilgisayardan oluşan bir veri iletişim ağı içinde çalışan bir gazetenin haber merkezinde kağıt tomarları artık tarih içindeki yerini almış demektir.

Artık, gazeteci haberini, görüntü terminalinde videoya kaydederek oluşturur. Öykü kurgulanmaya hazır olduğu zaman editör, kendi bilgisayar tuşuna basar ve öykü, elektronik yollarla gönderilir. Günlük gazetelerin çoğu bu yolla eskisine oranla daha fazla haber toplayabilmektedir. AP ve UPI'nin haberleri, doğrudan doğruya bilgisayarlardan gazete bürolarına haber ulaştırılıyor.⁹⁴

⁹³ Aji,a.g.e.,s.132.

⁹⁴ Rigel Kağıt Kaplanlar, Der Yayınları, İstanbul, 1993,ss.156-157.

Arap-İsrail savaşım yerinde izleyen gazeteci Cengiz Çandar, bilgisayarla haber iletimine ilişkin izlenimlerini Cumhuriyet gazetesinde şöyle anlatıyordu:

"İsrail Savunma Bakanlığı sözcüsü, bakanlığın bir açıklamasını teybe okuyor ve kaset bilgisayara veriliyor. Bilgisayar kendisine bağlı ne kadar haber bürosu ve gazete varsa hepsini telefonla otomatik olarak arıyor ve açıklamayı yapıyor: "Yirmi saniye sonra savunma sözcüsünün bir açıklamasını vereceğiz. Lütfen ses kayıt cihazlarınızı hemen açın".

Bir ajansın telefonuna bağlı teyp, savunma sözcüsünün açıklamasının bir dakikalık sürede kayıt ediyor. Ajansta görevli gazeteci ekranda haberi bir kez daha okuduktan, bilgisayarı aracılığa ile bir iki sözcüğü değiştirdikten sonra, teleksin düğmesine basıyor ve Londra'ya bağlanıyor. Haber o anda Londra'ya geçiliyor. Haber tümü daha Londra'ya ulaşmadan da, ajans dünyadaki tüm abonelerine bu haberi dağıtmaya başlıyor".

İsrail' de söylenen bir iki dakika içinde dünyanın birçok yerinde radyo ve televizyonlarda duyuluyor ve belki de gazetelerde okunuyordu.⁹⁵

Ülkemizde bilgisayarlar, artık Anadolu'daki bürolarda da kullanılmaktadır. Bürolarda görevli muhabirler, kısa sürede bilgisayar aracılığıyla haberlerini merkeze aktarabiliyorlar. Haberin yazılmasından sonra bilgisayarın birkaç tuşuna basmak, yazının İstanbul'da ekrana yansımaları için yeterli olabiliyor. Sadece yazının değil, fotoğrafın da ulaştırılmasında yenilikler izleniyor. Doğudaki bir

⁹⁵ Dağlı, a.g.e., ss.67-68.

sınır köyünde gelişen olayla ilgili fotoğraflar, bir televizyon ekranında seyredilircesine bilgisayarda görülebiliyor, hem de renkli olarak. Şimdi Anadolu'nun ıssız bir köşesindeki olayı bile en çabuk, en iyi, en renkli ve en çarpıcı biçimde verebilmenin yarışı yapılıyor.⁹⁶

Artık kimi gazeteciler yazılarını evlerinden bilgisayar yardımıyla gazete merkezlerine ulaştırma yolunu seçmişlerdir.

Bilgisayarın insan ilişkilerine olan etkisini Zülfü Livaneli şöyle değerlendiriyor: "Hiç farkında olmadan dünyanın görüp bildiği en hızlı değişim tanığı olduk hepimiz. Ellerimizdeki portatif bilgisayarlara yazılarımızı yazıyor ve Amerika'daki otel odasından modemle bir saniyede İstanbul merkezine geçiveriyoruz. CD ROM'lar kullanıyoruz, mutlak bir iradenin karşı konulmaz senyörü olma duygusu yayılıyor içimize. Ne var ki böylesine hızlı bir değişimin travmalarını, şoklarını da yaşıyoruz.

Bildiğimiz her şey değişiyor. Teknoloji insan yaşamına ait bilgilerimizi yanıltıyor. Yeni insan ilişkileri yaratıyor. Dünyayı açıklama çabalarımız yerini dünyayı anlama çabalarına bırakıyor.⁹⁷

Getirdiği kolaylıklar bakımından üstünlüğü tartışılmaz olan bilgisayar, gazetelerin ve daha birçok sektörün geleceğini şimdiden değiştirmiş durumdadır. Gazete yazarları, aynı çatı altında bu işi yapmasalar da, yaşadıkları topluma duyarlı oldukları için ayrı gazeteciler, aynı gazetecilik ruhunda birleşiyorlar.

⁹⁶ Bizim Gazete, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, İstanbul 1992, Sayı:21.

⁹⁷ Zülfü Livaneli, "Tel Dolabı", Sabah Gazetesi, İstanbul, 12 Ekim 1993.

Yazı İşlerinin Bilgisayarlı Hale Getirilmesi

1987 yılına kadar gazeteler bilgilendirme işlevlerini redaktörlerin, dizgicilerin, sayfa düzenlemecilerin, vs. bu tür görevler için uzmanlaştığı büyük sistemler içinde yerine getirmiştir. 1987'den bu yana mikrobilgisayarların gelişmesiyle, kişisel bilgisayarın (PC) kullanılması mümkün olmuştur.

Bu araçlar tamamen özerk veya basın kuruluşunun sistemine bağlı olabilirler, bu da büyük bir kullanım kolaylığı kazandırmaktadır. Bununla birlikte eski sistemler tamamen kaybolmamıştır. Fakat bilgisayarla birlikte yaşamayı kabul etmeleri gerekmektedir.⁹⁸

Bu özellikle yazı işlerini ilgilendirmektedir. Teknik gelişmeler, öteki iletişim araçlarının saldırısı karşısında varlığını sürdürebilmek için mücadele ediyor görünen yazılı basın alanında devam etmektedir.

Şimdilik bu konu gazetecinin kendi metnini bizzat kendisinin bilgisayara girmesi imkanı getirmiştir.

70'li yılların ortalarında ABD'de yazı işleri yapılarının hemen hemen tamamı bilgisayar düzenine geçerken ve İskandinav ülkeleri gazeteleri ile Avrupa'daki ("El Pais" 10 yıldır) pek çok gazete bu örneği izlerken, Fransız gazeteleri ancak kısa bir süre önce atağa kalkabilmişlerdir. 1990 yılında bir elin parmakları ile sayılabilecek sayıda gazetenin yazı işleri kadroları tam olarak bilgisayar donanımını gerçekleştirmiştir. Her

⁹⁸ Eldeniz, a.g.e., s.24.

yerde adımlarla ilerlenmiş, ama ilerleme sürekli hale gelmiş ve geri dönülemeyen bir süreç başlamıştır.

Sürekli yayınlar ve özellikle de teknik basın alanında bazı yayınlar, taslak ve diyagramların ve gerektiğinde fotoğrafların değerlendirilmesinde bilgisayar destekli yayına yönelmişlerdir. Ancak yazı işleri yapılarının bilgisayarla donanımı, redaktörlerin girişi ile sınırlı değildir, yazının girişinden sayfa düzenine ve yayına kadar kullanılmasında yaran olan bilgisayarlaşma, şebekenin tamamını kapsamaktadır. Bu durum, işlemleri başından sonuna kadar aynı gazetecinin yapacağı anlamına gelmez, ama bütün çalışmaların gazeteciler tarafından yerine getirilmesini anlatır. 90'lı yıllar başladığında bu aşamaya çok sayıda gazetede geçilmiştir.

Mikro-bilgi işlem, teknik devrimde, bir ikinci dalganın gerçekleşmesini kolaylaştırabilecektir: Önce merkez dışı giriş için kullanılan mikro-bilgisayarlar, sonra yazılara yardımcı olan (imla kılavuzu, eşanlamlı sözcükler, metin aktarımları), gazete dokümantasyonu ile haber ajansları arasındaki bağlantıyı sağlayan, kalibraja ilgili bilgiler temin eden vb. karşılıklı etkileşim halinde olan yazı işleri haline gelmektedir.

Mikro-bilgisayarlar, sadece desen, kart, grafiklerin gerçekleşmesine değil aynı zamanda lazer baskı ile çıkışa kadar sayfa düzenini sağlayarak katkıda bulunur. Bu yüzden yazı işleri kadrosu tarafından tam bir kontrol olanağı artmaktadır.

Mikro-bilgi işlem, aynı zamanda gazete merkezine hapsolmama avantajını da getirmektedir. ABD' de bazı gazeteler, gazetecilere,

sadece metni değil, aynı zamanda görüntülerini de uzaktan gönderme imkanı veren donamına sahiptirler.

Yazı işlerini istila eden bu tekniklerin sonuçlarından biri, yazı işleri sorumluluğunun gazeteciler tarafından eksiksiz şekilde üstlenilmesidir; bu yüzden gazetecilerin sorumluluk alanları genişlemekte ve buna paralel olarak teknik el işçiliğinden tasarruf edilmektedir.

2.4.6. Elektronik Gazetecilik

Ülkemizde de kullanılmaya başlanan teknik, yavaş yavaş dünyadaki egemenliğini güçlendirmektedir. Günümüzde, elektronik gazetenin gelişmiş örneklerini ABD ve Japonya' da görmek mümkündür. Bu ülkelerde elektronik gazeteye yönelmenin nedenleri farklıdır. ABD de özellikle dizgi ve tertip sırasında yitirilen vaktin, zaman bölüşme (time, sharing) bakımından bilgisayarlar yoluyla telafi edilmesi, örneğin dizgi tertipte kullanılan çizgiler ve harflerin düzeltilmesi, Japonya'da ise, Japon dilinde kullanılan harflerin Romen harflerine uyarlanmasını sağlayarak, zamandan tasarruf etmek ve ülkedeki baskı makinelerinin yenilenmesi elektronik gazeteye yönelmesini hızlandırmıştır.

Tarihsel açıdan olaya bakıldığında; gazete, enformasyonu bulup toplayan uzman kişilerin yardımıyla gerçekleşen bir baskı sistemidir. Gazeteyi gazete yapan mutfağı olan dizgisi tertibi ve baskısıdır. Özellikle 19. yüzyılda gazetenin dizgi ve baskısına linotip ve benzeri dizgi şeklinin, rotatif baskı girmesi, onu tam anlamıyla kitleye dönük bir iletişim aracına dönüştürmüştür. Anılan bu yeni teknolojiyle birlikte gazetecilikte haberin bayatlayacağı konusu gündeme gelmiş, çeşitli

kaynaklardan haberlerin hızlı ve çabuk bir şekilde toplanması, okuyuculara ulaştırılması geleneği geliştirmiştir.

Gazetenin elektronik gazete şekline dönüştürülmesinde gösterilen çabaların temelinde ise, bilgisayarda haberin depolanması, tekrar geri çağrılarak kullanılabilmesi, gazetenin tertip ve dizgisinde zaman tasarrufu, baskı ve dağıtımda sürat kazanması yatmaktadır. Geleceğin gazetesinin, diğer iletişim araçlarıyla rekabet edebilmesi için elektronik olması kaçınılmazdır.⁹⁹

Bu teknikle artık sayfa sekreterleri, sayfalarda kullanılacak resimlerin büyüklüğünü verdikleri, komutla ayarlıyor ve böylece istediklerini her zaman düzeltmek ve değiştirmek olanağına sahip oluyorlar.

Merkezi bilgisayarın belleğine gazetenin o günkü sayfası yerleştirilince, bilgisayarın ikinci işlemi başlar. Sütunlu sayfalar şeklinde hazırlanmış, düzeltilmesi yapılmış haberleri, resimleri, reklamları kağıt üzerine döker, montaj işlemi artık tamamlanmıştır. Bilgisayarlarca sayfa, dizgi ve düzeltilmesi yapılan gazete sayfaları, bir yandan lazer ışınli kalıp hazırlama gereçlerini doğrudan verilerek diğer yandan aynı sayfaları faksimile aracılığıyla basım evlerindeki uç baskı makinelerine iletme suretiyle basılmaktadır.

Çağımızda gelişen teknoloji gazeteciliğe de yansımakta haber iletme, dizgi, düzenleme ve baskı alanlarındaki gelişmelerden sonra dağıtımda da şaşırtıcı gelişmeler olmaktadır.

⁹⁹ Aji, a.g.e., ss.129-130.

Bu teknikle birlikte bilgisayarla iletişim bir yaşam biçimi haline gelecektir. The New York Times Co. elektronik metin olarak servis sunan üç büyük kuruluşun biridir. Washington Post gazetesi de Compu Serve üzerinde elektronik haberler yayınlamıştır. Yeni elektronik hizmetler geniş kitlelere yönelik yayıncılığı güçlendirmektedir. Bu tür yayınlarda sunulan bilgi kişilere göre ayarlanabilmekte, okuyucular/alıcılar, isteklerine göre bilgiyi seçebilmektedirler.

Dow Jones haber servisinde yapılan araştırmalarda bu yeni elektronik iletişim sisteminin destekler nitelikte sonuçlara varılmıştır, ancak bu olaya karşılık sonuçlar da elde edilmiştir. Eğer elektronik dağıtım ile gazeteler dağıtılsa, insanlar bilgisayar, telefon, televizyon ve benzeri araçlardan gazeteleri okuyacaklar ve böylece gazete tirajı denen olay ortadan kalkacaktır. Bu sorun gazeteler için sorun yaratmaktadır. Durum böyle olunca gazetelerin tarih atması yani günlük olarak çıkması gibi bir şey ortadan kalkacak, günün herhangi bir zamanında bir olay meydana geldiğinde o anda haber verilecektir. Ancak bu durum gazete çalışanlarını 24 saat yayın yapmak zorunda bırakacaktır.¹⁰⁰

Amerika'da on bir gazetenin katıldığı elektronik: gazete dağıtımını bu ilerlemenin boyutlarını göstermesi yönünden önemli bir örnek olarak gözükmektedir. Bu yöntemle yüzlerce Amerikan kentiyle bağlantı kurulmuş bilgisayarlar aracılığı ile okuyucuların istekleri doğrultusunda haberler iletilmektedir. Bu şimdi bizim ülkemiz içinde yabancı olduğu bir gelişme değildir. Teleteks televizyon

¹⁰⁰ Eldeniz, a.g.e., s.19.

yayınlan, İnternet bağlantıları gelişmenin hemen yanı başında olduğunu göstergesidir.¹⁰¹

2.4.6.1. Elektronik Arşiv

Arşiv ya da kimliklerinin dediği gibi "morg" gazetelerin en savsaklanan bölümlerinden biridir. Çoğu kez, başka yeteneğinden yararlanılması alda gelmeyen yaşlı gazetecilerin çekip çevirdiği arşiv, hem kullanılması pek bilinmeyen, hem de iyi düzenlenmediği için kolay kullanılamayan bölümlerdir.

Ülkemizde çok iyi kurulmuş, her zaman yönetim ve haber merkezine bilgi sağlayabilen arşivler de vardır. Hürriyet gazetesinin arşivi buna örnek gösterilebilir. Ancak, günümüzde ki teknolojik gelişme arşivlerin sararmış kağıtların yakın gelecekte mikrofilm ve manyetik kartlarla compact disk (CD) romlarla değiştirmeye kararlı görülmektedir. Kimi batı gazetelerinde çoktan elektronik arşivlemeye geçilmeye başlanmıştır.

Danimarka'da yayımlanan bir gazete köşe yazarı soruyor: "Nedir elektronik arşiv? Sessiz sedasız, kendi kendine çalışan manyetik bir disk, bir bilgisayar mıdır?" ve şöyle yanıtlıyor soruyu: "Hayır. Elektronik arşiv, eski arşivin yerine konulacak dosyasız, dolapsız, çalıştırıcı gerektirmeyen, uğuldayan bir kara kutu değildir. Bilgisayar yardımı ile çalışan bir arşivdir. Bu arşivde bilgisayar, bilgi derleme ve dosyalama, indeks tutma, olaylarda geçen bağlantılı sözcükleri ayırıp bunları manyetik kartlara geçirme, gazetecinin gereksinim duyduğu

¹⁰¹ Dağlı, a.g.e., s.69.

olayları, bilgileri görüntüleri ile birlikte araştırma gibi görevlerle yükümlüdür.

Birçok elektronik arşiv dizgesi iki ana yapıdan oluşur. Bunlardan birincisi mikrofilm ve mikrofiştir. Mikrofilmler ucuz, taşınabilir, grafiklemeye uygun, tekrar basabilen, değiştirilebilen araçlardır. Öbür depolama aracı ise manyetik kartlar ve disklerdir. Manyetik disklere depolanan metinler, görüntüler her zaman yeniden basıma ve kullanıma hazırdırlar. İstenildiğinde bilgisayar aranılanı indeksten bulup, onu bir mikrofilm okuyucu da ya da ekranda gözler önüne çıkarılabilir.

2.4.6.2. Ekranlı Gazete

Günümüzde mikrobilgisayarların, kişisel bilgisayarların ortaya çıkmasıyla gazetelerin işlevlerinde bazı farklılıklar ortaya çıkmaktadır. ABD ve Avrupa'da bugün, viewdata ve teleteks adı verilen iki elektronik bilgi ve haber dağıtım sistemi kullanılmaktadır.

Televizyon ekranının kullanılmasıyla işleyen teleteksle, merkezi bilgisayar aracılığıyla her türlü yazılı mesaj gönderilebilir.

Teleteksin bir örneği olan CEEF AX işlemi haber gönderim merkezlerinde başlar. Elektronik yükleme cihazına 120'şer kelimededen oluşan haber sayfaları yüklenir. Sayfadaki kelimelerin her biri otomatik olarak sayfa numarası şeklinde kodlanır. Sayfalar otomatik olarak normal İngiliz televizyonu yayını gibi gönderilir. Altmış dört sayfalık kod yaklaşık: olarak on beş saniyede gönderilir ve bu her dakikada dört kez tekrarlanır. İzleyici istediği sayfayı bu sırada seçebilir. Kullanıcı, örneğin 45. sayfayı seçmişse, cihaz 45. sayfaya gelene kadar beklenir.

(En fazla bekleme süresi on beş saniyedir). Sayfa kullanıcının istediği kadar ekranda tutulabilir.¹⁰²

Ekranlı gazetelere abone olanlarla ampirik yöntemlerle ve yüz yüze yapılan görüşmelerle ortaya çıkan sonucu en güzel olarak bir bilim adamı şöyle dile getiriyor:

"Almanya'da elektronik gazeteciliğin örneklerinden birine rastladım. Burada ekranda gördüğüm yazılan ABD'deki okuyuculardan önce okudum, ama sistemden yeterince yararlanılmadığım hissettim. İlginçtir, ekranda okuduğum ayrıntılı verileri gazete sayfalarında okumayı istedim ve bir gazete aldım".

Ekranlı gazete, teknolojiyi kullanarak yapılan çok kolay bir gazetecilik türü gibi geliyor ilk anda. Çünkü gazete de mizanpaj ve elde edilen haber bilgilerinin belli bir haber tekniği içinde kurgulanması olayı okuyucuya sürekli bir görsel kolaylığın yanı sıra düşünsel hız da kazandırıyor. Çünkü veriler önem sırasına göre diziliyor. Ekranlı gazetede ise böyle bir şey söz konusu değil. Okuyucu verilerin içinden kendi çabasıyla önemli olanı olmayanı ayırtıracak.¹⁰³

Ekranlı gazete insanları daha çok okumaya ve ayrıntılara girmeye teşvik edecek. Okuyucunun isteğine göre geçmiş olaylara dönecek, en güzeli de bir haber hakkında okuyucu, muhabirlerle, editörlerle bilgisayar aracılığıyla konuşabilecek. Böylece birinci elden bilgiye ulaşmış olacak.

¹⁰² Rigel, Kalıt Kaplanlar., s.161.

¹⁰³ Rigel, a.g.e .. , s.162.

Elektronik haber ve bilgi kaynaklarının başlangıcı olarak görülen ekranlı gazete ve teleteks ile video data günlük gazetelerin yerine geçmek değil, onları tamamlamak görevi üstlenmiştir. Aralarında yapısal olarak çok sayıda belirgin, farklı özellikler vardır. Bu sistemler uluslararası haber akışı için çok kullanışlı sistemlerdir. Uzun mesafe iletişim alanında kilometrelerce uzaklıktan haber gönderimi sağlıyor. Ayrıca bu haberlerin pek çoğu hükümetler tarafından kontrol edilemez. Gazetenin varlığını ne kadar sürdüreceği konusunda İskandinavyalı bir iletişimci şu soruları sormuştur:

"Gazeteler 1920'lerin T-model Ford otomobilleri gibi teknik açıdan ve pazarlama yöntemleri açısından bir devrim yaparak mı yaşamaya devam edecekler? Yoksa San Fransisco'nun tramvayları gibi, ekonomik ve teknik açıdan devirlerini tamamlamalarına rağmen, toplum desteğiyle bir antika gibi mi yaşayacaklar?"¹⁰⁴

Gazeteler şimdiden ekranlı gazete versiyonlarını okuyuculara ulaştırmada oldukça istekli davranıyorlar. İstekli davranmalarında etken olan bu iş için yapacakları harcamanın çok fazla olmamasından kaynaklanıyor. Çünkü başlıca harcamaları personel üzerine oluyor.

2.4.7. Faks Gazeteciliği

Günlük gazeteler teknolojik devrime paralel olarak haber alına kaynaklarından, bilgisayar ve elektronik data işlemlerini kullanarak yeni düzenlemelere gitmişlerdir. Artık günlük gazeteleri oluşturmanın

¹⁰⁴ Haluk Şahin, Yeni iletişim ve Basın Özgürlüğü. Basın Konseyi Bilimsel Araştırması, İstanbul, 1991, ss.86-87.

yolu sayfalar dolusu yazı kullanmakla değil, elektronik sistemlerin kullanılmasıyla gerçekleşmektedir.

Gazetecilerin haberlerini, köşe yazarlarının makalelerini faks ya da modemle gazetelerine gönderdikleri günümüzde, gazetelerin okuyuculara bilgisayar ile ulaşması olası hale gelmiştir.¹⁰⁵

Baskı makinelerine sürekli kağıt tomarları veren işçileri saymazsak, yaratılan bir düşünceyle basılan sayfa arasındaki son insan aracılığı bir düğmeye dokunmadır. Bu dokunmayı sağlayan ise uydularla gelen faks iletimi ve bilgisayarlardır. Faks iletimi 1950'lerden beri kullanılmaktadır. Telefaks basılı sayfaları gözden geçirip, telefon hattı ya da uydularla iletilebilen sinyallere dönüştürür. Veriler diğer uca ulaşınca bir baskı levhasına aktarılır ve makinelere yerleştirilir. Faks sistemindeki tercih, gazetenin baskı saatini erken zamanlara çekmesi ve dağıtım için vakit bırakmasıdır. Uyduların ve faks güdümlü baskı makinelerinin kullanılması, gazete sahiplerine, diğer yayıncıların karlı bölgelerine girme şansı verir.¹⁰⁶

Faksı iletişimindeki bağlantı bozuklukları, transferin yavaşlığı ve resim kalitesindeki yetersizlik bu konuda yeni bir teknolojiye gereksinimi ortaya çıkarmıştır.

Bu ihtiyaçlara cevap verecek bir sistem 1980 yılında geliştirilmiştir. Hızlı tarama sistemi denilen bu sistemde uydulardan yararlanılmıştır. Gazeteler günümüzde de faks ve iletişim ağları ile resim yollama

¹⁰⁵ Şengül Özerkan, "Bilgisayar ve İletişim", Marmara İletişim Dergisi, Sayı:3, Temmuz, 1993,s.151

¹⁰⁶ Rigel, Kağıt Kaplanlar, s.154.

yöntemini kullanmaktadır. Örneğin; Norveç Aften Posten Gazetesi fiber optik bağlantılar kullanılarak Oslo'da bulunan merkez binasından 6 mil yarıçapındaki bir daire içerisinde bulunan banliyölere tüm zorluklara karşın trafikten ve hava koşullarından etkilenmeden ulaştırılmaktadır.

Özellikle batılı ülkelerde ulusal nitelikten bölgesel niteliğe geçişi sağlayan bu teknolojik yenilikler günlük gazetelerin dünyaya bakış açılarını değiştirmekte ve genişletmektedir.

Faks aynı zamanda, coğrafya ya da iklim koşullarının normal iletişim koşullarım zorlaştırdığı ya da rastlantılara bağlı hale getirdiğinde kullanılmaktadır. Örneğin; Japonya'da sayfaların bütün adalara iletilişinde ya da İsveç'te Stockholm gazetelerinin Grand Nord' a naklinde olduğu gibi.¹⁰⁷

Faks gazeteciliği, birkaç yıldır olağanüstü bir gelişme içindedir. Kanada'da Toronto gazetesi "Globe and Mail" faksimile ile iletilen birkaç sayfalık bir gazete özeti bile sunmaktadır. Ortalama tüketici de faks, büyük organizasyon problemleri, programlar arasında uyuşma ve sunumdaki özenlilik nedeniyle videoteksi geride bırakma şansına sahiptir.¹⁰⁸

Elektronik gazete, teleteks ve videotex gibi hızlı gelişmeler gazeteciliğin gelecekte ne gibi bir şekil alacağı sorusunu beraberinde

¹⁰⁷ Charon, a.g.e., s.114.

¹⁰⁸ a.g.e., s. 116 .

getirmektedir. Birçok gazete kendilerini sayısal geleceğe hazırlamak için bilgisayar ve telefon şirketleriyle işbirliği yapmaktadır.

2.4.8. Uydu İletişimi

İnsanlar, tarihin ilk çağlarından beri aralarındaki iletişimi çeşitli yollardan sağlamaya çalışmışlardır. Özellikle, yirminci yüzyılda iletişim elektriksel sinyaller yardımı ile telgraf, telefon, teleks, telefaks, telsiz radyo, televizyon olarak karşımıza çıkmaktadır.

İletişim teknolojisinde güçlü radyo, televizyon ve vericilerinin ve telekomünikasyon sistemlerinin yeterli bir yörüngede yer alan uydular, sadece radyo ve televizyon sinyallerini, dünyanın diğer kesimlerine göndermekle kalmayıp, aynı zamanda yüzlerce telefon, teleks, telefax haberleşmelerini sağlamakta ve daha birçok değişik amaçla kullanılmaktadır.¹⁰⁹

Yapay ve tabii (Örn: Ay) uydular olmak üzere 2 türe ayrılan uydular bilgi çağının otoyolu olarak nitelendirilmekte, sınırları kaldıran uyduların en önemli etkisi SSCB'nin dağılmasında kendini göstermiştir.¹¹⁰ İletişim uyduları sayesinde uzaklık da bir maliyet unsuru olmaktan çıkmıştır.

1945 yılında Arthur Clarke; bugünkü iletişim şebekelerinin uydular sayesinde temellendirileceği: fikrini ilk ortaya atan kişidir.

¹⁰⁹ Aytakin Can, "Uydu Yayıncılığı. ve Kablolu Televizyon", Marmara İletişim Dergisi, Sayı:6 Ekim 1994, ss.154-155.

¹¹⁰ Ahmet Şahinkaya, "Güncel Medya Teknolojisi ve Mevzuatı,"(Basılmamış Ders Notları, M.Ü. İletişim Fakültesi, İstanbul,1998),s.8.

İlk gerçek iletişim uydusu Early Bird'ün ABD tarafından yörüngesine oturtulmasından sonra, daha iyi ve daha büyük iletişim ve yayın amaçlı uydular uzaya fırlatılmıştır. 1965 tarihinden bu yana iletişim uyduları patlaması yaşanmaktadır.¹¹¹

Uydu ile haberleşme iletişimin en etkili yolu gibi görünmektedir. Bunun en önemli sebeplerinden biri ise lojistik unsurlardır. "Christian Science Monitor" hali hazırda kullanılan basım yöntemlerini uydu iletişimi ile desteklemiş ve bu yönde de anlaşmalar yapılmıştır. Uydu ile iletişimde hat sıralaması yapılarak telefon şirketlerinden hat kiralanmıştır. Basıma geçilecek tarih belirlenmiş, fakat işe başlama tarihine iki ay kala telefon şirketleriyle yapılan anlaşma bozulmuştur. Bu gelişmeden kısa bir süre sonra ise gazete olimpiyatlar için hazırlanan iletişim şebekesini yapan şirket ile anlaşmıştır. Böylece daha kalıcı ve daha kullanışlı bir bağlantı Boston' da kurulmuştur.

Uydu iletişimin bir diğer avantajı telefon ve link sistemlerine göre uydu iletişimin daha ucuz ve güvenilir olmasıdır. Talep arttıkça uydu ile iletişimin ücreti de düşmektedir. Diğer bir avantaj da donanımdaki esneklik ve kapasitenin arttırılabilmesidir.¹¹²

Uydu patlaması, hem global ölçeklerin ulusal ve bölgesel ölçeklerin yerini almasını hem de enternasyonal bazı yapılanmaların, ulusal taleplerdeki artışlarla el ele yürüyen bir yeniden yapılanma sürecine girmesini bir arada açıklayabiliyor. Uydu yayıncılığı uluslararası

¹¹¹ Hülya Yengin, Ekranın Büyüsü, Batıda Değişen Televizyon Yayınlarının Boyutları ve Türkiye 'de Özel Televizyonlar, Der Yayınları, İstanbul,1994,s.22.

¹¹² Eldeniz, a.g.e, s.14.

sembol trafiğini alt üst etti. Gerçekten de, uydu ve bilgisayar teknolojisinin bugün vardığı aşamada, Baltık Cumhuriyetleriyle Azerbaycan, Bulgaristan'la Afganistan arasındaki sembol trafiğini Pravda'yla, İzvestia'yla denetim altında tutmak mümkün değil.¹¹³

Uydu hayranları teknolojilerini savunurken, suçlanması gerekenin donanımları değil, bunu kullanan kişilerin toplumsal öncelikleri olduğunu söylüyorlar. Amaç, araç ve mesaj arasındaki zaman, düşünce ve paranın orantılı yatırım dağılımı, kendi tarafsızlığını yaratmaktadır. Uydu teknolojisi şimdiki hızını, gelişmesini sürdürürse, toplumsal değeri giderek azalan mesajların yayılması da artacaktır.¹¹⁴

2.4.9. İnternet

"İnternet, iki veya daha çok sayıda bilgisayarın birbirleriyle bağlantısı anlamına gelen bilgisayar ağları (network)'nın aralarında tekrar bağlantı kurlmalarıyla oluşan ve bu şekilde gittikçe büyüüp gelişen, dünya çapında yaygın bilgisayar ağlarına dayalı bir iletişim sistemidir".

2.4.9.1. İnternetin Tarihçesine Genel Bir Bakış

İnternet'in tarihsel kaynağı ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş Dönemine kadar uzanır. Arphanet, Amerika Birleşik Devletleri Savunma Bakanlığı tarafından 1969 yılında başlatılmış bir projeydi. 1960'lı yıllardan itibaren ünlü eğitim kurumu M.I.T.'nin (Massachusetts Institute of Technology) liderliğinde olası bir savaş ve karışıklık durumunda, tek bir ana bilgisayar ünitesinden bağımsız

¹¹³ Nabi Avcı, Enformatik Cehalet, Rehber Yayınlan, Ankara,1990,ss.137-138.

¹¹⁴ Ian Reinecke, Elektronikğin Büyüsü, İnsan Yayınlan, İstanbul 1992, s.131.

olarak çalışabilen bir bilgisayar ağı kurulabilmesi amacıyla çeşitli çalışmalar yapılması gündeme getirmiştir.

ABD Savunma Bakanlığının araştırma bölümlerindeki yoğun çalışmalar sonucunda ARPHANET adı verilen askeri bilgisayar ağı kurulmuştur.¹¹⁵

Amacı; hem bilgisayarları güvenilir bir ağla birbirlerine bağlamak, hem de üniversiteler, silahlı kuvvetler, araştırma kurumları gibi organizasyonlar arasında bilgi alışverişini güvenli, ucuz ve hızlı bir yoldan sağlamaktır.

Arphanet sistemi o kadar büyük bir başarı sağladı ve doğal olarak da o kadar büyük bir yankı uyandırdı ki, bir anda ülkedeki bütün üniversiteler bilgi alışverişinin büyümesine kapılıp, Arphanet sistemine bağlanmak istediler. Sistem bir anda hiç beklenmeyen boyutlarda genişlemeye başladı. Bütün bu gelişmeler sonunda Arphanet ikiye bölündü. Parçalardan biri Milnet adını aldı, diğeri ise yine Arphanet kaldı. Bu sıralarda IP (İnternet Protocol) terimi doğdu. Bu iki parça birbirleri ile IP üzerinden haberleştiler. Bu iki iletişim ağı diğerkonularda birbirlerinden tamamen bağımsız olmalarına rağmen aralarındaki bilgi akışı hep sağlandı. Ve serbest kalan Arphanet büyük katılımlarla bir anda dev boyutlara ulaşmaya başladı.

İnternet'in gelişmesi bu IP protokolünü yaratanlar sayesinde oldu. Bunun nedeni, sadece iki tane ağ varken binlerce ağ birbirine

¹¹⁵ Kayıhan İçel, Kitle Haberleşme Hukuku, Basın Radyo -Televizyon -Sinema-İnternet,5 .b., Beta Yayınları,İstanbul,2001,ss.209-210.

bağlayacak bir protokoller zinciri yaratılmasıdır. Dolayısıyla aynı sistem temel alınarak bütün ağlar birbirlerine bağlanmaya başlandı ve yavaş yavaş internet oluştu.

Bugün Arphanet artık yok ama onun kurulmasına öncülük ettiği İnternet her geçen gün daha da büyüyor.¹¹⁶

2.4.9.2. İnternet Gazeteciliği (On-line Journalism)

İnternet 1990'lı yılların başlarından itibaren gazetecilikte kısa sürede, önemli aynı zamanda yetkin bir tamamlayıcı öge olarak değerlendirilmeye alındı. Çok büyük ölçekli haberlere, arşivlere, haritalara, video ve ses kayıtlarına veya haberi destekleyici malzemeye artık internet sayesinde ulaşmak ise, çok kolaylaştı.

İnternetin ortaya çıkması ve gelişmesiyle birlikte bilgisayar başında oturan yeni bir izleyici kitlesi oluştu. Bu izler kitleye haber iletmenin önemi çabuk kavrandı ve geleneksel yayınlarını sürdüren gazeteler, haber ajansları, televizyon, radyo istasyonları çok kısa süre içinde yeni izler kitleye ulaşma yönünde çalışmalar yaptılar.

Bugün internete girildiğinde ABD ve dünyanın pek çok ülkesinde yayınlanan yüksek tirajlı gazeteleri (Türkiye' de dahil) okumak mümkün ve yeni teknolojilerle televizyon yayınlarının da internet üzerinden verilmesi denemeleri yapılmaktadır. Örneğin American NBC

¹¹⁶ Serkan Kırılı, "Davranış Bilimlerinde Yöntem ve Yaklaşımlar", Basılmamış Yüksek Lisans Ödevi, İstanbul,(M.Ü İletişim Fakültesi 2001),ss.8-9.

televizyon kanalı Microsoft bilgisayar firmasının ortak girişimi olan MSNBC ile İnternet üzerinden haber yayını yapmaktadır.¹¹⁷

2.4.9.3. İnternetin Kitle İletişim Araçları Üzerindeki Etkileri

İletişimsel geleceğin temel modeli, kendi aralarında sistemli biçimde entegre olmuş modemlerle birbirine dünya ölçeğinde bağlı olan bilgisayar ağlarının aralarında diyalog kurup birbirine karşılıklı bilgi aktarabilmesi anlamına gelen İnternet'in başarısında yatmaktadır.¹¹⁸

Yeni milenyumla birlikte 90 milyondan fazla birey ve kurum internete bağlı hale gelmiştir. Bu sayıya ulaşılması neredeyse 5 yıldan daha az bir zaman almıştır ki bu durum iki kuşak öncesinde televizyonun benimsenmesinden beş kat daha fazla bir büyüme hızına karşılık gelmektedir. İnternetin bir sonucu olarak Organizasyonlar 24 saat hizmet veren, kolay erişilebilir ve müşterilerin isteklerine en kısa sürede cevap verebilen işletmelere dönüşmüşlerdir. Bu durum gazeteciliğe ve doğal olarak gazetecilere de yansımıştır.¹¹⁹

İnternetin ortaya çıkması ile kitle iletişim araçları çok büyük olanaklara sahip olmuştur. Kitle iletişim araçlarının; gazete ve dergilerin en büyük sorunlarından biri, ulaşabildikleri alanların sınırlılığıdır. Yurtdışına çıkan pek çok insan, kendi ülkesinin gazetesini almak için büyük zorluklar yaşar. Genelde ya kar amaçlı olmayan ve belli bir ideolojiyi savunan yayınlara ya da belli başlı birkaç gazeteye ulaşabilir. Çok

¹¹⁷ Tokgöz, a.g.e,ss.65-66.

¹¹⁸ Ignacio Ramonet, Medya'nın Zorbalığı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000, s.8.

¹¹⁹ Carole M. Howard, "Technology and Tabloids", Public Relations Quarterly, (Spring 2000),No: 1,s.9

yaygın olmayan bazı dergileri, İstanbul dışında bulmak çok zordur. Türkiye'nin en köklü gazetelerinden Cumhuriyet'i Anadolu'da bulmak büyük sorundur.

Yayın alanında sorun yaşayanlar sadece gazete ve dergiler değil. Avrupa' da binaların dışındaki çanak antenlere bakarak, Türklerin evlerini bulabilirsiniz. İran'daki İslami yönetim, halkı günaha yönelttiği gerekçesi ile çanak antenleri yasakladığından, batıya açılmak, dogma olmayan, kendilerini ilerletebilecek bilgilere ulaşmak isteyen insanlar, antenlerin boyutlarını küçültüp, evin içine, perdenin arkasına koymaya başladılar. Fakat bu küçük perde arkası antenlerinin aldığı tek yabancı yayın, Türk kanallarıdır.

Sorun sadece ulaşılamayan yerler değil, bazı bölgelere geç ulaşıyor. İstanbul' da cuma günü çıkan bir dergi, Anadolu'da Cumartesi, ülkemizin ücra yerlerinde de Pazar günü okuyuculara ulaşabiliyor. Pek çok büyük gazete bu sorunu aşabilmek için taşra baskısı çıkartıyor, bu taşra baskılarının ne derece kaliteli olduğu ise tartışmaya açık.

Hedef kitlelerine ulaşma konusunda çok ciddi sorunlar yaşayan Kitle İletişim Araçlarının karşısına kısa bir süre önce bir alternatif çıktı: İnternet.¹²⁰ İnternet sayesinde Kitle İletişim Araçları mümkün olan en geniş yayın alanına sahip oldular. Bu alan bütün Dünya'yı kapsamaktadır.

¹²⁰ Serkan Kırılı, "Davranış Bilimlerinde Yöntem ve Yaklaşımlar", Basılmamış Yüksek Lisans Ödevi, İstanbul,(M. Ü İletişim Fakültesi, 2001),s. 1 O.

Hedef kitlesini sınırlı tutan bir basın organı olsa dahi bütün basın kuruluşları dağıtım ile ilgili sorunlar yaşamaktadır. Ve şu bir gerçek ki en iyi yazılan yazıp, en güzel fotoğrafları çekip, en profesyonel sayfa tasarımını da yapsanız, eğer gazetenizi dağıtamazsanız bütün bu emekleriniz boşa gider. Oysa şu an Türkiye'de çok az dağıtım şirketi var ve bunların sahibi olan medya kartelleri bu gücü bir silah gibi kullanıyor. Bu medya kartellerine yaranamayıp, dağıtım şirketleriyle anlaşamayan gazete ve dergiler çok ciddi sıkıntılar yaşıyor.

Bilgi arayanlar için gazete arşivleri paha biçilmez bir kaynaktır. Bu kaynaktan yararlanmak için insanlar ya gazetelere ya da gazeteleri arşivleyen kütüphanelere gitmektedirler. Oysa şimdi İnternet sayesinde, Türkiye'de ve dünyadaki pek çok gazetenin arşivini çalışma odalarımızdaki bilgisayarlardan ulaşmak mümkün.

Artık günümüzde gazete ve dergiler her ne kadar kağıt üzerinde basılı olarak yayımlanıyorsa da aslında bir gazete kağıt üzerinde basılana kadar perde arkasında elektronik aletler ve bilgisayarlar kullanılarak hazırlanmaktadır. Günümüzde muhabirler de yazılarını zaten bilgisayarda yazmaktadır. Böylece gazetecinin yazdığı haber ya da makale ikinci bir kez dizilmesine gerek kalmadan direk gazetenin bilgi işlem sistemine girebilmektedir.

Aynı şekilde bu yazılar ikinci bir işleme gerek kalmadan bilgisayarda arşivlenebilmektedir. Bilgisayar ortamındaki bu arşivlerde, gazete sayfalarını yırtılması, çürümesi gibi sorunlar da ortadan kalkmaktadır.

Kısacası arşivleri bilgisayarlarda tutmak, arşivleme işiyle uğraşan kişiler, saklanan bilgilere evimizdeki bilgisayardan ulaşmakta araştırma yapanlar için büyük kolaylıktır.

Satın aldığımız bir otomobili, fotoğraf makinesini veya bir piyanoyu aradan uzun yıllar geçse bile iyi fiyatlara satabilirsiniz. Oysa aylık bütçemizde yer eden, bazen kahvaltı paramızdan kısarak aldığımız gazeteler, ertesi gün hurda kağıt değerine inerler. Bunun nedeni gazetelerin haber sunmasıdır, yeni, güncel haber ne kadar değerliyse, eskimiş haber de o kadar değersizdir. Bırakın ertesi günü gazetelerin verdikleri haberler akşama bile bayatlamaktadırlar. Basın tarihinde bazı gazetelerin hem sabah hem akşam baskıları yapması bu yüzdendir.¹²¹

Günümüzde hızlı temposu içerisinde, gazeteler, bir gelişmeyi anında verebilen radyo ve televizyon karşısında geride kalmıştır. Radyo veya televizyonlar her saat başı haber verebilmektedir. Hatta afet, savaş, kaza gibi toplumu ilgilendiren çok önemli olaylarda normal yayın akışlarını kesmekte ve haberi anında hedef kitleye ulaştırabilmektedir. Çoğumuz önemli bir olayı televizyon ekranının altında geçen bir banttaki yazıyı okuyarak öğrenmişizdir.

İnternet gazete ve dergilere, televizyon ve radyoları, haber verme hızı konusunda yakalama şansı vermektedir. Ayrıca televizyonda ya da radyoda verilen güncel bir gelişmeyi kaçırsak uzun süre anonsun

¹²¹ aynı.

tekrar yapılmasını beklemek zorundayız oysa internette böyle bir sorun yok. Girilen güncel haber kaldırılana kadar sayfada kalır.¹²²

2.4.10. Cep Telefonlarının Haber Amaçlı Servisleri

Teknolojideki hızlı gelişmeler sayesinde artık dilediğimiz zaman belli konulardaki haberleri çok daha kolay ve hızlı bir şekilde öğrenebilmekteyiz. Turkcell'in geliştirdiği Habercell servisi ile ne zaman nerede olursanız olun günlük Politika, Son Dakika, Ekonomi, Finans, Kültür, Teknoloji, Magazin Spor konuları ile ilgili haberleri anında cep telefonunuzdan ulaşabilirsiniz. Habercell Servisi ile günlük haberleri düzenli olarak takip edebilir, flaş olaylardan anında haberdar olabilirsiniz. Bu servisi hem kısa mesaj ile hem de Wapcell den kullanabilmek mümkündür.

Günlük haberlere Wapcell ana sayfasından GPRSland bilgi servisinin ve Turkcell hizmetleri arasında yer alan Haber linkini tıklayarak cep telefonunuzdan anında ulaşım, Habercell sayfasından saatlere göre gelişen olayları takip edebilirsiniz. CNNcell'le de Cnn International'daki haberlere anında cep telefonlarından ulaşılabilir. Telefonlara gelen kısa mesajlar konu başlıklarıyla görülebilmekte ve istenildiği zaman ilgilenilen haber hakkında ayrıntılı bilgi alınabilmektedir.

Bütün bu işlemleri yapabilmek için Turkcell ve Hazır Kart abonesi olmak ve kısa mesaj alıp gönderebilen bir cep telefonuna sahip olmak

¹²² Serkan Kırh, "Davranış Bilimlerinde Yöntem ve Yaklaşımlar", Basılmamış Yüksek Lisans Ödevi, İstanbul,(M.Ü İletişim Fakültesi 2001),ss.9-10.

yeterlidir. Telsim'in Cepinfo ve Aria'nın İno Mobile servisleri de aynı hizmetleri vermektedir. Ayrıca cep telefonlarının özelliklerine göre internete bağlanmakta mümkündür. Örneğin Hürriyet Gazetesinin İntemet Wap Yayını olduğu için, gazete bilgilerine ulaşmak isteyen kişi, cep telefonun da gerekli özellikleri olduğu takdirde, bu servisi kullanabilmektedir.¹²³

2.4.11. Elektronik Basının Öne Çıkması

Radyo ve televizyon son olarak da teletext, videotext ve internet gazeteciliğini giderek yaygınlaşması ve güç kazanması, elektronik basını da ön plana çıkarmıştır. Ülkemizde özel radyo ve televizyonların kurulmasıyla başlayan rekabet ortamı bir uzmanlık dalı haline gelen radyo-TV gazeteciliğinde de önemli gelişmelere rol açmıştır.

Genel gazetecilik kuralları ve kurumlan, haber toplama yazma ve değerlendirme yöntemleri arasında bir takım farklılıklar bulunmasına rağmen radyo, televizyon, teletext, videotext ve İnternet gazeteciliği içinde geçerlidir.

Elektronik basında haber ön planda olmakla beraber muhabir, kameraman, ışık ve ses teknisyenleri önemli görevler üstlenirken, fotoğraf ve grafik kullanımı da yaygınlaşmaktadır. Haber ağırlıklı röportajlar, söyleşiler, açık oturumlar, yorumlar ve belgeselleri içeren elektronik basına ayrıcalık veren bir konu; yorumlayıcı, araştırmacı ve açıklayıcı haberlere geniş yer verilmesidir. Sözcüklerin, aslına bağlı

¹²³ <http://www.turkcell.com.tr/tservisler.html>

olarak ve doğru telaffuzu, saf, arı ve duru sözcüklerin özenle seçilmesi gerekliliği elektronik gazeteciliğin önceliklerindedir.

2.4.11.1. Haberde Ses ve Görüntü Unsuru

Yazılı basında kullanılan haber kaynakları radyo ve TV gazeteciliği için de geçerlidir. Radyo muhabirleri haber toplarken ses alma, TV muhabirleri de hem ses alma aygıtlarını, hem de kameralarını beraberinde bulundurmak zorundadırlar. Televizyon haberciliğinde haberi yazan muhabir, ses alan teknisyen ve kameraman ayrı ayrı görevlendirilirler.

Elektronik basının yaygınlaşmasıyla konuşma şeklinde haber yazma tekniği de gelişmiş, daha içtenlikli ve salt ifadeler kullanılmakta ses ve görüntü ön plana çıkmaktadır.

2.4.11.2. Radyo ve Hızlı Haber

Televizyonun ses ve görüntüye yer vermesi, radyonun haberi çok hızlı iletmesi, elektronik basında "anında haber" verme imkanı yazılı basında yeni arayışlar doğurdu. Yazılı basın haberi daha ilginç ve ayrıntılı hale getirmek için yeni yöntemler üretmektedir.

Radyo hızlı habercilikte ön plana geçmektedir. Haberin olduğu an, fotoğraflar, resimler önce seçilip kullanılacak, filmler, fotoğraflar, resimler önce seçilip arkasından planlanmakta, kurgulandıktan ve süreleri belirlendikten sonra antene çıkarılmakta olduğundan TV haberciliğinde hızlılık, radyoya göre daha yavaş olmaktadır.

2.4.11.3. Elektronik Basında Zaman Değeri

"Radyo, TV, teletext; videotext ve internet-haberlerinde zaman değeri sürekli "bugün" dır. Oysa yazılı basında sadece akşam ve gece postalarında "bugün", sabah gazetelerinde ise "dün" dır. Böylece, elektronik basına göre sabah gazetelerinde hedef kitleye ulaşmada bir gün gecikme vardır.¹²⁴

2.4.12. Yazılı ve Elektronik Basının Karşılaştırılması

Yazılı basının üstün olduğunu savunanlar şu görüşleri ortaya atmaktadır:

- Elektronik basın dinlendiği, izlendiği sürece etkilidir ve sonuç alıcıdır. Ancak etkisi bir süre sonra ortadan kalkmaktadır. Oysa yazının kalıcı özelliği önemlidir. İletileri, yinelemek, yeniden okumak yazılı basın bağlamında olasıdır.

-Yazılı basın daha olgun ve ağırlıklı bir izlenim vermektedir. İnanırcılık açısından, yazılı basın yeğleyenler çoğunluktadır. Elektronik basın reyting uğruna, haberlerinde ve diğer programlarında ciddiyyetten zaman zaman uzaklaşmakta, bazı sapmalar da gözlenmektedir.

-Yazılı basın elindeki malzemeyi tüketebilmek için gereğinde sayfa sayfa çoğaltma imkanına sahiptir. Ancak radyo ve TV'de "zaman" daha sınırlı olduğu için, fazla ayrıntıya girememektedirler. Radyo ve TV

¹²⁴ Bülbul,Haberio Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar, ss.55-56

zamanı daha özenli kullanmak zorundadır. Oysa yazılı basının derinliğine ve ayrıntıya inebilme şansı vardır.

- Yazılı basın elektronik basından daha önce geliştiği için, birikimi ve deneyimi olacağı kuşkusuzdur. Yazılı basın kurallarının bugün elektronik basınca da kullanılması, bir övünç kaynağıdır, en azından psikolojik üstünlüktür.

- Elektronik basının dinleyicileri ve izleyicileri, iletileri, çoğu kez tam olarak algılamayabilirler. Örneğin radyo dinlerken, TV izlerken, yanlarında bulunanlarla söyleşiler, çay içerler, kuruyemiş yerler, bunların sonucunda da dikkatleri dağılabilir. Oysa yazılı basın okurları bu konuda daha şanlıdır.

Elektronik basını savunanların görüşleri:

- Radyoda ses, TV' de ses ve görüntü unsurları iletilere estetik bir boyut kazandırdığı gibi aktarım kolaylığı da sağlamaktadır.

-Yazılı basından sadece okur-yazarlar yararlandığı halde, elektronik basını isteyen herkes izleyebilmektedir.

- Yazılı basında haber (akşam ve gece postalan dışında) dünün olayıdır. Yazılı basın bir gün önceden hazırlanır, okura, ancak bir gün sonra ulaşır. Buna karşın, elektronik basında haber bugünün olayıdır. Çoğu kez önemli olaylar programlara ara verilerek anında kitlelere ulaştırılmaktadır. TV' de program sürerken alt yazılarla kamuoyu anında bilgilendirilmektedir.

-Çoğunluk monoton, kuru değil, renkli, magazin karışımı haberleri izlemeye yönelmiştir. Elektronik basında, magazin türü ağır basmaktadır.

-Elektronik basında görüntü ve ses unsuru bulunduğundan olayları, yerinden naklen yansıtma imkanı vardır ve daha inandırıcıdır. Ses ve görüntü, fotoğraftan üstündür.

-Yazılı basında her gazetenin kendine özgü okur topluluğu olmasına karşın hedef kitleleri sınırlıdır. Örneğin ülkemizde bir gazetenin tirajı en çok 700-800 bin iken TV ve Radyoda bu sayı milyonlarla ifade edilmektedir. Yazılı ve elektronik basının birbirilerini tamamladığı ortak noktalar da vardır.

Teknolojik gelişmelere paralel olarak basın, evrensel bir görev de üstlenmiştir. İnsanları birbirleriyle barıştıran ve kaynaştıran işlevini de gözden ırak tutmamak gerekir.¹²⁵

2.4.13. Yeni Teknolojilerin Gazeteciliğe Olumsuz Etkileri

Teknolojinin sunulmasında iki temel özellik göze çarpmaktadır. Teknolojiyi, aktaran üretici kültürün ekonomik ve toplumsal yapısının ürünüdür, bu nedenle aktarılan tüketici kültürün yapısına uyumsuzdur, sorunlar yaratmaktadır. Ayrıca eski teknoloji aktarılmaktadır. Böylece yeni teknolojiye geçişin giderleri tüketici kültürler tarafından karşılanmış olmaktadır, ayrıca gelişmesi engellenmiş bölgenin yapısal özellikleri nedeniyle, yani teknolojinin iletişime ve kalkınmaya

¹²⁵ Bülbul, Genel Gazetecilik Bilgileri, ss.85-86.

getirmesi söz konusu olan katkılar da özellikle sermaye yetersizliği, iletişim kuramlarının amaçlarının belirsizliği, yedek parça ve onarım sorunu gibi engellerle karşılaşmaktadır.

Her yeni teknoloji daha pahalı ve gelişmesi engellenmiş bölgeler açısından daha savurgan olduğundan, daha kapsamlı bir teknoloji ve ekonomik bağımlılık getirmektedir. Elle dizgi teknolojisi, bilgisayarla dizgi teknolojisinden daha az bağımlı bir süreçtir.¹²⁶

Sonuç olarak teknolojik faktörler dünya üzerinde bazı şeylere sahip olanlar ile sahip olamayanlar arasında derin uçurumlar yaratır. Bunun sonucunda çok büyük global sorunlar ortaya çıkacaktır.

Gelişmiş ve gelişmekte olan toplumlar arasındaki en büyük sorunlardan biri bilgisayar ve iletişim teknolojilerindeki gelişim hızının yarattığı problemlerdir. Gelişmiş ülkelerin bilgi ile elde ettikleri bu güç, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde adil bir rekabet ortamını engellemektedir. Teknolojiyi benimseyip ondan faydalanan gazeteciler ile teknolojinin sonuçlarından korkan ve bu yüzden yeni teknolojilerden kaçınan gazeteciler arasında derin bir uçurum vardır. Çoğu gazetenin yazı işlerinde, dergilerde ve yayınevlerinde teknolojik gelişmeler karşısında basım geleceği için endişe duyulmaktadır. Gazete, dergi ve yayınevlerinde çalışanlar teknolojiyi benimseyenler ve ondan korkanlar olarak ikiye bölünmüş durumdadır. Birçok gazeteci mesleklerinin teknoloji yüzünden yok olması endişesini duymaktadır. Bu endişenin arkasında, teknoloji ile halkın haber alma anlayışının değişmesi ve

¹²⁶ İlal, a.g.e, s.82.

böylece gazeteye olan ihtiyacın ortadan kalkması düşüncesi yatmaktadır. Gazeteciler kalem ve kağıtsız olarak, bir takım elektronik cihazlarla gazete çıkarmayı gazetecilik olarak değerlendirmemekte, kalem

ve kağıt gibi basit araçlardan vazgeçmek istememektedirler. Bilgisayar destekli yayıncılıktaki değişimleri, gazeteciler genellikle kaygı ile karşılamakta ve çoğunlukla basım işçilerinin direnişi karşısında vazgeçme eğilimi göstermektedirler. Bu Fransa'da sayfa düzeni ustaları ile ilgili durumda böyle olmuştur. Çoğu kez görevlerini ve bu aletlerin çalışma yöntemlerini bilmeyen -ki bunun için makineleri kavramak gerekir- ve her şeyden önce materyallerini satmak kaygısı taşıyan bilgi işlem uzmanları üzerine daha söylenecek çok şey vardır.¹²⁷

Mikro yayıncılık farklı bir dille gelmektedir: örneğin o ana kadar format olarak ya da diğer gazetelerde karton olarak adlandırılan şey, bir stil sayfası haline gelmektedir. Tarihi beş yüzyıla dayanan bir kültürün yok oluşu karşısında kayıtsız kalmamanın ötesinde, gazete değiştiren bir yazı işleri sekreterinin karşılaştığı zorluklar ve öğrenmek zorunda olduğu yeni sözcük ve terimler, birçok yanlışlığı da beraberinde getirir.

Kısacası bu değişiklikler ciddi bir tehlike taşıyabilir. Gazetenin kalitesinden biçimine kadar her şeyini etkiler. Gerçekte üst düzey niteliklere sahip profesyonellerin yerini, şüphesiz son derece hızlı ve başarılı sonuçlar veren, ancak oluşumu ne yazım, ne sözdizimi, ne tipografi kuralı, ne de grafik kuralına dayanmayan bir makine ile

¹²⁷ Charon, a.g.e., s.111.

donanmış, tek kişi ile doldurma hedefi güdülmektedir. Tehlikeler, sınırlandırılmak isteniyorsa, bir yandan ekran karşısında olan kişinin giderek artan yeteneği, diğer yandan ürünü okuyucuya sunmadan önce en azından bir başka profesyonelin müdahalesi ve gözden geçirmesi gerekmektedir:

Zira sonuçta bir gazetenin geleceği, artık gücüne ve bilgisayarlarının sayısına dayanmaktadır. 1 O Kasım 1989'da çıkarılan ve aynı yılın 17 Aralığında kapanan İngiliz gazetesi "Post" un macerası üzerinde iyice düşünmek gerekir. Tamamıyla entegre olmuş mikro-bilgi işleme donanım sayesinde üretim maliyeti, dörtte üçlük oranda azalmıştı. Gazetenin reklam danışmanı Eddy Shah, bu başarısızlığın ardından şu anlamlı açıklamayı yapmıştır: "Hiçbir zaman bir gazeteyi iyi yapan unsurların ne olduğunu anlayamadım. Zaten içerikle de ilgilenmiyorum". Bu sözler olup biteni şüphesiz açıklamaktadır.¹²⁸

Yeni teknolojilerden yararlanmada dikkatli olmak gerekiyor. Unutulmaması gereken, bütün bunların sadece akıllıca kullanılacak bir araç olduğunun akıldan çıkartılmamasıdır.

Gazetecilikte enformasyonun toplanması ve yazılması, dağıtılması gibi işlemler büyük ve dev kuruluşların eline geçmiştir. Bilgisayarların yönetiminde enformasyon toplanmakta, kıyaslanmakta, paylaşılmaktadır. Fakat aynı zamanda görüntülerin egemen olduğu bir enformasyon bombardımanı altında ezilen bir olgu dünyası yaratılmıştır.

¹²⁸ a.g.e.s.112

Durum ne olursa olsun, enformasyonun kullanılabilir bilgi şekline dönüştürülmesi için her zaman her çağın yaratıcı yeti ve yeteneklerine gereksinim vardır. Elektronik teknolojisi de kullansak, kilidi açanın yazılı, basılı kelimelerin olacağını unutmamak gerekmektedir. Teknoloji yalnızca elektronik bazı makine ve aygıtlar değil, bunların kullanım biçimi, politikası ve bunları belirleyen kişilerin dünyaya bakış tarzları da eklendiğinde ortaya çıkan bir bütündür. İletişim teknolojisinde ilerlemek ve genişlemek için bu açıdan da değişmek gerekir.¹²⁹

¹²⁹ Ünsal Oskay, "Kaptan Ahap'sız Bir Toplumun İletişim Teknolojisinde Yenileşme Çabaları", Telekomünikasyon, Mart 1996, ss.29-31.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

GLOBALLEŞEN DÜNYADA GAZETECİLİĞİN KONUMU

3.1. Elit "Seçkin" Gazeteciliğinden "Kitle" Gazeteciliğine Geçiş

Kapitalist ekonominin temel taşlarından endüstrileşme, makineleşme ve kentleşmenin getirdiği yenilikler gazetecilikte de kendini göstermiş, XVII yüzyılın başlarından itibaren aramızda olan gazeteler, XIX. Yüzyılın ikinci yansından itibaren seçkinlerin gazetesi olmaktan kurtularak, kitle gazetesi olmaya yöneldi.¹³⁰

Yirminci yüzyılda dizgi makinelerinin icadı, rotatiflerin işletilmesi, basının ülkelere göre değişik tempo ve hacimde gelişmesini sağlamış, bu gelişme bugünkü modem gazeteciliği doğurmuş, basın dünyası büyük aşamalara sahne olmuştur.¹³¹

Teknolojik gelişmeler nedeniyle kitle gazetesi olmaya yönelen ve teknolojik gelişmeler sonucunda ucuza satılmaya başlayan her tabakadan insanla ilgili konular haber konusu olurken, haber yapmada insanın ilgisini çekme ilkesi benimsendi. Magazinleşme olgusu kitle gazetesinde ağırlık kazanmaya yöneldi.¹³²

¹³⁰ Tokgöz, a.g.e., s.23.

¹³¹ İnuğur, a.g.e., s.134.

¹³² Tokgöz, a.g.e., s.24.

3.2. Küreselleşme Süreci ve Medyanın Rolü

Günümüzde yaşandığı ve yepyeni söylenen biçimiyle küreselleşmeyi olanaklı kılan bir olgu vardır. Bu olgu iletişim alanındaki gelişmelerdir. Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler içinde yaşadığımız sürece damgasını vurur, doğal olarak küreselleşmenin kavramsal çerçevesi enformasyon teknolojisinin değişme sürecindeki etkileriyle doğrudan ilişkilidir.

Enformasyon teknolojisi bize zaman ve mekanın yarattığı sorunları iptal etme olanağı veriyor bu durumda konu bizi her şeyin arka planında, söz konusu teknolojinin kendini gösterme biçimlerinin en temeli olan medyaya götürüyor. Ve küreselleşmeyi olanaklı kılan medyanın dönüştüğü durum oluyor.¹³³

3.2.1. Küreselleşme Kavramına Genel Bir Bakış

Küreselleşmenin kökenleri 1945'li yıllara dayanıyor. Küreselleşme tartışmasının hız kazanması ise 1980'den sonra olmuştur.¹³⁴ 1989 yılında Berlin Duvarının yıkılmasının ardından 1990'lı yıllardan itibaren hemen her alanda sıkça karşılaştığımız küreselleşme sözcüğü, günümüzde sadece ekonomik bir kavram olarak değil, içinde bulunduğumuz uluslararası sistemi tanımlamak için de kullanılmaktadır.

¹³³ Raşit Kaya, "Küreselleşme ve Medya", Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,2000/6 Yaz. Ankara, s. 101.

¹³⁴ Semra Atılğan. "Küreselleşme ve Günümüzde Medya Sektörü", Marmara İletişim Dergisi (Ocak 2001),Sayı: 11,s.233.

Küreselleşme gerçek anlamı tamamıyla anlaşılmadan ve tartışılmadan bütün dünyada olumlu veya olumsuz tepkilere yol açan bir sözcüktür. Bunun sebebi Soğuk Savaş'ın sona ermesinin ardından siyasetçiler tarafından bu kelime sıkça kullanılmaya başlanmış, izledikleri politikalarla özdeşleştirilmiştir. Bunun sonucu olarak, küreselleşmenin ne anlam ifade ettiği tam anlaşılmadan, hakkında olumlu veya olumsuz değer yargılan oluşmuştur.¹³⁵

Küreselleşme kelimesi çok çeşitli anlamlarda kullanılmaya başlandı. Bu farklı kullanımlar basının da tesiri ile yeni bir anlam kazandırdı sanki. Bir yerde küreselleşme çağdaşlaşmayla eş anlamlı bir hale getirildi. Öyle ki, dünya ile bütünleşme, insan sevgisi, toplumsal tasalar, demokratikleşme hepsi bu kelimenin içine sığdırılmaya çalışılıyor.¹³⁶,

Tanıımı konusunda tam bir uzlaşmaya varılamayan küreselleşme, genel olarak ülkeler arasındaki ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayrımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi ancak, birbiriyle bağlantılı olguları içerdiği, bir anlamda maddi ve manevi değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması olarak tanımlanmaktadır.¹³⁷

¹³⁵ Feza Öztürk. "Küreselleşme - Yeni Dünya Düzeni", <http://www.mfa.gov.tr/turkce/groupe/ues/5Fozturk.2.htm>

¹³⁶ İ.Reşat Özkan, Dış Politika-Dış Kapının Dış Mandalı, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996, s.32

¹³⁷ Sadi Özdemir, Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme, Timaş Yayınları, İstanbul. 1998, s.171 Atılğan, a.g.m., s.234.

Ekonomik anlamda küreselleşme ise "dünya piyasasının küreselleşmesidir". Bir anlamda sermayenin küreselleşmesidir. Dünya ekonomisinin bütünleşmesi gerçekte mal ve sermaye akışlarının uluslararasılaşmasıdır. Kendini bir düşünce akımı ve bir politik program gibi sunan küreselleşme ya da globalizm aslında liberalizmin günümüz koşullarına uyarlanmış halidir.¹³⁸

Tanımlarına göre küreselleşme bütün dünya uluslarınca en azından tepki duyulmaması gereken bir süreç. Ancak pratikle tanımlarda, ifade edilen kültürel kimlikten ve ekonomik süreçten kaynaklanan endişeler hızla yaygınlaşıyor. Çünkü toplamda küreselleşme süreci büyük ölçüde Batı'ya çalışıyor.¹³⁹

Küreselleşmenin faydalan konusunda bir görüş birliği olduğunu söylemek mümkündür. Sürdürülebilir ekonomik kalkınma, yükselen yaşam standartları, teknolojik ilerleme ve bilginin daha hızlı yayılması küreselleşmenin en belirgin faydalan arasında sayılmaktadır.

Küreselleşmeyi tek başına ekonomik alandaki faaliyetleri etkileyen bir unsur olarak görmemek gerekir. Malların ve sermayenin serbestçe dolaşımının yanı sıra, insanların daha sık seyahat etmeleri, bilgi iletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler ve internet kullanımının giderek yaygınlaşması, küreselleşmenin önde gelen itici güçleri arasındadır. Gelir dağılımının daha hakça olması, yolsuzlukların azalması,

¹³⁸ Atılğan, a.g.m.s, 234.

¹³⁹ Özdemir, a.g.e.,ss.171-172.

saydamlık, hatta siyasi özgürlüklerin ve insan haklarına saygının artması küreselleşmeyle doğru orantılı gelişmektedir.

Diğer bir yandan, küreselleşmeye karşı yöneltilen eleştirilerin başında, küreselleşmenin zengini daha zengin yoksulu daha yoksul kıldığı gelmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin dışlanmasına yol açtığı, faydaların hem ülkeler hem de bölgeler arasında eşit olarak dağılmadığı, eşitsizlikleri artırıcı rol oynaması eleştirilerin bir bölümüdür.¹⁴⁰

Zygmunt Bauman Küreselleşme adlı kitabında; tıpkı "uygarlık" , "gelişme", "yakınlaşma", "konsensüs ve erken dönem (ve klasik) modern düşüncenin öteki diğer anahtar kavramları gibi "evrenselleşme" fikri de düzen kurma umudu, niyeti ve kararlılığım gösterdiğini belirtmektedir. Küreselleşmenin, birlik içinde dünyayı olduğundan daha farklı, daha iyi yapma ve değişimi ve iyileşmeyi küresel, türsel çapta yaygınlaştırma isteğini ilan etmektedir. Fakat günümüz söylemindeki biçimiyle, küreselleşmenin anlamında bu özelliklerin hiçbiri kalmamıştır. Yeni terim küresel girişim ve çabalardan çok, asıl olarak niyet ve tahmin edilmemiş küresel etkilere işaret etmektedir.¹⁴¹

Sonuç olarak Anthony Giddens'ın (1994) söylediği gibi küreselleşme "üzerinde çok laf edilen ama ne olduğu anlaşılmamış" bir kavramdır. Kavramının tanımlanmasının yam sıra; kendi içinde bütünleşmiş bir

¹⁴⁰ Feza Öztürk, "Küreselleşme - Yeni Dünya Düzeni", <http://www.mfa.gov.tr/turkce/groupe/ues/5Fozturk.2.htm>

¹⁴¹ Zygmunt Bauman, Küreselleşme, Ayrıntı Yayınlan, İstanbul, 1999, ss.69-70.

Avrupa, ya da küreselleşmiş bir dünya karşısında, gelişmesini tamamlayamamış ülkelerde ulusal kimliğin korunup korunamayacağı; Avrupa'nın bütünleşmesini gerçekleştirmesi, ya da dünyanın ileri düzeyde bir küreselleşmeye varması durumunda bu oluşumların dışında kalınıp kalınmayacağı; bu oluşumların dışında kalmanın mı; bu oluşumlara katılmanın mı gerektiği son yıllarda tartışılan ama pek açıklığa kavuşmayan konulardan biridir.¹⁴²

3.2.2. Küreselleşen Dünyada Medya Tekelleri

Küreselleşme sürecinde özellikle 1980'li yıllarda birçok şirket hem en dar anlamıyla medya sektöründe (gazete, dergi, radyo, televizyon), hem de eğlence ve kültür alanlarında (filmler, plaklar, kitap yayınları) kendilerini gösteren büyük gruplara dönüştüler. Sektördeki büyük işletmelerin çoğunluğunun ciroları 80'li yıllarda son derece hızlı bir büyüme yaşamıştır. En yüksek büyüme ritmini ise 1983 ile 1989 yılları arasında cirosunu beş katına çıkaran Rupert Murdoch tarafından idare edilen News Corp grubu kaydetmiştir.¹⁴³

Murdoch'un holdinginin kolları dört kıtaya uzanıyor, yatırımları eşit ölçülerle dergilere, gazetelere, kitaplara, sinema filmlerine ve televizyona dağılmış durumdadır. İmparatorluğun dergileri arasında New York, New Woman, Seventeen ve TV Guide yer alıyor. Bu

¹⁴² Ünsal Oskay, Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1998, s.112

¹⁴³ Serdar Kaypakoğlu, "Küreselleşme ve Medya", Birikim (Ocak 1999).Sayı:117, s.88.

sonuncusu 17.1 milyonluk tirajıyla Amerika'nın en çok satan dergisidir. Murdoch'un şirketi Avustralya'da büyük kentlerde gazete satışlarının üçte ikisini, İngiltere'deki ulusal satışların ise üçte birini elinde bulunduruyor.

ABD'de, şirket, Twentieth Century Fox stüdyolarının ve altı bağımsız televizyon istasyonunun mülkiyetinin elinde bulunmasından yararlanarak Fox televizyon ağını kurdu. Bu ağın kanallarından bulvar gazetelerine uygun programların yayımı yapılmaktadır.¹⁴⁴

Bu bağlamda Türkiye'de de önemli bir yoğunlaşmanın olduğu görülmektedir. Uzan Grubu, Erol Aksoy, Doğan Grubu, Sabah Grubu ve İhlas Grubu'nun televizyon yayınları ile gazete ve dergiler de gerek ekonomik, gerekse yayınların izlenme oranları ve tirajları açısından diğer küçük ve orta ölçekli şirketlerin çok önünde oldukları gözlemlenmektedir.¹⁴⁵

Türkiye' deki iletişim alanındaki tekelleşme olgusu şu yönlerde gelişmektedir:

1) Belirli bir yığınsal iletişim alanında yatay ve düşey tekelleşme; örneğin bir gazete sahibinin bütün gazeteleri ele geçirmesi ya da gazete, dergi, basımevi, dağıtım şirketi ve kitapçevlerine el atması

¹⁴⁴ John Keane, Medya ve Demokrasi, çev. Haluk Şahin. Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1992, s.83.

¹⁴⁵ Kaypakoğlu, a.g.m., s.89.

2) Bu alanla ilgili alanlara el atılması, örneğin haber ajanslarının, kağıt fabrikalarının, kültür kurumlarının satın alınması

3) Araçlararası tekelleşmelere gidilmesi, örneğin bir basın tekelinin radyo- televizyon istasyonlarına, uydu ve kablo sistemlerine ve sinema şirketlerine el atması¹⁴⁶

Medya tekelleşmesinde gündeme getirilen tartışmaların odak noktasını tekeli ekonomik yapılanmaların diğer alanlarda olduğu gibi tek sesli medya somutlaşmasına neden olduğu yolundadır. Tarihi gelişim süreci içinde kitle iletişim araçları ifade özgürlüğünün göstergesi sayıldığından demokrasinin yaşayabilmesinin ön koşullarından birisi olarak görülmektedir. Dolayısı ile basındaki çoğulcu yapının kaybolması doğrudan demokrasiye yönelen tehdit olarak algılanabilir.¹⁴⁷

İletişim holdinglerinin yükselişlerinin sonuçlarından birisi, şirketin gazetelerinin kendi televizyon istasyonlarına bedava reklam olanağı verebilmesi ya da plak ve kitap bölümlerinin film bölümünün pazara sürdüğü yeni bir filmle bağlantılı ürünleri çıkartabilmesidir. Bu da dolaşımdaki kültürel malların çeşitliliğinin azalmasına neden olacaktır. Büyük şirketler reklamlara indirimler öneren ve yüksek maliyetli promosyon kampanyaları başlatarak, pazara giren şirketlerin önünü kesmektedir.

¹⁴⁶ Dal, a.g.e., ss.32-33.

¹⁴⁷ Ahsen Armağan, "Tekelleşme ve Sosyalizasyon", iletişim Fakültesi Dergisi, 1999, Sayı:9, ss.81-82.

Bu dönemde azınlıkları ilgilendiren bir dizi program üretme zorunluluğu, kültürel çeşitliliği sağlamak amacıyla kamusal sübvansiyonlar gibi, başlıca kesintiler devlet müdahaleleriyle olmuşsa da, son dönemde liberalleştirme politikalarıyla (deregülasyon) birçok Avrupa ülkesinin yayın sistemleri gibi daha önce rekabete kapalı olan alanlar özel girişimcilere açılmıştır.¹⁴⁸

Medya sektöründe tekelleşme var gücüyle sürerken, promosyon savaşları, özel televizyon ve radyo istasyonlarının kurulması; dağıtımda, reklamda yapılan kartel anlaşmaları ile anti sendikal mutabakat, sektörün tanımlayıcıları haline geldi.¹⁴⁹

3.2.3. Küreselleşme - Medya İlişkisi

İletişim ve küreselleşme sürekli birlikte anılan ve birbirini destekleyen iki kavram olarak ortaya çıktı. Küreselleşmenin olmazsa olmaz şartı iletişim ve büyük ölçüde kitle iletişim araçlarıdır.¹⁵⁰

Dünyayı daha küçük birimlere bölen sınırların önemi azalıyor, yerel ayrımların karşılığı yumuşuyor, birçok alanda tüm dünyayı kucaklayan kurumlar ortaya çıkıyor. Bu durumu mümkün kılan öğelerden birinin

¹⁴⁸ Kaypakoğlu. a.g.m., s.89.

¹⁴⁹ Tokgöz. a.g.e., s. 35.

¹⁵⁰ Özdemir, a.g.e., s.17.

modem iletişim teknolojileri olduğu kesin, bazıları bu teknolojilerin yer yer globalleşmenin nedeni haline gelebildiklerini de belirtiyorlar.¹⁵¹

Medyaya gelen eleştiriler emperyalizmin aracı olarak kullanıldığı noktasında artmakta, toplumlarda medyaya olan inanılabilirlik: da artık yerini yavaş yavaş kuşkuya bırakmaktadır. Artık "kendi medyasını" oluşturma ve ona inanma yaygınlaşmaktadır. Bu durum küreselleşme ve küreselleşmenin birlikte ve kimi zaman birinin kimi zaman diğerinin ağırlık kazandığı bir genel manzara doğurmaktadır.¹⁵²

Ulusal kültürlerin modernleşme-batılılaşma çabalarıyla terk edilmesi süreci iletişim teknolojilerindeki gelişmelere bağlı olarak daha da hızlandı. Günümüzde Batı kültürünün daha kolay bir şekilde yayılması iletişim araçları kullanılarak gerçekleşmektedir.¹⁵³

London School of Economics'ten Prof. Dr. Anthony Giddens, meslektaşlarının Afrika' daki köy yaşantısını inceledikleri araştırmalara göndermede bulunuyor. Bir meslektaşı köyde gördüğü manzara karşısında hayrete düşmüş. Korsan bir videoda, henüz Londra'da bile bulunmayan bir Hollywood filmini köy halkı hep birlikte izliyormuş. Bu tür kültür şokları yani dünya düzeni hakkında fazlasıyla bilgi sahibi olmamızı sağlıyor. İnsanlar küresel bir düzene kapılmış gidiyorlar, hatta egemen kültürlerin güdümünde tektipleşiyor. Giyilen

¹⁵¹ Haluk Şahin, Yeni İletişim Ortamı, Demokrasi ve Basın Özgürlüğü, Basın Konseyi Bilimsel Araştırması, Anadolu Matbaası, İstanbul, 1991, s. 1 S.

¹⁵² Özdemir, a.g.e., s. 17 .

¹⁵³ a.g.e., ss.151-157.

kıyafetlerden, fast-food kültürüne, müzikten sinemaya her şey aynılaşıyor.¹⁵⁴

Zengin ekonomik kaynaklar tarafından beslenen emperyalist kültürler (ABD kültürü), en yeni teknolojinin ürünleri ile dünya piyasalarına sürülmekte, ucuz ve çeşitli görünümleri ile ulusal kültürleri kendilerine tutsak etmektedirler. Ekonominin ve teknolojinin tüm silahlarından yararlanarak büyük gelişmeler gösteren kültür emperyalizmi öncelikle ulusal kültürden yararlanma ve kültürünü geliştirme haklarını ortadan kaldırmaktadır.

Siyasi ve ekonomik hakimiyetleri hissedilen ülkeler, medya alanında da önemli bir üstünlüğe sahiptirler. Uluslararası haber dolaşımının yaklaşık yüzde 90'ı, 4 büyük haber ajansının AP, UPI, APP, Reuter'in tekelindedir. Haber akışındaki bu dengesizlik bütün dünyada hangi haberin nerelere gideceğine gelişmiş birkaç Batılı ülkenin haberleşme araçları yöneticilerinin karar verdiğini gösteriyor. Kısacası Batı dışındaki ülkelerde dünya üzerindeki gelişmeleri Batılı ülkelerin gözü ve seçiciliği ile izlemek zorundadır.¹⁵⁵

"İletişim, gerçek iletişim hayatın özgürlük içinde yaşandığı insanal ortamlarda olabilmektedir. İnsanın bir başka insanın ve insanca değerlerden uzaklaşmış bir toplumsal sistemin hegemonyası altında

¹⁵⁴ Özgür Atanur, (der.), "Kültürel Küreselleşme", Focus Dergisi, Sayı:2001/09-112414 Eylül 2001,s.64.

¹⁵⁵ Özdemir, · a.g.e., ss. 151 - 157

yaşadığı yerde hayattan değil, onun mistifiye edilmiş bir replikasıdan söz edilebilir". Bu durumda Marschal McLuhan'ın bugün dile getirdiği kitle iletişim araçlarındaki teknolojik gelişmelerin getirmekte olduğu "Tek Bir Evrensel Köy" topluluğu olmayı ortaya çıkarmaktadır.¹⁵⁶

Ayrıca enformasyon akışı öylesine hızlanmış, öylesine genişlemiş durumdaki insanlar artık çoğu haberin içeriğinin farkına bile varmadan habere sadece göz atmakla yetinmek zorunda kalabiliyorlar. Haber, daha anında, nesnelere gibi eskiliyor, biri ötekini yerinden ediyor, daha da önemlisi, görüntüler gibi hızla geçip gidiyor.¹⁵⁷

Üzerinde önemle durulması gereken diğer bir konuda enformasyon yapılarının hangi biçime bürünülürse bürünülürler yine de içerik özellikle de kalite sorununun varlığını sürdürmesidir.

İnsanlar dünya vatandaşı olarak yaşayabilmek için küresel düzeydeki bilgi ve haber alışverişine duydukları gereksinim ne kadar gerçekse, medyanın elindeki olanaklar da o derece geniş. Ama bir yandan da, medya teknolojisi ve siyaseti hiç beklenmedik bir hızla değiştiği için ortaya yanıtlar değil, yeni sorular çıkıyor. Bilgiyi kim sağlayacak, üretecek, derleyecek, denetleyecek ve dağıtacak? Bu işleri yerel ağlar yapacaksa. uluslararası alanla ilgili haberleri nasıl sağlayacaklar? Küresel tekeller yapacaksa, yalnızca kar amacı gütmek yerine gönüllü olarak biraz daha sorumlu davranmaları nasıl sağlanabilir? Medya

¹⁵⁶ Ünsal Oskay, iletişim ABC'si, Simavi Yayınları, İstanbul, 1992, s.113.

¹⁵⁷ Ahmet Oktay, Medya ve Hedonizm, Yön Yayıncılık. İstanbul, 1995, s.58.

ulusal, ideolojik ve başka düzlemlerde rekabeti azaltıp, ortak sorunlarla karşı karşıya kalan insanlığı bir bütün olarak ön plana çıkarmayı başarabilir mi? Eski totaliter rejimler çöktüğüne göre, dünyayı ileride ortaya çıkabilecek savaş risklerinden uzak tutarak yeni totaliter rejim tehditleriyle başa çıkmak mümkün mü? Gibi sorular günümüzde de tartışıla gelmektedir.¹⁵⁸

3.3. Geleceğin Gazetesi

1984'de "Doyle Dane Bernbach"ın haberleşme bölümünce hazırlanan bir raporda gazetenin geleceğine ilişkin şu savlar öne sürülmüştür:

- Gazetelerin değişik yerlerdeki baskıları için uydulardan yararlanılacak, ilan ve reklam yayınlarının düzeni ve sırası da yine uydu aracılığıyla yapılacak.
- Yerel haberlere daha çok yer verilecek.
- Sayfa düzenlemesi, ilanların ve reklamların haberlerle, makalelerle yanyana olmasını sağlayacak biçimde esnek olacak.
- Verilen eklerin sayısı artacak.
- İlan ve reklam kod numaralarına dayanan bölgesel yayınlar yaygınlaşacak.
- Çeşitli konulardaki (spor, çocuk, kadın, kültür, eğlence vb.) renkli gazete eklerinin sayısı artacak.
- Sayfa düzeni bilgisayarlarla yapılacak.

¹⁵⁸ Andrew Belsey ve Ruth Chadwick, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, çev. Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1998, s.18.

-Banliyölerde oturanlara yerel baskılar ve metro gazeteleri ile seslenilecek.

-Gazete dağıtımı hızlanacak.

-Baskı ve renk teknikleri gelişecek.

-Gazetelerin geleneksel bölümleri ve yazıları, yerlerini videotexe bırakacaklar.

-Gazeteler teletex, videotex ve TV servislerini haber kaynağı haline gelecekler.

Borsa haberleri, spor sonuçları, film ve lokanta listeleri vb. Ekranda görülebilecek. İlan, reklam ve abone ücretleri de hizmetleri karşılayabilecek. Bu tahminlerin çoğu dünyada ve ülkemizde gerçekleşmiş durumda, diğer kısmı ise gerçekleşme yolundadır. On beş yılda kaydedilen bu yoldan ileride de gazetecilikteki gelişmelerin çok şeyi değiştirebileceği anlaşılmaktadır.¹⁵⁹

Şu anda ki görünümünü özetlemek gerekirse, iletişim teknolojisindeki bu yenilikler gazeteciliğin boyutunu değiştirmektedir. Gelişmeler fütürist bir yaklaşımla ele alınırsa şöyle özetlenebilir:

-Uluslararası haber gönderiminin birim maliyeti, dünya haber sisteminin artmasıyla birlikte düşecektir ancak etkinlik ve hızı artacaktır.

¹⁵⁹ Dağlı ,a.g.e., s. 70.

- Teknoloji dünyanın her tarafından haber alımı ve gönderimini mümkün kılmaktadır. İki yönlü iletişim sayesinde ve iletişim uydularıyla kişisel bilgisayarlar arasında bağlantı sağlanmakta ve haber tüketicileri pasif izleyicilerden farklı olarak bilgiyi kullanmaya başlayacaklardır.
- Teknik ilerlemeler sayesinde bilgi kaynaklarının potansiyel sayıları sınırsız olmaktadır. İletişim ve bilgisayar teknolojisiyle bilim ortaklaşa bir çabanın içine girmektedir.

Kişisel iletişim ortamındaki etkinlik, genel olarak kitle iletişim araçlarını kontrol altına alma eğiliminde olan hükümetlere karşı bir güç olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁶⁰ Kişisel bilgisayarlar iletişim ağları üzerinde haberlerin gazeteye iletilmesi, fax iletişimi gibi daha birçok teknolojik araç, günümüz gazetecileri tarafından kullanılmaktadır.

Teknolojik gelişmeler sonucunda görülüyor ki gelecekte gazetecilik ve elektronik iletişim birleşerek yeni bir tür iletişim sektörü ortaya çıkacaktır. Gelecekteki gazeteciler kendi yorumlarını çalışmalarını yeni teknolojik aygıtları kullanarak ortaya çıkartacaklardır.

Geleceğin gazetecisi çok geniş bir haber alma teknolojisine sahip olacaktır. Gelecekte bugünkü bilgi akışının yüzlerce kat fazlası gerçekleşeceği tahmin edildiğinden bu çığ gibi büyüyen bilgi akışını kontrol etmek için gazeteciler zorunlu olarak yeni teknolojik

¹⁶⁰ Rigel, Kağıt Kaplanlar, s.165.

olanaklardan engellemeler getirilmektedir. En önemli gücün bilgi olduğu bu yeni ortamda gazetecilik mesleği çok cazibeli bir hale gelecektir.

Bir gazete binasının çatısına yerleştirilecek mikro dalga alıcılarını uydudan doğrudan doğruya bilgi alabilmesi, geleneksel kablo haberleşmeyi ortadan kaldırdı. Bütün bunlar ekonomik kolaylıklar yanında reklam ve iletilerin anında yerine ulaşmasını sağlamıştır. Haberlerin daha hızlı bir şekilde oluşturulabilmesi elektronik bilgi kaynaklarının kullanılması ve bu şekilde bilgi transferinin sağlanması ile mümkündür. Böylece gazetelerde de diğer iletişim araçlarındaki kadar hızlı olmasa da daha güncel ve hızlı haberler verilebilir. Taşınabilir bilgisayarlar, modemler ve fax cihazları sayesinde gazetecilerin haber kaynağında araştırma yapabilmesi ve anında haberi gazetelerine yollayabilmelerini sağlamaktadır. Gazeteciler böylece doğrudan olay etkileşimde olacaklar olayı izlemeyecek yaşayacaklardır.

Kitle iletişimindeki yeniliklerin artması uzmanlık alanlarının artmasına neden olmuştur. Haberleşmeyi kontrol eden bu uzman teknik kadro gazetecinin altında ayrı bölümlerin oluşmasına sebep olmuş ve olmaya devam edecektir.

SONUÇ

Çağdaş toplumların kitle iletişim araçlarının en eskisi ve dolayısıyla en köklü ve yerleşmiş gazetedir. Gazete yayıncılığında gazetenin oluşum amacı olan, haberin önemi büyüktür. Haber kavramının geliştirilmesinde ve ortaya çıkartılmasında ve de gazete sütunlarında en iyi şekilde yansıtılmasında artık yeni iletişim teknolojileri kullanılmaktadır. Gazete, bugüne gelene kadar uzun bir yol kat etmiştir. Oluşumunda yazı, kağıt ve matbaanın bulunuşu gibi bazı önemli teknik olanaklarının sağlanması çok büyük rol oynamıştır. Önceleri sadece yansıtılan fikirlerin önemli olduğu gazeteler, giderek sadece kar amacı gütmeye başlayan ticari işletmeler konumu almıştır. Gelişen iletişim teknolojilerinin de etkisiyle gazete, toplumda önemli bir kitle iletişim aracı olmak için savaş vermeye başlamıştır.

Basım işleminde hatayı en aza indirecek baskı sistemleri oluşturulmuş ve kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin günümüzde ofsetle eş kalitede baskı yapan "anilox tipo" sistemi işlerlik kazanmıştır. Ancak bu yeniliklerle emek gerektirmeyen otomatikleşme sayesinde açıkta kalan baskı işçileri oranında da artmalar olmuştur. Öte yandan bilgisayar destekli basım makinelerinin ulaştığı bu düzey, özellikle Gutenberg teknolojisine göre oldukça çarpıcı görünmektedir.

İletişim teknolojilerindeki hızlı gelişmeler, öncelikle gazete yayıncılığını teknik açıdan tümüyle değiştirmiştir. Haberin yazılmasından, gazetenin kağıt üzerine basılmasına kadar olan bütün

süreç, günümüzde bilgisayarlar ve diğer bilişim araçları kullanılarak gerçekleştirilmektedir. Harflerin elle dizilmesi, sayfa düzenlenmesinin kretuar, yapışkan bant gibi araçlarla yapılması, baskı filmleri gibi eski tekniklerin birçoğu hızla terkedilmekte ve yerlerini bilgisayarlara ve diğer yeni masaüstü yayıncılık araçlarına bırakmaktadır.

Haber oluşturma yöntemleri de yeni teknolojilerin olanaklarından etkilenmektedir. Bilgisayar kullanımıyla muhabirlerin kısa sürede haberi oluşturup, haber kaynaklarını denetlemeleri kolaylaşmaktadır. Günümüzde daha hızlı haber gönderim sistemleri sürekli bir öncekinin yerini almaktadır. Bu durum iletişim uyduları ve bilgisayar temelli elektronik yöntemlerle mümkün olmaktadır.

İletişim teknolojilerinin gelişimi sonucu ortaya çıkan "sanal gazeteci" kavramıyla artık bilgisayarlar kendilerine haber ile ilgili veriler ve değişkenler verildiğinde, haberin yazılmasını da gerçekleştirebilmektedir.

Bilgisayarlaşan yazı işleri, artık tüm işlemleri gazetecilerin yapabilmesi gibi bir kolaylık getirmiştir. Tabiki bunun doğal sonucu olarak da teknik el işçiliğinden tasarruf edilmiştir. Bilgisayarda haberin depolanması, geri çağrılarak kullanılması, gazetenin tertip ve dizgisinde zaman tasarrufu, baskı ve dağıtımda sürat kazanması gibi kolaylıkların sağlanması için diğer bir yenilik olan elektronik gazeteden yararlanılmaktadır. Hazırlanması tümüyle elektronik olarak

gerçekleşen gazetelerin, yine elektronik olarak yayımlanması düşüncesi elektronik gazeteyi doğurmuştur.

Uzun mesafe iletişim alanında kilometrelerce uzaklıktan haber gönderimi sağlayan ekranlı gazete, gelecekte okuyucuya istediği gibi yönlendirebilme avantajını sağlayabileceği gibi aynı zamanda okuyucunun muhabirlerle, editörlerle bilgisayar aracılığıyla iletişim kurabilmesini de sağlayacaktır. İklim ve coğrafya koşulları, normal iletişim koşullarını elverişsiz hale getirdiğinde, durumu kurtaran faks büyük organizasyon problemleri, programlar arasında uyuma ve sunumdaki özenlilik nedeniyle videotexi geride bırakma şansına sahiptir.

Bilgilerin otomatik olarak şehirlerarası dağıtımını sağlayan iletişim uyduları, artık uzun mesafelere daha az masrafla, daha fazla haber gönderebilmektedir. Konu olan bu teknolojiler, günümüz gazetecileri tarafından kullanılmaktadır. Bu gelişmelerin devamı durumunda gelecekte gazetecilik, yeni bir tür iletişim sektörü olarak ortaya çıkacaktır. Daha fazla eğitimi ve uzmanlaşmayı gerektirecek olan bu durum gazetecilik mesleğini caz, beli bir hale getirecektir. Ancak; yeni teknolojilerin aktarılmasında gelişmesi engellenmiş olan bölgelerde sermaye yetersizliği, yedek parça ve onarım gibi sorunlarla da karşılaşılabilir. Bu da adil olmayan bir rekabet ortamı ortaya çıkartacaktır. Öte yandan kalem, kağıttan vazgeçmek istemeyen bazı gazeteciler, teknolojik gelişmelerin etkilerine endişeyle yaklaşmaktadırlar. Bu gazeteciler, teknolojiyle birlikte halkın haber alma

anlayışının değişmesi ve bunun sonucu olarak da mesleklerinin kaybolma kaygısını taşımaktadırlar.

Sonuç olarak yeni teknolojilerden yararlanırken bu yeniliklerin birtakım kullanım kolaylıkları getiren birer araç olduğunun unutulmaması gerekmektedir. Her zaman için önemli olan, en doğru ve en iyi bilgilerin aktarımıdır. Bu araçlar ise aktarımın en iyi ve en kolay şekilde yapılabilmesi içindir. Her çağda ve her yerde beyinlerinde en doğru kurguyu yapabilen yeteneklere gereksinim duyulmaktadır.

İletişim teknolojisindeki gelişmeler konusu ele alındığında, üzerinde durulması gereken önemli bir kavramda küreselleşmedir. İletişim ve küreselleşme sürekli birbirini destekleyen iki kavram olarak ortaya çıktı. Küreselleşmenin olmazsa olmaz şartı iletişim ve büyük ölçüde kitle iletişim araçlarıdır. Küreselleşmenin teknik altyapısını iletişim - haberleşme - araçları oluşturmaktadır. Tanımı konusunda tam bir uzlaşmaya varılamayan küreselleşme 1980 'lerden sonra gündeme yerleşmiştir.

Benimsenecek politik sistem, demokrasi, insan hakları, çevrecilik, din ve laiklik gibi birçok değer güncelleşmesini ve yerleşmesini dayatan milli ekonomilerin dünya ile bütünleşmesini teknolojinin tüketimin ve finansmanın önündeki sınırların kalkmasını isteyen küreselleşmenin bu anlamda kötü yönü görünmemesine rağmen ekonomik açıdan Batı merkezli kapitalizme yarar sağladığı anlaşılmaktadır. 1980'li yıllarda

birçok şirket büyük gruplara dönüşmüş bunun sonucu olarak medya endüstrileri, dev medya şirketleri de ortaya çıkmıştır.

Rupert Murdoch'un holdinginin kolları dört kıtaya uzanıyor, yatırımları eşit ölçülerde dergilere, gazetelere, kitaplara, sinema filmlerine ve televizyona dağılmış durumdadır. Türkiye'de de önemli bir yoğunlaşma görülmektedir. Uzan Grubu, Erol Aksoy, Doğan Grubu, Sabah Grubu ve İhlas Grubu'nun televizyon yayınlarının izlenme oranları ile ayrıca aynı grupların sahip olduğu gazete ve dergilerin satış tirajları açısından diğer küçük ve orta ölçekli şirketlerin önünde oldukları gözlemlenmektedir.

Medya tekelleşmesinde tartışmaların odak noktasını oluşturan konu tek sesli medya somutlaşmasının ortaya çıkmasını sağladığı yolunda. Basının çoğulcu yapısının ortadan kalkması ve doğrudan demokrasiye yönelen bir tehlike algılanabilmektedir. Ayrıca şirketler gazetelerinin kendi televizyon istasyonlarına bedava reklam olanağı verebilmekte, reklamlara indirimler öneren ve yüksek maliyetli promosyon kampanyaları başlatarak pazara giren şirketlerin önünü kesebilmektedirler.

Üzerinde önemle durulması gereken diğer bir konuda enformasyon yapısının içerik ve kalite sorununun varlığını sürdürmesidir. Bu enformasyon bombardımanı ile medyanın elindeki olanaklar oldukça genişlemektedir. Bu hızlı değişim beraberinde yeni sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Bilgiyi kimin sağlayacağı, üreteceği, derleyeceği,

denetleyip dağıtacağı konuları gündemde tartışıla gelmektedir. Teknolojinin getirdiği gelişme ve değişimlere rağmen, gazete farklı formlarda ve ortamlarda da olsa, varlığını ve haber verme görevini surdurmektedir.

KAYNAKÇA

- Alemdar, Korkmaz ve Erdoğan, İrfan, İletişim ve Toplum, Bilgi Yayınları, Ankara, 1990
- Aji, Murat, "Basın Teknolojisindeki Yeniliklerin Basın Hayatına Etkisi", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, BYYO, İstanbul, 1986)
- Avcı, Nabi, Enformatik Cehalet, Rehber Yayınları, Ankara, 1990
- Aziz, Aysel, Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı, TRT Yayınları, Ankara, 1999
- Başkut, Cevat Fehmi, Gazetecilik Dersleri, Sermet Matbaası, İstanbul, 1967
- Bauman, Zygmunt, Küreselleşme, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 1999
- Belsey, Andrew ve Chadwick, Ruth, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, çev. Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,
- Bülbül, A. Rıdvan, Genel Gazetecilik Bilgileri, 2.b., Nobel Yayıncılık, Ankara, 2000
- Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar, Nobel Yayıncılık, Ankara, 2001
- Charon, Jean Marie, Medya Dünyası, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992

- Cubadda, Marie France ve Rıbareau, Guy, Radyo Teknikleri, "Radyoda Haber", çev. Aslı Yapar, Güleda Yücedoğan, İstanbul Üniversitesi Yayınlan, İstanbul,1998
- Çubukçu, Mete, "Zorluklara Göğüs Geren Bir Yayın Aracı ve Dördüncü Kuvvet", Gazete Nedir? Ne Değildir? ve Basın Özgürlüğü, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları No:26, İstanbul, [y.y]
- Dağlı, Nevzad, Gazete Yayınlama Teknikleri, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1995
- Demirkent, Nezih, Sayfa Sayfa Gazetecilik, Altın Kitaplar Yayınevi, [y.y],1982
- Dickson, David, Alternatif Telmoloji, çev. Nezih Erdoğan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul,1992
- Duran, Oktay, "Basım Sanayimiz ve Kağıt-Kartonun Ülkemizdeki Durumu,"(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik ve Halkla ilişkiler M.Y.O., İstanbul,1989)
- Ertuğ, Hasan Refik, Basın ve Yayın Hareketleri Tarihi, [y.y], İstanbul, 1970
- Girgin, Atilla, Haber Yazma Teknikleri, "Haberci Adayının El Kitabı", İnkilap Yayınları, İstanbul, 1998
- Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İnkilap Yayınları, İstanbul, 2000

- Hançeroğlu, Orhan, Düşünce Tarihi,3.b., Büyük Fikir Kitapları Dizisi:8, İstanbul, 1977
- İçel, Kayıhan, Kitle Haberleşme Hukuku, Basın-Radyo-Televizyon-Sinema-İnternet, 5.b., Beta Yayınları, İstanbul, 2000
- İlal, Ersan, Yıgımsal İletim Araçları ve Toplum,3.b., Der Yayınlan, İstanbul,1997
- İnuğur, M Nuri, Basın ve Yayın Tarihi, 2.b.,Der Yayınlan, İstanbul,1993
- Kaptan, Ali, Radyo- Televizyon Haberciliği ve Metin Yazma Röportaj Teknikleri, Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınlan No:32,İstanbul,1999
- Keane, Jolin, Medya ve Demokrasi, çev. Haluk Şahin, Ayrıntı Yayınlan, İstanbul, 1992
- Kırlı, Serkan, "Davranış Bilimlerinde Yöntem ve Yaklaşımlar," (Basılmamış Yüksek Lisans Ödevi, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul,2001)
- Koloğlu, Orhan, Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın, İletişim Yayınlan, İstanbul, 1992
- Kuranel, Ülkü, "Radyo ve TV'de Habercilik", Genç Gazeteciler Eğitim Semineri, Gazeteciler Cemiyeti Yayınlan N0:19, İstanbul, 1986
- Marcuse, Herbert, Tek Boyutlu İnsan, [y.y], Londra,1968

- Mutlu, Erol, Televizyon ve Toplum, TRT Yayınlan, Ankara,1999
- Oktay, Ahmet, Medya ve Hedonizm, Yön Yayıncılık, İstanbul,1995
- Oktay, Mahmut, İletişimciler İçin Davranış Bilimlerine Giriş, Der Yayınevi, İstanbul, 2000
- Oral, Fuat Süreyya, Türk Basın Tarihi, Osmanlı İmparatorluğu Dönemi, Oral Yayınları, [y.y], [y.y.]
- Oskay, Ünsal, İletişimin ABC'si, Simavi Yayınlan, İstanbul,1992
- Kitle Haberleşmesi Teorilerine Giriş, Der Yayınlan, İstanbul, 1992
- Yıkanmak İstemeyen Çocuklar Olalım, Yapı Kredi Yayınlan, İstanbul, 1998
- Özçağlayan, Mehmet, Yeni İletişim Teknolojileri ve Değişim, Alfa Yayıncılık, Bursa,1998
- Özdemir, Sadi, Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme, Timaş Yayınları, İstanbul, 1998
- Özkan, İ. Reşat, Dış Politika-Dış Kapının Dış Mandalı, Çınar Yayınları, İstanbul, 1996
- Postman, Neil, Televizyon: Öldüren Eğlence, Ayrıntı Yayınlan, İstanbul,1994
- Ramonet, Ignacio, Medya'nın Zorbalığı, İletişim Yayınları, İstanbul, 2000
- Reinecke, lan, Elektroniğin Büyüsü, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1992

Rigel, Nurdoğan, İleti Tasarımında Haber, Der Yayınevi, İstanbul, 2000

Kağıt Kaplanlar, Der Yayınlan, İstanbul,1993

Sarmaşık, Jale, Türkiye'de Radyo ve Televizyon Düzeni "1927-2000", Maltepe Üniversitesi, İletişim Fakültesi Yayınlan, İstanbul,2000

Şahin, Haluk, Yeni İletişim ve Basın özgürlüğü, Basın Konseyi Bilimsel Araştırması, İstanbul, 1991

Şahinikaya, Ahmet, ""Güncel" Medya Teknolojisi ve Mevzuatı," (Basılmamış Ders Notları, Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi, İstanbul,! 998)

Şapolyo, Enver Behnan, Türk Gazetecilik Tarihi ve Her Yönüyle Basın, [y.y], Ankara, 1969

Tekiz, Cengiz (e.d), İnsan İletişiminin Boyutları, Ankara Üniversitesi Eğitim Araştırma ve Bilimsel Yayınlar Dizisi No:3, Eskişehir,1988

Tokgöz, Oya, Temel Gazetecilik,4.b., İmge Yayıncılık, Ankara,2000

Topuz, Hıfzı, 100 Soruda Başlangıçtan Bugüne Türk Basın Tarihi, 2.b., Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1996

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, Milliyet Yayınları, İstanbul, 1992

Uyguç, Ünal, Radyo ve Televizyon Haberciliği Ders Notları, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:3406, İstanbul,1987

- Üreğir, Orhan Remzi, Gazete ve Gazeteci "Gazete Okuyucusunun El Kitabı", Mars Matbaası, Ankara, 1969
- Warren, Carl, Gazetecinin El Kitabı, Gazeteciler Cemiyeti Yayınları:5, İstanbul, 1964
- Weischenberg, Siegfried, Journalistik, Westdeutscher Verlag, Germany,1995
- Wheen, Francis,"Who Invented Television", Television, Television Century Publishing, London, [t.y]
- Yengin, Hülya, Ekranın Büyüsü, Batıda Değişen Televizyon Yayınlarının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar, Der Yayınları, İstanbul,1994
- Yeşil, Niyazi, Baskı Sistemleri Temel Kavramları, [y.y.], İstanbul,1996

GAZETE VE DERGİLER

- Armağan, Ahsen, "Tekelleşme ve Sosyalizasyon", İletişim Fakültesi Dergisi, 1999, Sayı:9,
- Atanur, Özgür (der.), "Kültürel Küreselleşme", Focus Dergisi, Sayı:2001/09-112414 Eylül 2001
- Atılğan, Semra, "Küreselleşme ve Günümüzde Medya Sektörü", Marmara İletişim Dergisi (Ocak 2001), Sayı:11
- Can, Aytekin, "Uydu Yayıncılığı ve Kablolulu Televizyon", Marmara İletişim Dergisi, Sayı:6, Ekim,1994
- Çankaya, Özden, "Türkiye'de Televizyonculuğun Gelişimi ve Bugünkü Durumu", Marmara İletişim Dergisi, Sayı:2, Nisan 1993, s.221.
- Howard Carole M., "Tecnology and Tabloids", Public Relations Quarterly, (Spring 2000),No: 1,s.9
- Kaya, Raşit, "Küreselleşme ve Medya", Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 2000/6 Yaz, Ankara
- Kılıç, Levent, "Televizyon ya da "Görüntü Çöplüğü" ", Cogito Dergisi, Sayı:2, Güz 1994
- Livaneli, Zülfü, "Tel Dolabı", Sabah Gazetesi, İstanbul, 12 Ekim 1993.
- "Masaüstü Yayıncılıkta Baskı öncesi Çalışmalar", Bilgisayar Magazin, Sayı:10, Kasım 1991
- Oskay, Ünsal "Kaptan Ahap' sız Bir Toplumun İletişim Teknolojisinde Yenileşme Çabaları", Telekomünikasyon, Mart 1996,

Özerkan, Şengül, "Bilgisayar ve İletişim", Marmara İletişim Dergisi,
Sayı:3, Temmuz 1993, s.151

"Piyasadaki En Küçük Filekso Baskı Makinesi", Baskı ve Kağıt
Dünyası, (Aylık Sek.törel Gazete, İhlas Yayıncı Sayı:5,
İstanbul, 1999

Serdar Kaypakoğlu, "Küreselleşme ve Medya", Birikim (Ocak 1999),
Sayı:117

Türkoğlu, Nurçay, "Seyirlik Ölümler", Marmara İletişim Dergisi,
Sayı:2, Nisan 1993

DİĞER KAYNAKLAR

"Dijital Renkli Yazıcı", Erel Erdem Elektronik San. Tic. Ltd. Şti'nin
Ücretsiz Tanıtım Bültenidir, Sayı:5, İstanbul, 1999, S.26

Feza Öztürk, "Küreselleşme-Yeni Dünya Düzeni", <http://www.mfa.gov.tr/turkce/groupe/ues/5Fozturk.2.htm>

<http://www.turkcell.com.tr/tservisler.html>

978-605-7695-71-0

